

**UCHWAŁA NR LXXXVI/495/24
RADY MIEJSKIEJ W KROŚNIEWICACH**

z dnia 2 lutego 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Krośniewice na lata 2024-2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, poz. 572, poz. 1463, poz. 1688) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z 2023 r. poz. 951, poz. 1688, 1904) Rada Miejska w Krośniewicach uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Krośniewice na lata 2024 - 2027, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Krośniewic.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej

Sławomir Kępisty

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY
KROŚNIEWICE NA LATA 20204-2027**

SPIS TREŚCI:

- CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY KROŚNIEWICE**
- PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY KROŚNIEWICE**
- ASPEKTY PRAWNE I PROGRAMOWE**
- POŁOŻENIE I RYS HISTORYCZNY**
- DIAGNOZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA I GMINY KROŚNIEWICE**
- Wyróżnione elementy dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice
  - Krajobraz kulturowy
  - Wykaz obiektów zamieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Krośniewice
  - Wykaz stanowisk archeologicznych zamieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Krośniewice
  - Dziedzictwo kultury niematerialnej
  - Bilans walorów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice
  - Założenia programu opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice
  - Najważniejsze aspekty ochrony wartości kulturowych Miasta i Gminy Krośniewice
- CELE, KIERUNKI I DZIAŁANIA**
- WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW WYŻSZEGO RZĘDU**
- MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY KROŚNIEWICE**

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY KROŚNIEWICE NA LATA 2024 - 2027

Głównym założeniem sporządzanego dokumentu jest zamierzone modelowanie indywidualnego – lokalnego dziedzictwa kulturowego i eksponowanie jego zasobów, co przyczyni się do propagowania dorobku kultury materialnej i niematerialnej, zacieśniania więzi lokalnych, podtrzymywania obyczajów i podniesienia atrakcyjności rekreacyjnej Miasta i Gminy Krośniewice.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840) Burmistrz prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków, która zgodnie z wytycznymi Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie powinna zostać przyjęta Zarządzeniem Burmistrza Miasta i Gminy Krośniewice.

Burmistrz sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Krośniewice na lata 2024 - 2027 zakłada, że celem nadrzędnym jest przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych, rewaloryzacyjnych, renowacyjnych i remontowych zabytkowych obszarów i obiektów na terenie gminy, będących genezą chluby i postumentem zrównoważonego rozwoju obszaru opartego o walory krajobrazu przyrodniczo - kulturowego.

Tak sprecyzowany cel główny potrzebuje silnego analitycznego współdziałania i zaangażowania jednostek i instytucji odpowiedzialnych za ochronę zabytków, propagowanie kultury, edukację oraz poprawę stanu zabytków.

Pozwoli to na:

- wznowienie zintegrowanych, kompleksowych działań zmierzających do zahamowania degradacji dziedzictwa kulturowego,
- ujednolicenie systemowych działań renowacyjnych i rewaloryzacyjnych,
- poprawę walorów i wartości obszarów i obiektów zabytkowych oraz ich wykorzystanie dla rozwoju turystyki i propagowanie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego,
- kształtowanie poczucia odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa regionalnego i lokalnego,
- wzmocnienie więzi społeczności lokalnych – „Małej Ojczyzny”,

- właściwe zdyskontowanie środków finansowych z wykorzystaniem funduszy pomocowych Unii Europejskiej.

Poza tym, podjęcie systemowych działań dotyczących wszystkich wymienionych elementów składających się na dziedzictwo kulturowe przyczyni się do powstania wyniku synergii, co pozytywnie wpłynie na rezultat docelowy.

Ochrona zabytków oznacza działania organów administracji publicznej mające na celu m.in. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających zachowanie zabytków, właściwe zagospodarowanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek ich wartości. Zadaniem władz samorządowych jest również uwzględnianie zadań ochronnych we wszystkich dokumentach planistycznych oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840) wyróżnia ochronę obiektów i obszarów zabytkowych, sprawowaną przez administrację publiczną i opiekę nad zabytkami, sędowaną na właścicieli lub posiadaczy zabytków. Zatem z mocy prawa udział w działaniach ochronnych, pracach ratowniczych i zapobiegawczych został powierzony organom władzy państwowej wszystkich jednostek, od Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego po Burmistrza, właścicieli oraz posiadaczy zabytków. Odpowiedzialność jednostek poszczególnych szczebli administracyjnych dodatkowo regulują Ustawy dotyczące jednostek samorządowych.

Zakładanym rezultatem wdrażania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice na lata 2024 – 2027 będzie polepszanie stanu obszarów i obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków przyjętej, podniesienie ich roli m. in. poprzez promocję najcenniejszych obszarów gminy oraz kształtowanie produktów regionalnych i wzmocnienie tradycji etnograficznych, co wpłynie na aktywizację mieszkańców w działaniach na rzecz zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Narzędziem zmierzającym do osiągnięcia założonych efektów jest ustalenie możliwości pozyskiwania środków finansowych na działania związane z zachowaniem materialnego i niematerialnego dziedzictwa Miasta i Gminy Krośniewice.

PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA i GMINY IKROŚNIEWICE

Zgodnie z artykułem 21. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840) Ewidencja Zabytków jest podstawą do sporządzania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice na lata 2024-2027.

Artykuł 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obliguje Burmistrza do obowiązku sporządzania na okres 4 lat Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Ustawa określa, że Gminny Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice na lata 2024 – 2027 (w myśl art. 87 ust. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku Dz.U. 2022 poz. 840) opiniuje Wojewódzki Konserwator Zabytków. Następnie dokument przyjmuje Rada Miejska. Upowszechnienie dokumentu następuje poprzez ogłoszenie w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym, zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w ustawy.

Po 2 latach Burmistrz zgodnie z w/w ustawą (art. 87 ust. 5) sporządzi sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice na lata 2024 – 2027 za okres dwóch lat jego obowiązywania i przedstawi wnioski Radzie Miejskiej i prześle dokument Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

ASPEKTY PRAWNE I PROGRAMOWE

Uwarunkowania prawne

Narzędziami służącymi sprawowaniu opieki nad obiektami i obszarami zabytkowymi, są akty prawne ogólnościatowe, Unii Europejskiej i krajowe.

Dokumentami ogólnościatowymi są konwencje opracowane pod egidą ONZ (UNESCO). Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, która została ustanowiona w 1972 r. w Paryżu, umożliwiła wyróżnienie obszarów i obiektów mających „najwyższą powszechną wartość” poprzez Wpisanie na „Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO”.

Unia Europejska reguluje kwestie związane z ochroną dziedzictwa kulturowego w Traktacie z Maastricht z 2 lutego 1992 r., Rozporządzeniu Rady EWG z dnia 9 grudnia 1992 w sprawie wywozu dóbr kultury, Dyrektywie Rady EWG z dnia 15 marca 1993 w sprawie zwrotów przedmiotów kultury wyprawdzonych niezgodnie z prawem z obszaru państwa członkowskiego oraz w Programie Kultura 2000.

Zapisy odnoszące się do ochrony zabytków w Polsce zamieszczono w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, w której zgodnie z artykułem 5 ochrona zabytków należy do konstytucyjnych obowiązków państwa.

Głównym aktem prawnym, regulującym zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym jest ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840), która uwzględnia podział na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

Zgodnie z art. 4 ochrona zabytków jest sprawowana przez organy administracji publicznej, które są odpowiedzialne za kontrolowanie zabytków oraz prawne i finansowe działania prowadzące do zachowania ich w dobrym stanie.

Art. 5 w/w ustawy określa, że opiekę nad zabytkiem sprawują właściciele lub posiadacze zabytków, którzy zostali zobligowani do dbałości o obiekty i obszary zabytkowe poprzez ich właściwe wykorzystywanie, remontowanie i udostępnianie.

W świetle art. 6 ochronie i opiece podlegają:

- zabytki nieruchome będące m. in. krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi i ruralistycznymi obiektami i obszarami zabytkowymi,
- zabytki ruchome będące, np. dziełami sztuki i pamiątkami historycznymi,

- zabytki archeologiczne.

Ustawa w art. 7 określiła cztery prawne formy ochrony zabytków, którymi są:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
  - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Do kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej należy obejmowanie ochroną prawną w drodze rozporządzenia najcenniejszych obszarów i obiektów zabytkowych poprzez uznanie ich za pomnik historii.

Zadania administracji rządowej w zakresie zachowania dziedzictwa polegają na obejmowaniu ochroną zabytków poprzez wpis do rejestru zabytków na mocy decyzji WKZ, prowadzeniu wojewódzkiej ewidencji zabytków, uzgodnieniu i opiniowaniu dokumentów planistycznych i inwestycyjnych oraz sprawowaniu kontroli nad nimi.

Do obowiązków samorządów lokalnych należy prowadzenie gminnych ewidencji zabytków i opracowanie gminnych programów opieki nad zabytkami. Samorzady tworzą też ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Samorzady mają również możliwość podejmowania ochrony zabytków poprzez ewentualne tworzenie parków kulturowych na mocy uchwały Rad Miast i Gmin. Park kulturowy przekraczający granice gminy zgodnie z art.16 ust. 5 może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie, których ten park ma być tworzony.

Uwarunkowania programowe

- Krajowe

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków jest w trakcie opracowania trzeciej edycji, określa warunki dla zapewnienia wspomnianej ochrony poprzez:

1. Cel szczegółowy: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego” - wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym; - wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.
2. Cel szczegółowy: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami” - merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
- podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.
3. Cel szczegółowy: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa” - upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
- tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośnice w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego są spójne z celami na szczeblu krajowym i są również kompatybilne z dotychczasowymi założeniami.

Dotychczasowy krajowy program opieki nad zabytkami wyznaczał cele i kierunki działań polegających na wzmocnieniu ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego. W swoich priorytetowych celach ma poprawę stanu zabytków, a przede wszystkim uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez stosowanie podstawowych zasad konserwatorskich:

1. „po pierwsze nie szkodzi”;
2. maksymalnie szanować oryginalną substancję zabytkową i wszystkie jej wartości (materialne i niematerialne);
3. minimalizować niezbędną ingerencję (powstrzymać się od działań niekoniecznych);
4. usuwać to i tylko to, co na oryginał działa niszcząco;
5. zachować czytelność i odróżnialność ingerencji;
6. dochowywać odwracalności metod i materiałów;
7. wykonywać wszelkie prace zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższy poziomie.

Powyższe zasady dotyczą postępowania konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, inżynierów budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały wyznaczone następujące cele:

W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

- pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych; określenie kategorii i stopnia zagrożeń;
- pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych; określenie kategorii i stopnia zagrożeń;
- pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego; określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych;
- objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki;
- pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa; określenie kategorii i stopnia zagrożeń;
- ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami;
- ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach; doskonalenie, rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej oraz społecznej ochrony i opieki nad zabytkami;
- udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

W zakresie działań o charakterze systemowym:

- powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, urbanistyczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa;
- realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe, obejmujące dobra kultury i natury; stworzenie warunków pełnoprawnego partnerstwa Polski w strukturach jednostek unijnych, wyspecjalizowanych w ochronie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego;
- przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego, wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce; wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania; wypracowanie metod zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym w szczególności obiektami z listy światowego dziedzictwa UNESCO i pomnikami historii oraz parkami kulturowymi; wypracowanie systemu stałego podnoszenia jakości prac prowadzonych w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.

W zakresie systemu finansowania:

- stworzenie stabilnego i przejrzystego systemu finansowania, zasilanego środkami pochodzącymi nie tylko z budżetu, ale także z odpisów podatkowych, podatków płaconych przez użytkowników obiektów zabytkowych, w tym z usług turystycznych, z kar za niszczenie i nieprawidłowe użytkowanie zabytków i z innych źródeł.

W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- stworzenie systemu stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji; stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych;

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa;

- wytworzenie mechanizmów wiążących naukę z praktyką; wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego; wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

W zakresie kształcenia i edukacji:

- utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony; zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego; weryfikacja wszystkich dotychczas na drodze pozaakademickiej nabytych uprawnień poprzez stworzenie systemu akredytacji i uznawalności wykształcenia;

- kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa; budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków;

- upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej; tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

W zakresie współpracy międzynarodowej:

- wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie;

- oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości, w szczególności „Europy – wspólnego dziedzictwa kultury”, w którym wyzwaniem stanowią „obszary dwu – lub wielokulturowe”; troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Strzeżenie dziedzictwa narodowego stanowi jedno z podstawowych zadań Rzeczypospolitej Polskiej, zdefiniowanych w art. 5 Konstytucji, obok ochrony niepodległości i nienaruszalności terytorialnej, zapewnienia wolności i praw człowieka i obywatela, bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony środowiska (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.) Zgodnie z przepisami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ochrona zabytków jest obowiązkiem państwa i każdego obywatela:

- art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest podstawowym aktem prawnym, szczegółowo regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Ustawa określa zabytek jako nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki podzielono na 3 grupy. Pierwszą stanowią zabytki nieruchome, do których zaliczają się krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji. Druga grupa obejmuje zabytki ruchome: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty, militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i order, wytwory techniki, materiały biblioteczne,

instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne. Trzecią grupą są zabytki archeologiczne: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Organami ochrony zabytków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć w drodze porozumienia wykonywanie części kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków gminom i powiatom, z wyjątkiem prowadzenia rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez administrację publiczną działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicą, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Formami ochrony zabytków są: wpis do rejestru zabytków; uznanie za pomnik historii; utworzenie parku kulturowego; ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków. Ustawa zobowiązuje gminy oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków do tworzenia ewidencji zabytków. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice na lata 2024-2027 tworzony jest na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków z terenu

Miasta i Gminy Krośniewice, jak też dokumentów planistycznych oraz innych lokalnych dokumentów strategicznych Gminy Krośniewice.

Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice na lata 2024-2027 z dokumentami wykonanymi na poziomie krajowym, województwa łódzkiego i powiatu kutnowskiego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice na lata 2024-2027 jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami (są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego). Program zbieżny jest z dokumentami utworzonymi na poziomie krajowym, województwa łódzkiego i powiatu kutnowskiego. Cele te wymienione są w dokumentach przedstawionych w tabeli poniżej:

Wykaz dokumentów wykonanych na poziomie krajowym, wojewódzkim oraz uwarunkowania programowe.

Na poziomie krajowym	Główne przesłanie
„Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030”	Strategia stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. W rozdziale Cele, kierunki interwencji i narzędzia realizacji wymieniono cele szczegółowe, a jednym z nich jest Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury. Jednym z kluczowych zadań państwa W tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie W zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (KPOZOZ). Równie ważnym wyzwaniem jest poprawa estetyki przestrzeni publicznej. Innym celem jest Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
„Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”	Program jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także

	<p>środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Jest to kontynuacja drugiego Programu. Pierwszy obowiązywał w latach 2014-2017, drugi opracowany był na lata 2019–2022.</p> <p>Program określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz wskazuje środki służące do ich realizacji. Celem głównym KPOZOZ jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami oraz budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.</p>
<p>Krajowa Polityka Miejska do roku 2023</p>	<p>Strategicznym celem polityki miejskiej jest wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy oraz poprawa jakości życia mieszkańców. Jeden z pięciu celów szczegółowych dotyczy odbudowy zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich.</p> <p>Dokument ten podkreśla, że podmiotem inicjującym procesy naprawy miast powinny być ich władze, a działania dla odnowy każdego z nich powinny mieć indywidualnie określoną formułę, charakter i zakres przyczyniający się do zmiany strukturalnej. Muszą one także optymalnie wykorzystywać lokalne potencjały, inicjatywę społeczną i partnerów gospodarczych.</p>
<p>Narodowa Strategia Rozwoju Kultury</p>	<p>Strategia powstała jako dokument tworzący ramy dla nowoczesnego gospodarowania dziedzictwem kulturowym Polski, przy jego maksymalnym zachowaniu, jak również wykorzystaniu</p> <p>w podstawowym celu, jakim jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów Polski.</p> <p>W ramach realizacji spójnych działań w poszczególnych regionach Polski, zostały wyodrębnione</p>

	<p>główne zadania i priorytety w dziedzinie kultury. Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, W tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych.</p>
<p>Narodowy Plan Rewitalizacji – Założenia</p>	<p>Myślą przewodnią Narodowego Planu Rewitalizacji jest zapewnienie mu możliwie powszechnego charakteru tak, aby jak najszersze grono obywateli i podmiotów mogło się utożsamić z ideą naprawy środowiska miejskiego i włączać się lub podejmować z własnej inicjatywy działania w tym zakresie. Z tej perspektywy plan odnosi się zarówno do zagadnienia przywracania świetności dzielnicom śródmiejskim, uzdrawiania relacji społecznych i rozwiązywania problemów infrastrukturalno-technicznych w zaniedbanych dzielnicach, ponownego zagospodarowania terenów przemysłowych, powojkowych, pokolejowych i opartowych, jak i innych sytuacji, w których władze samorządowe lub mieszkańcy dochodzą do wniosku, że miasto powinno być na danym obszarze „uzdrowione”.</p>
<p>Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)</p>	<p>Dokument ten został przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą Nr 8 z dnia 14 lutego 2017 roku. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 roku. Omawiany dokument jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie lat 2020 i 2030, określa warunki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów strategii. Głównym celem Strategii jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.</p>
<p>Na poziomie wojewódzkim Województwa Łódzkiego</p>	<p>Główne przesłanie</p>

<p>Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego</p>	<p>Określa cele i kierunki rozwoju przestrzennego regionu w perspektywie długookresowej, uwzględnia ustalenia strategii rozwoju województwa stanowiąc jednocześnie podstawę dla wyboru działań priorytetowych w kolejnych okresach programowania oraz uwzględnia rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym. Plan jako element systemu planowania przestrzennego, pełni istotną rolę koordynacyjną między planowaniem na szczeblu krajowym a planowaniem metropolitalnym i miejscowym, nie będąc jednocześnie aktem prawa miejscowego i nie naruszając uprawnień gmin i związków metropolitalnych w zakresie gospodarowania przestrzenią. Głównymi wyzwaniami rozwoju przestrzennego województwa jest m.in. przeciwdziałanie procesom depopulacji ośrodków miejskich oraz peryferyzacji obszarów wiejskich, wzmocnienie transportowej dostępności regionu, zwiększenie jakości i integracja publicznego transportu zbiorowego. Dodatkowo, będąc kompendium wiedzy o regionie, spełnia rolę informacyjno-poznawczą dla wspólnot samorządowych wszystkich poziomów i potencjalnych inwestorów. Odnosi się m.in. do systemu obszarów chronionych, w tym obszarów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, uzdrowisk, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej</p>
<p>Strategia rozwoju województwa łódzkiego 2030</p>	<p>Strategia rozwoju województwa jest najważniejszym dokumentem samorządu województwa określającym wizję i cele polityki regionalnej w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym oraz działania niezbędne do ich osiągnięcia. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 jest odpowiedzią władz województwa na zmieniające się uwarunkowania i wyzwania, przedstawia spójny plan powiązanych i przemyślanych działań w perspektywie najbliższej dekady, stanowiący punkt wyjścia do szerokiej współpracy, której efektem będzie podniesienie jakości życia mieszkańców województwa łódzkiego.</p>

<p>Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023 – WPOnZ</p>	<p>Celem strategicznym programu jest „zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej”. Program jest czwartą edycją wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie i stanowi kontynuację ustaleń i zasad w zakresie kształtowania krajobrazu kulturowego i ochrony dziedzictwa kulturowego regionu przyjętych we wcześniejszych latach.</p> <p>Program obejmuje obszar województwa łódzkiego w granicach administracyjnych.</p>
<p>Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej</p>	<p>Dokument określa na poziomie województwa organizację i sposób ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, poprzez planowanie i przygotowanie realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu uratowanie zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Ujmuje w szczególności rozmieszczenie i stan zasobu podlegającego ochronie, zagrożenia, zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły i środki oraz czas i koszty wykonania. Dokument wymaga corocznej aktualizacji, a jego części podlegają ochronie na podstawie przepisów dotyczących ochrony informacji niejawnych.</p>
<p>Program Rozwoju Turystyki w Województwie Łódzkim</p>	<p>Jako cel nadrzędny dla działań podejmowanych w ramach realizacji Programu przyjęto wykreowanie atrakcyjnego turystycznie wizerunku regionu, poprzez realizację kompleksowego zespołu działań organizacyjnych, inwestycyjnych i promocyjnych.</p>
<p>Program Rozwoju Kultury w Województwie Łódzkim</p>	<p>5 czerwca 2014 r. Zarząd Województwa Łódzkiego podjął uchwałę w sprawie przyjęcia ww. dokumentu. Jego celem jest wytyczenie kierunków polityki kulturalnej w województwie łódzkim oraz przedstawienie rekomendowanych działań dla rozwoju kultury w regionie na lata 2014-2020. Rozwój kultury przyczyni się do podniesienia atrakcyjności województwa łódzkiego. Mieszkańcy województwa łódzkiego będą brać</p>

	aktywny udział w życiu kulturalnym – uczestniczyć w kulturze i ją współtworzyć. Będą czuli się dumni z lokalnych i regionalnych tradycji oraz odpowiedzialni za otoczenie, w którym żyją. Będą przygotowani do odbioru komunikatów kultury oraz będą posiadać wiedzę o regionie. Wzrost poczucia tożsamości mieszkańców, ich zaangażowanie w życie społeczne (kulturalne), wpłynie na budowę pozytywnego obrazu kultury w województwie na zewnątrz – w kraju i za granicą.
Na poziomie powiatu	Główne aspekty
Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Kutnowskiego	Powinien zostać opracowany Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Kutnowskiego. Program powinien uwzględnić walory dziedzictwa kulturowego Gminy Krośniewice i podkreśli rangę zabytków.

Przy sporządzaniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice na lata 2024-2027 wzięto pod uwagę uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice wynikające z dokumentów na poziomie krajowym, wojewódzkim. Dużą uwagę w niniejszym opracowaniu zwrócono na zapisy zawarte w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim, uwzględniając jego rekomendacje.

Zgodność niniejszego Programu ze strategicznymi dokumentami regionu jest warunkiem koniecznym jego skutecznej realizacji. Należy podkreślić, że Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice na lata 2024 – 2027 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w krajowych, wojewódzkich dokumentach programowych.

Dokumentami odnoszącymi się do zagadnień dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym są: m.in.

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Krośniewice,

- Plan na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej dla Miasta i Gminy Krośniewice.

POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE MIASTA I GMINY KROŚNIEWICE

Krośniewice - miasto i gmina - administracyjnie położone są w województwie łódzkim, w powiecie kutnowskim. Obszar gminy Krośniewice położony jest w północno-zachodniej części powiatu i graniczy od północy z gminami Dąbrowice i Nowe Ostrowy, od wschodu z gminą Kutno, od południa z gminą Daszyna, od zachodu z gminą Chodów (województwo wielkopolskie).

Na terenie gminy krzyżują się drogi międzynarodowe: E-30 z Warszawy do Poznania i E-75 z Łodzi do Gdańska. Siedziba gminy – miasto Krośniewice oddalona jest od siedziby powiatu, miasta Kutno, o około 12 km.

Zasób kulturowy gminy jest urozmaicony. Dominującą rolę w krajobrazie gminy odgrywają struktury przestrzenne, których głównymi elementami są obiekty i zespoły zabudowy tradycyjnej, w tym zabytkowe, nadające terenowi gminy indywidualne piętno, wyróżniające ją z otoczenia.

Miasto Krośniewice powstało w początkach XIV wieku, lecz pierwsze pisemne o nim przekazy pochodzą z lat 1387 – 1388. Świadectwem rolniczego charakteru gospodarki gminy są sąsiadujące miastem liczne wsie – historyczne siedziby majątków ziemskich, których pozostałością są chronione prawem zespoły dworsko – parkowe z zabudową folwarczną w Krośniewicach, Głaznowie (pierwsza wzmianka z 1390 r.), Głogowej (pierwsza wzmianka z 1391 r.), Jankowicach (pierwsza wzmianka z 1387 r.), Miłonicach (pierwsza wzmianka w 1357 r.), Skłótach (pierwsza wzmianka w 1391 r.) i Witowie (pierwsza wzmianka w 1386 r.). Przez teren gminy przebiega zabytkowa kolejka wąskotorowa, będąca południowo-wschodnią częścią sieci Kolei Wąskotorowych Kujawskich, łączącą jej obszar z terenami gmin: Daszyna, Łęczyca, Dąbrowice, Ostrowy.

RYS HISTORYCZNY

Pierwsza wzmianka o Krośniewicach, położonych nad strumieniem bez nazwy, wpadającym pod Kutnem do rzeki Ochni, pochodzi z 1387 r. Miejscowość, w której wtedy istniał już kościół parafialny, założona została w punkcie przecięcia się dwóch dróg bitych: warszawsko-kaliskiej i zgiersko-włocławskiej. Korzystne położenie geograficzne osady leżącej na krańcach ziemi łęczyckiej, w pobliżu Kujaw i Mazowsza, przyczyniło się do jej rozwoju. Jako miasto Krośniewice wymieniane są w 1459 r., stanowiąc wtedy własność rycerską rodu Awdańców. Kolejnymi właścicielami Krośniewic byli Ogończykowie z Kutna – Kucińscy. Zachowane przekazy historyczne nie podają daty lokacji miasta, wiadomo jednak, że Krośniewice posiadały prawa miejskie przed 1442 r. Pod koniec XV wieku znajdowała się tu komora celna.

W XVI wieku rozwinęło się w Krośniewicach rzemiosło – szczególnie kowalstwo, a miejscowi płatnerze słynęli z dobrych wyrobów, którymi dozbrajano chorągwie wywodzące się z tej ziemi. Od XVI wieku w mieście działała szkoła parafialna.

Sporą grupę mieszkańców miasta stanowiła ludność żydowska.

Duże straty przyniósł osadzie pożar, który miał miejsce w 1576 r. Do upadku miasta przyczyniły się także potop szwedzki oraz liczne epidemie. Po wojnach szwedzkich Krośniewice wraz z mieszkańcami dworu i plebanii liczyły mniej niż 200 osób.

Miasto stanowiło przez kilka wieków własność wspomnianej wyżej, zamożnej rodziny Ogończyków z Kutna Kucińskich, która była także fundatorem tutejszego kościoła parafialnego. Pierwotny kościół drewniany spłonął w 1681 r. W jego miejscu w 1692 r. wzniesiono nowy kościół drewniany pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Michała Archanioła.

W XVII w. Krośniewice były własnością Jana, a następnie Andrzeja i Jakuba Płockich v. Szczawińskich. W 1730 r. dobra te nabył Kazimierz Włostowski, kasztelan krzywiński, a w 1755 r. Karol Saryusz – Gomoliński, podkomorzy łęczycki. Podejmowane przez kolejnych właścicieli miasta, Gomolińskich próby gospodarczego ożywienia miasta nie powiodły się. Także potwierdzenie w 1775 r. przez króla Stanisława Augusta dawnych i uzyskanie nowych przywilejów targowych i zezwolenie na jarmarki (1786 r.) nie zmieniły sytuacji miasta. Pod koniec XVIII w. było w Krośniewicach 48 domów mieszkalnych, a ludność liczyła 413 osób. W końcu XVIII w. dobra krośniewickie przeszły na własność Stanisława Opackiego, a następnie stały się własnością Agnieszki hrabianki Opackiej. Kolejną właścicielką miasta była Pelagia z hr. Zamojskich I voto Rembelska, II voto hr. Branicka. Miasto było własnością prywatną do 1867 r., a okoliczne dobra ziemskie do 1939 r.

Ożywienie gospodarcze rozpoczęło się w połowie XIX wieku. W początkowych latach tego wieku zaczęli napływać do Krośniewic rzemieślnicy. W pobliskim Błoniu powstały i funkcjonowały: młyn parowy, fabryka tabaki, gorzelnia i browar. Znacznie ożywił się w mieście handel bydłem, końmi i materiałami łokciowymi dokonywany głównie podczas 14 jarmarków w roku. Działała garbarnia. W połowie XIX wieku mieszkało w Krośniewicach 1 500 mieszkańców, działał szpital zbudowany z inicjatywy doktora Stanisława Łuszczakiewicza.

Na mocy decyzji władz carskich w 1870 r. Krośniewice utraciły prawa miejskie. W ostatnich latach XIX wieku liczyły 2162 osoby, a w 1920 roku – 2800 mieszkańców.

W 1926 roku Krośniewice odzyskały prawa miejskie, a w przededniu II wojny światowej liczba jego mieszkańców przekroczyła 3500 osób.

Okupacja hitlerowska przyniosła miastu duże straty. W tutejszym getcie zginęło wiele osób pochodzenia żydowskiego.

DIAGNOZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA I GMINY KROŚNIEWICE

Wyróżnione elementy dziedzictwa kulturowego miasta i Gminy Krośniewice

BIELICE

Na terenie tej miejscowości znajdują się dwa zabytki: dwór w zespole dworsko – parkowym oraz park w zespole dworsko – parkowym wraz ze strefą konserwatorską. Obiekty te są wpisane do rejestru zabytków. Do 1799 r. Bielice należały do Antoniego Brochockiego.

1. Dwór w zespole dworsko – parkowym

Klasykistyczny dwór szlachecki zlokalizowany jest w miejscowości Bielice 11. Wybudowany został pod koniec XIX w. Dwór wpisany jest do rejestru zabytków decyzją nr 497 z 22.05.1979 r. To parterowy, drewniany budynek z gankiem. Wsparty jest na kolumnach, posiada trójkątny szczyt. Budynek pokryty jest tzw. dachem polskim. Jest częściowo podpiwniczony w częściach bocznych oraz pod tarasem. Otoczony jest pozostałą zielenią parku krajobrazowego. Dwór często zmieniał właścicieli. Dawniej we wnętrzach dworu znajdowała się świetlica wiejska.

Historyczne zdjęcie dworu, lata 30

Aktualne zdjęcie dworu

2. Park w zespole dworsko – parkowym

Park otacza dwór. Jest to park krajobrazowy. Obecnie zaniedbany. Zlokalizowany około 5 km od Krośniewic. Wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 497 z dnia 22.05.1979 r. Park został założony w połowie XIX w. Następnie uzupełniono w nim nasadzenia na początku XX w. Dewastacja zieleni postępowała w II poł. XX w. Pierwotna kompozycja parku nie jest znana.

W części północnej usytuowany jest dwór. W parku rosły głównie lipy i graby. Pod koniec XIX w. W zachodniej części parku znajdował się staw.

Po zakończeniu II wojny światowej zarówno dwór jak i park przeszły na własność miasta i gminy Krośniewice. Park obecnie nie jest ogrodzony. Zarówno dwór jak i park stanowią istotne obiekty dla krajobrazu Bielice

Historyczne zdjęcie bramy wjazdowej do parku

Aktualne zdjęcie bramy wjazdowej do parku

● Obiekt wpisany do rejestru zabytków

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Bielice

CYGANY

W latach 1954–1961 należała i była siedzibą władz gromady Cygany. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa płockiego. Jest znacznie oddalona od siedziby gminy W Krośniewicach (około 10 km). W miejscowości znajdują się trzy zabytki. Dwa z nich wpisane są do rejestru zabytków, są to: dwór i park. Do gminnej ewidencji zabytków (GEZ) wpisana jest kapliczka, która znajduje się W zespole dworsko – parkowym.

1. Dwór w zespole dworsko – parkowym

Dwór wpisany jest do rejestru zabytków decyzją z dnia 28.07.1978 r. nr 517. Został wzniesiony w latach 1909-1910 przez Ignacego Cygańskiego w miejscu dawnego dworu. Jest to budynek parterowy, wzniesiony na planie prostokąta, murowany z cegły, z „łamanym” dachem oraz balkonem, który wsparty jest na kolumnach. To dwór dwutraktowy i sześciosiowy. Jest on otaczany przez pozostałości parku krajobrazowego. Część wschodnia dworu była podpiwniczona.

Warto wspomnieć o aspektach architektonicznych. Budynek posiada ryzality oraz portyk. Ryzalit frontowy ma dach dwuspadowy, ryzality ogrodowe posiadają dachy trzyspadowe. Jego frontowa część jest symetryczna. Narożniki budynku są boniowane.

Historyczne zdjęcie dworu

Aktualne zdjęcie dworu

2. Park w zespole dworsko – parkowym (założenie ogrodowo – parkowe)

Zlokalizowany jest we wsi Cygany 11. W parku znajduje się dwór z 1910 r. Park jest wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 517 z dnia 28.07.1978 r. Powstał na początku XX w. Można przypuszczać, że dawny park został założony na planie regularnego prostokąta. Do takiego wniosku prowadziły rosnące na granicach parku stare drzewa o dużych wartościach przyrodniczych, pomnikowych. W parku można zaobserwować wiele drzew liściastych np.: dęby szypułkowe, które są jednymi ze starszych drzew oraz jesiony, kasztanowce, robinie, klony, które należą do grupy drzew młodszych, pochodzących z I poł. XX w. Na terenie parku znajduje się wiele krzewów.

Teren parku nie jest ogrodzony. W parku nie ma śladów alejek. A całość parku pokryta jest zwartą darnią. Jedną z granic parku jest brama wjazdowa, pozostałe granice wyznaczone są przez rów odwadniający pola. Park podzielony jest na dwie części: część wschodnią, gdzie znajduje się sad oraz część zachodnią, gdzie znajdują się stare drzewa oraz dwór. Park W miejscowości

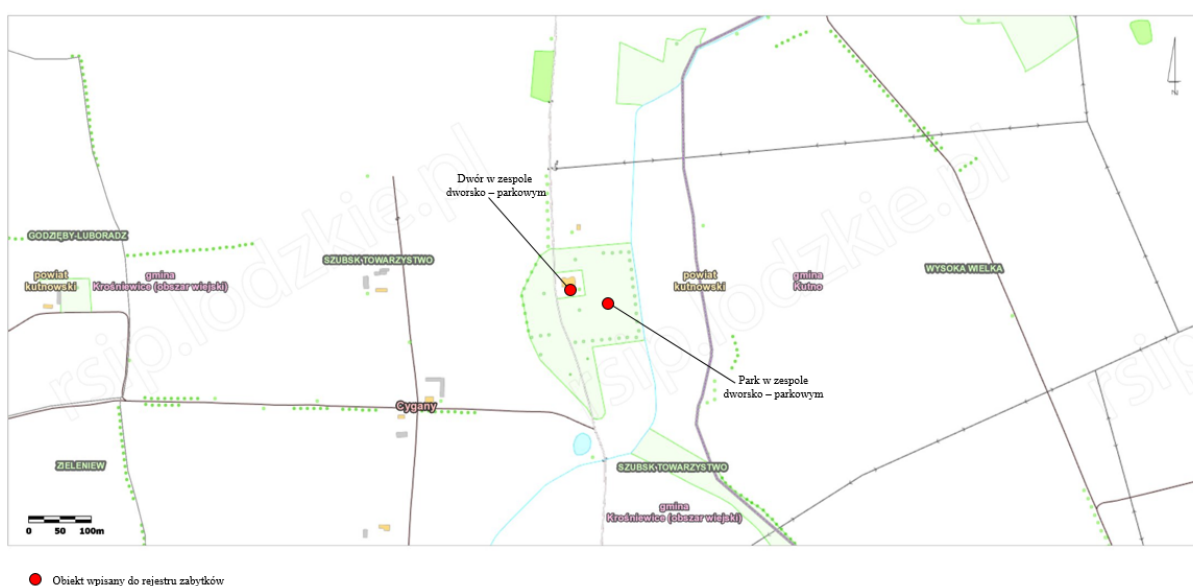
Cygany ma znaczenie przede wszystkim ekologiczne i kulturowe bowiem stanowi istotny dla wsi zabytek.

Historyczne zdjęcie parku, widok od strony dworu

Aktualne zdjęcie parku

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Cygany

GLĄZNÓW

W tej miejscowości urodził się biskup pomocniczy gnieźnieński Ignacy Bardziński. Na terenie Głaznowa znajduje się wiele zabytków (16), z czego trzy wpisane są do rejestru zabytków. W miejscowości zachował się dwór z XIX w., ale też wiele innych obiektów np. stajnie, stodoły, kuźnie, obory, kurniki, psiarnia, dom rządcy ze stajnią i wozownią, budynki mieszkalne, czworaki. Liczne obiekty folwarczne czynią Głaznów atrakcyjnym pod względem kulturowym.

1. Dwór w zespole dworsko – parkowym (skrzydło dworu)

Powstał pod koniec XIX w. Znajduje się w południowej części parku. Budynek o konstrukcji mieszanej: murowany z cegły oraz drewniany i podpiwniczony,

jednokondygnacyjny, posadowiony na fundamentach z kamienia polnego. Budynek posiada balkony. Obiekt wybudowany na planie prostokąta. Jego układ jest jedno i dwutraktowy z ryzalitami. Piętrowe skrzydło dworu powstało na planie prostokąta. Ściana frontowa jest zwieńczona frontonem, są trzy okna na każdej kondygnacji i balkon na pierwszym piętrze. Z boku znajduje się ryzalit z klatką schodową. Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 490 z 10.04.1979 r. Władysław Kiejstut Matlakowski wybudował skrzydło dworu, które zachowało się do dziś.

Historyczne zdjęcie skrzydła dworu, rok 1998

Aktualne zdjęcie dworu

2. Park w zespole dworsko – parkowym wraz ze strefą konserwatorską (150 m strefa konserwatorska)

Wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 490 z 10.04.1979 r. Powstał pod koniec XVIII w. Ma powierzchnię około 4 ha. W pobliżu parku znajdują się drogi np. z Krośniewic do Bielic. Na południe od parku znajdują się tory kolejki wąskotorowej, a także łąki i pola uprawne. W parku znajduje się wiele cennych nasadzeń. Najstarsze drzewa w parku to lipy oraz graby. W parku znajdują się również jesiony, robinie i klony oraz wiele innych. Teren parku jest ogrodzony. W południowo-wschodnim narożniku parku znajduje się oficyna ze stajnią i wozownią. To cenny element krajobrazu dla tej miejscowości. Wjazd do parku prowadzi od strony wschodniej, od alei lipowej, która prowadzi do zespołu.

Historyczne zdjęcie parku

Aktualne zdjęcie parku

3. Oficyna ze stajnią i wozownią w zespole dworsko – folwarcznym

Powstała w I ćw. XX w. Znajduje się w południowo – wschodnim narożniku parku. Wpisana jest do rejestru zabytków decyzją nr 490 z 10.04.1979 r. Stajnia i wozownia znajdują się na parterze. Dawniej na piętrze znajdowały się mieszkania dla pracowników. Budynek oficyny położony jest na pograniczu części rezydencjalnej i folwarcznej zespołu dworsko – folwarcznego. Budynek z cegły palonej, otynkowany. Dach jest czterospadowy, pokryty dachówką. Oficyna na planie prostokąta, obiekt jednotraktowy z jednym wejściem od strony zachodniej. Na elewacji wschodniej niegdyś były cztery wejścia. Budynek jest dwukondygnacyjny, posiada poddasze użytkowe. Na elewacjach znajdują się ryzality. Przed wojną w budynku była woda oraz prąd. Po 1945 r. w dawnym budynku wozowni istniała świetlica.

Historyczne zdjęcie oficyny mieszkalnej

Aktualne zdjęcie oficyny mieszkalnej

4. Spichlerz w zespole dworsko – folwarcznym

Powstał w I ćw. XX w. Zlokalizowany jest w centrum zabudowań folwarcznych. Budynek posiada bryłę zwartą. Ten monumentalny spichlerz jest budowlą potężną, otynkowaną i wybudowaną z cegły palonej, na planie prostokąta. Jest to budynek czterokondygnacyjny, z czterospadowym dachem pokrytym blachą. Od frontu zauważyć można pseudoryzalit.

Uwagę przyciąga tympanon oparty na dwóch kolumnach. Jego wnętrze zachowało się. Wewnątrz znajduje się elektryczna czyszczalnia.

Historyczne zdjęcie spichlerza

Aktualne zdjęcie spichlerza

5. Zespół dworsko – parkowy

Zlokalizowany jest na terenie gminy Krośnice. W miejscowości Głaznów. Jako okresy powstawania całego zespołu dworsko – folwarcznego można uznać przeł. XVIII/XIX w., koniec XIX w., początek XX w. Zajmuje on prawie cały obszar wsi. Składa się z trzech części: rezydencjalnej z dworem i innymi budynkami oraz parkiem; folwarcznej z dwoma podwórzami oraz mieszkaniowej, która znajduje się na południe od podwórza. Wjazd do parku prowadzi od wschodu.

Historyczne zdjęcie alei dojazdowej do dworu

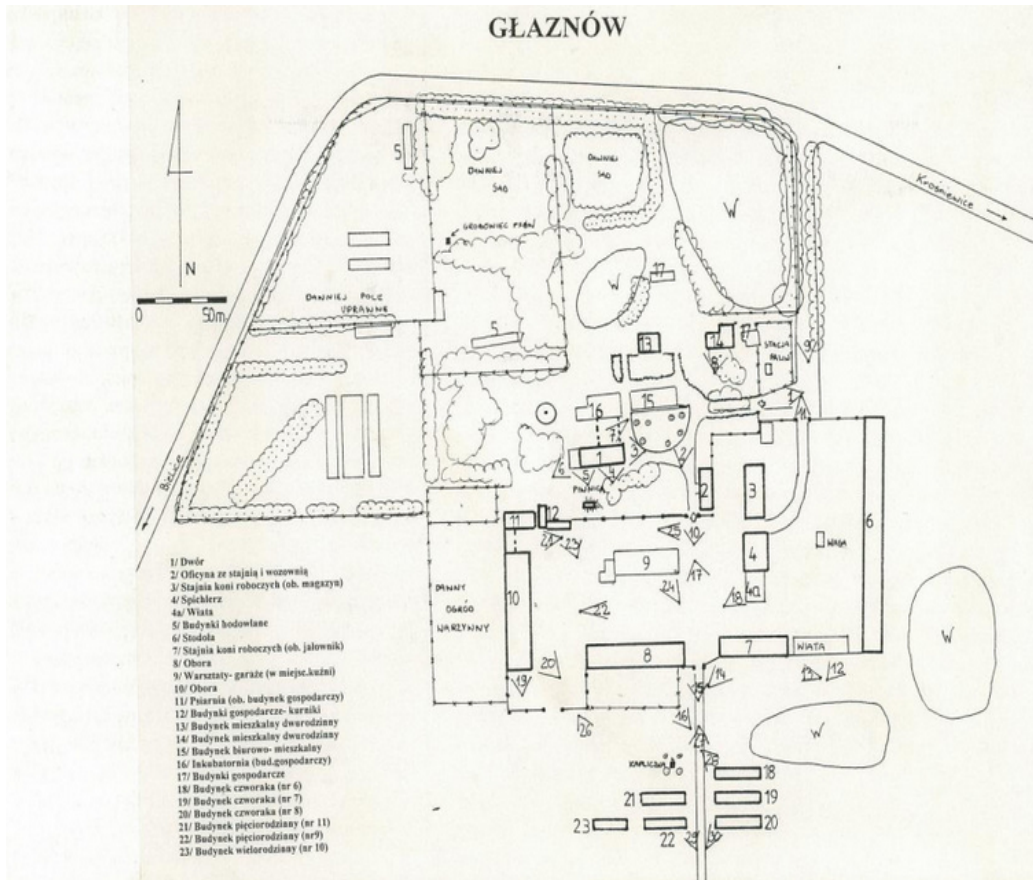
Aktualne zdjęcie alei dojazdowej do dworu

Historyczne zdjęcie stajni koni roboczych

Aktualne zdjęcie stajni koni roboczych

- Obiekt wpisany do rejestru zabytków
- Obiekt w GEZ

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Glaznów

GŁOGOWA

Wzmianki na temat miejscowości Głogowa pochodzą z 1827 r. W granicach wsi znajduje się 13 zabytków. Pięć z nich jest wpisanych do rejestru zabytków. W 1858 r. właścicielem wsi był Marcin Krzymuski, następnie właściciele zmieniali się, a już po 1945 r. majątek został przejęty przez Skarb Państwa.

1. Dwór w zespole dworsko – parkowym

Obiekt położony na wschód od drogi prowadzącej z Miłowic do Łubna. Dwór wpisany jest do rejestru zabytków decyzją nr 648 z dnia 29.08.1994 r. Powstał na początku XX w. Otoczony jest parkiem krajobrazowym. To budynek murowany i otynkowany, z cegły. Posiada dach dwuspadowy oraz trójspadowy, kryty papą i wsparty na kolumnach. Układ budynku dwutraktowy, podłużny. Budynek posiada ryzality z obu stron. Nad parterem znajduje się gzyms. Ściany budynku są boniowane.

Zdjęcie historyczne dworu

Aktualne zdjęcie dworu

2. Park w zespole dworsko – parkowym wraz ze strefą konserwatorską

Park wpisany jest do rejestru zabytków decyzją nr 648 z dnia 29.08.1994 r. Został wzniesiony w I poł. XIX w. Park istniał już w 1865 r. W XX w. park przebudowano. Na terenie parku istnieje dwór z końca XIX w. Park posiada ciekawy, zróżnicowany drzewostan. Dawniej park był ogrodzony murem i siatką na podmurówce.

Północną i wschodnią granicę parku wyznacza droga asfaltowa. Niegdyś na terenie parku istniał sad, obecnie został przekształcony w pola uprawne. Po południowej stronie parku znajduje się podwórze gospodarcze. W parku znajduje się wiele starych drzew liściastych. Park posiada zachowaną aleję lipową oraz grabową. Drzewa znajdujące się w parku można podzielić na dwie grupy, które różnią się wiekiem. Najstarsze nasadzenia to np. klony, jesiony i buki. Nieco młodsze drzewa istniejące na terenie parku to np. topole i lipy. Park w miejscowości ma znaczenie ekologiczne i estetyczne, poprzez różnorodność gatunkową drzew tworzy malowniczy krajobraz.

Historyczne zdjęcie parku

Aktualne zdjęcie parku

3. Ogrodzenie zespołu dworsko – parkowego wraz z bramą wjazdową

Powstało w II poł. XIX w. (brama) oraz w I ćw. XX w. (ogrodzenie). Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków nr 648 z dnia 29.08.1994 r. Położone w pobliżu drogi Krośniewice-Głogowa, na obrzeżach parku od strony wschodniej i północnej. Brama główna położona w pierzei wschodniej. Na rzucie brama ma kształt wklęsłego półkola. Skrzydła bramy wykonane są z prętów stalowych. Podmurówki mają romboidalne zdobienie w tynku.

Historyczne zdjęcie bramy wjazdowej

Aktualne zdjęcie bramy wjazdowej

4. Stajnia koni wyścigowych (nr 5) w zespole dworsko – folwarcznym

Budynek powstał w 1935 r. we wsi Głogowa. Zlokalizowany jest we wschodniej pierzei podwórza folwarcznego. Obiekt jak sama nazwa wskazuje był przeznaczony dla koni wyścigowych. Inicjatorem budowy obiektu był Kosiński. To obiekt posadowiony bezpośrednio na lawie fundamentowej. Ściany zewnętrzne budynku wykonane są z cegły palonej. Budynek jest otynkowany. Dach obiektu jest mansandrowy, dwuspadowy i pokryty blachą.

Budynek jednokondygnacyjny wybudowany na planie prostokąta, o bryle zwartej, jednostronny i trójstronny z wejściem na elewacji frontowej od strony zachodniej.

Historyczne zdjęcie stajni, rok 1995

Aktualne zdjęcie stajni

5. Zespół dworsko – folwarczny

Powstał w XIX/XX w. Zespół ten posiada kompozycję geometryczną, zwartą. Został założony na prostokątnym planie. Składa się z trzech części: rezydencjonalnej z dworem i parkiem, folwarcznej i mieszkaniowej, która składa się z trzech ośmioraków. Centralną część stanowi park wraz z dworem. Współcześnie powstawały tu nowe nasadzenia. Po 1945 r. powstawały w parku budowle oraz zmieniono układy istniejących ścieżek.

Historyczne zdjęcie budynków pierzei wschodniej

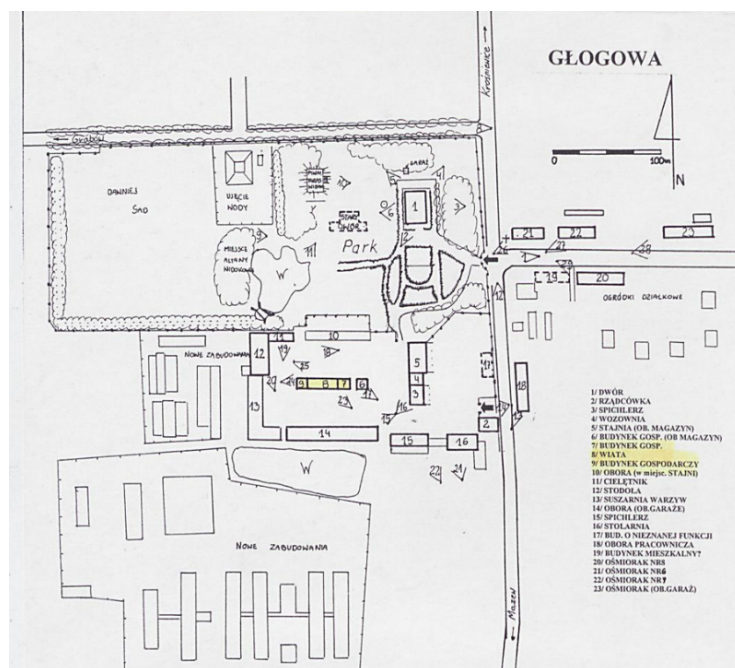
Aktualne zdjęcie budynków pierzei wschodniej

6. Figurka świętego w zespole dworsko – parkowym

Powstała na początku XX w., zlokalizowana jest na działce nr 5/9.

Aktualne zdjęcie figurki świętego

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Głogowa

JANKOWICE

W tej wsi znajduje się wiele obiektów zabytkowych. Natomiast żaden obiekt nie jest wpisany do rejestru zabytków.

1. Dwór w zespole dworsko – parkowym

Zlokalizowany jest w parku w Jankowicach pod numerem 32. Położony jest na wschód od drogi Miłonice-Głogowa. Dwór powstał na początku XX w. w stylu klasycyzującym. Jest to budynek wykonany z cegły, parterowy, murowany i otynkowany. Budynek jest częściowo podpiwniczony. Posiada on mieszkalne poddasze w stylu klasycyzmu. Na froncie dworu znajduje się portyk. Dwór posiada balkon, który wsparty jest na ceglanych i tynkowanych filarach. Narożniki budynku

są zwieńczone pilastrami. Dach budynku jest dwuspadowy. Na kalenicy (najwyższym elemencie budynku) znajdują się kominy. Pośrodku znajduje się facjatka. Elewacja frontowa dworu jest symetryczna. Ściana szczytowa wschodnia jest boniowana. Drzwi na ganek-płycinowe i dwuskrzydłowe.

Historyczne zdjęcie dworu

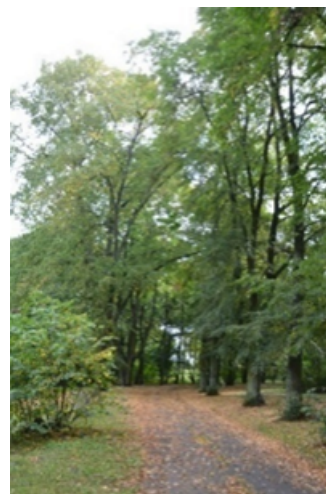
Aktualne zdjęcie dworu

2. Park w zespole dworsko – parkowym

Park powstał w II. poł. XIX w. Obiekt ten znajduje się w GEZ (Gminnej Ewidencji Zabytków). Zlokalizowany przy drodze prowadzącej z Miłonic do Głogowej. Na terenie parku znajdują się stawy. Obecny kształt parku powstał na początku lat 20. XX w. Autorem projektu był Henryk Zuchowicz. Na terenie parku istnieje aleja grabowa oraz pozostałości innych alei. Posiada on znaczenie ekologiczne, ale też estetyczne (wizualne).

Historyczne zdjęcie - aleja grabowa w parku

Aktualne zdjęcie alei grabowej

Historyczne zdjęcie - figurka Matki Boskiej

Aktualne zdjęcie – figurka Matki Boskiej

3. Ogrodzenie i brama wjazdowa na teren parku dworskiego

Ogrodzenie powstało w XIX w. Położone jest na północ od drogi Jankowice-Wychny. Jest to ogrodzenie murowane, wykonane z cegły, otynkowane. Posiada ono również murowane fundamenty z cegły. Brama, dwuskrzydłowa z prętów, ma postać wklęsłego koła. Nie ma ona furtek. Słupki bramy mają daszki czterospadowe. Na prawym skrzydle znajduje się ornament roślinny - słonecznik. Zabytek ten znajduje się w GEZ (Gminnej Ewidencji Zabytków).

Historyczne zdjęcie bramy i ogrodzenia

Aktualne zdjęcie bramy i ogrodzenia

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Jankowice

KROŚNIEWICE

Jest to siedziba gminy miejsko-wiejskiej Krośniewice. Co istotne ta miejscowość znajduje się w granicach historycznej ziemi łęczyckiej – jednostki terytorialnej średniowiecznego państwa polskiego. Miasto powstało w XIV w. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1387 r.

W Krośniewicach (jak i gminie Krośniewice) zachowało się wiele historycznych siedzib majątków ziemskich, ich pozostałością są zespoły dworsko – parkowe z zabudową folwarczną. Miasto posiada dogodne położenie geograficzne, leży bowiem w pobliżu Kujaw i Mazowsza, co mogło przyczynić się do jego rozwoju. Pierwsi właściciele miasta Krośniewice to kolejno: ród Awdańców, Ogończykowie z Kutna – Kucińscy. Właściciele Krośniewic się zmieniali. Po 1730 r. podejmowali oni próby gospodarczego ożywienia miasta. Krośniewice stanowiły własność prywatną do 1867 r.

Miasto posiadało prawa miejskie przed 1442 r. Utraciło je W 1870 r. W XVI w., uzyskało je ponownie W 1926 r. W mieście było rozwinięte rzemiosło. Odbywały się jarmarki (14 jarmarków W roku), gdzie mógł odbywać się handel. Również W tym wieku (XVI) zaczęła swoją działalność szkoła parafialna. Liczną grupą zamieszkującą Krośniewice była ludność żydowska. Miasto nie było wolne od porażek. Liczne wojny i pożary przyczyniały się do jego niszczenia.

W 1939 r. miejscowość została zajęta przez wojska niemieckie. W granicach Krośniewic W 1940 r. Niemcy utworzyli getto, gdzie stłoczono wielu żydów z miasta i okolic. Wspomniane getto istniało 2 lata. Bowiem W 1942 r. je zlikwidowano. W mieście znajduje się wiele zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Zabudowa historyczna, która się zachowała W mieście pochodzi głównie z XIX w. Krośniewice posiadają wiele tradycji, które sięgają początków państwowości polskiej. Przez miasto przebiegają istotne szlaki komunikacyjne prowadzące do Kutna, Łęczycy, Łowicza, Torunia, Gostynina i Kłodawy. W mieście znajduje się Muzeum im. J. Dunin-Borkowskiego, gdzie gromadzone są zasoby zabytkowe. W Krośniewicach zachowało się wiele kapliczek. W mieście odbywa się wiele imprez kulturalnych. Istnieją tradycje kulinarne.

1. Krośniewicka Kolej Dojazdowa

Przestrzenny układ komunikacyjny Krośniewickiej Kolei Dojazdowej, wpisanej do rejestru zabytków nr 661 z dnia 28 grudnia 1998 r. przebiega przez gminy: Dąbrowice, Nowe Ostrowy, Krośniewice, Daszyna I Łęczycza. Jest to kolej wąskotorowa, która funkcjonowała w latach 1914–2008 na Kujawach, w północno-środkowej Polsce. Kolej powstała w 1910 r., gdy otwarto linię

kolejową w relacji Krośniewice – Koryta. Pierwotnie rozstaw szyn wynosił 750 mm. Po wybuchu I wojny światowej, gdy niemieckie wojska przejęły kolej, zmieniono jej rozstaw szyn na 600 mm. Gdy Polska odzyskała niepodległość szerokości torów były ujednolicane. Krośniewice w czasach po odzyskaniu przez Polskę niepodległości były jedną z ważniejszych stacji w regionie Kujaw. II wojna światowa nieznacznie zniszczyła Krośniewicką Kolej Wąskotorową. Została ona zbudowana w celu rozprowadzania płodów rolnych.

Po wojnie kolej została włączona do Polskich Kolei Państwowych i w ten sposób powstała sieć Kujawskich Kolei Dojazdowych. W latach powojennych kolej pełniła istotne funkcje w regionie. Jednak w latach 70. XX w. jej znaczenie zmniejszyło się na rzecz rozwijającego się transportu samochodowego. Znaczenie kolei w latach 90. XX w. było niewielkie.

Zespół krośniewickiej Kolejki Dojazdowej (wpis do rejestru zabytków nr A/264 z dnia 25 stycznia 2016 r.). Wpisane do rejestru są: nieruchomość gruntowa oznaczona geodezyjnie jako działka ewidencyjna nr 7/5 i 7/7 z wyłączeniem budynków nie wpisanych do rejestru zabytków, budynek montowni parowozów, budynek odlewni i kuźni, budynek warsztatów (hale maszyn 1 i 2), budynek rozdzielni elektrycznej, budynek ustępów wraz z przylegającym garażem, budynek warsztatów (wagonowania), budynki mieszkalne, budynek wodociągowej wieży ciśnień, budynek parowozowni.

Obecnie na terenie miasta znajduje się stacja kolejowa kolei wąskotorowej. Kolej przebiega wśród pól oraz łązniej zabudowy wiejskiej. Krośniewicka Kolej Dojazdowa składa się z: drogi kolejowej, urządzeń zabezpieczenia ruchu kolejowego i łączności, obiektów inżynierskich, budynków oraz budowli, taboru kolejowego oraz maszyn i urządzeń.

*Historyczne zdjęcie stacji kolejowej
(ul. Poznańska)*

*Aktualne zdjęcie stacji kolejowej
w Krośniewicach, rok 1994 (ul. Poznańska)*

2. Zespół pałacowo – folwarczny (zespół pałacowo-parkowy w Krośniewicach)

Zespół pałacowo – folwarczny jest zlokalizowany przy ul. Toruńskiej 7, w północno-wschodniej części miasta. Powstał w I i II poł. XIX w. pocz. XX w. Wpisany jest do rejestru zabytków nr 409/318 z dnia 11 lipca 1976 r. Zespół ten obejmuje: park, pałac i towarzyszące budynki. Został założony na planie prostokąta. Na zespół składają się trzy części: rezydencjonalnej wraz z pałacem, wybudowanym w II. poł. XIX w., folwarcznej oraz kolonii mieszkaniowej przy ul. Toruńskiej.

Zespół posiada kompozycję zwartą. Widoczna jest oś kompozycji i symetrii o przebiegu północ-południe. Na tej osi położony jest pałac, który stanowi dominantę w parku. Kolejną dominantę stanowi budynek spichlerza nr 7.

Pałac wzniesiono na planie prostokąta, z czerwonej cegły. Otwory drzwiowe i okienne są boniowane. Budynek jest dwukondygnacyjny z ryzalitami, które znajdują się po bokach pałacu. Pałac wpisany jest do rejestru zabytków decyzją nr 409/318 z dnia 11.07.1967 r. Jest to obiekt reprezentatywny.

Dawniej w zespole znajdowały się sady, zmieniono je jednak w pola uprawne. Po 1945 r. część budynków w zespole została zlikwidowana. Obecny stan zachowania określany jest jako dobry.

Historyczne zdjęcie pałacu zlokalizowanego w zespole pałacowo-parkowym, lata 1960-1970
zespole pałacowo-parkowym

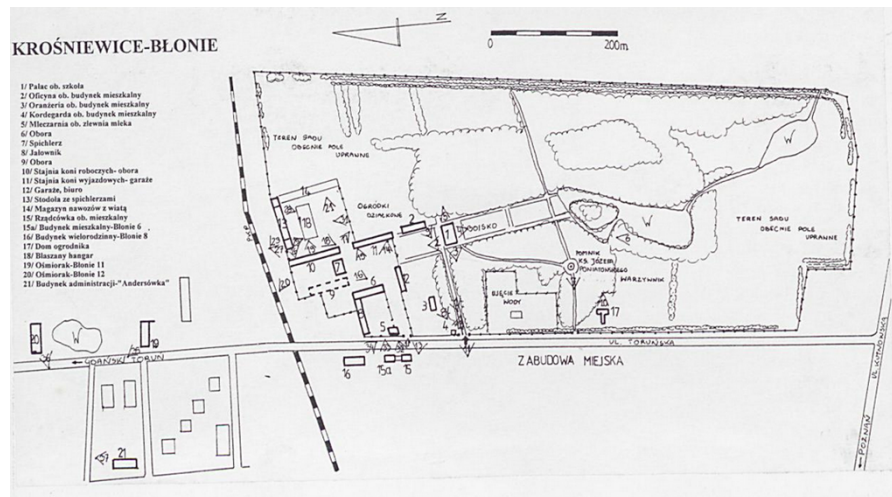
Aktualne zdjęcie pałacu

Historyczne zdjęcie spichlerza

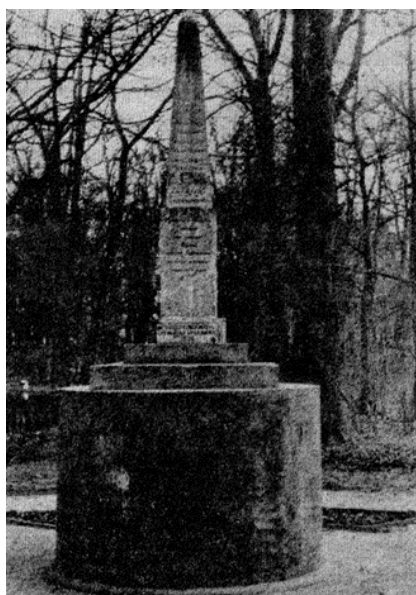
Aktualne zdjęcie spichlerza

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Krośniewice

3. Obelisk poświęcony pamięci ks. Józefa Poniatowskiego na terenie parku w zespole pałacowo - parkowym

Obelisk poświęcony pamięci ks. Józefa Poniatowskiego powstał W XIX w. po 1813 r. Znajduje się W zachodniej części parku krajobrazowego. Wystawiony został przez Rajmunda Rembelińskiego W 1813 r. Jest to pierwszy i najstarszy W Polsce, zachowany pomnik poświęcony Józefowi Poniatowskiemu. Książę gościł W pałacu W Krośniewicach. Obiekt przetrwał wojny światowe. Po roku 1945 został zaniedbany. W 1970 rzemieślnicy zamieszkujący miejscowość dokonali odnowy pomnika. Na pomniku widnieje napis: *Poległemu za honor i ojczyznę pod Lipskiem dnia 19 października 1813 r. Prawemu Polakowi, mężnemu żołnierzowi, cnotliwemu ministrowi Józefowi książęciu Poniatowskiemu wystawił W domowym zaciszu ten skromny pomnik Rajmund Rembeliński na znak znacznego szacunku i żalu.* Oryginalna napis, inny niż współczesny, został zniszczony przez rosyjskiego zaborcę W roku 1863.

Historyczne zdjęcie obelisku poświęconemu pamięci ks. Józefa Poniatowskiego, wygląd w 1988 r.

Aktualne zdjęcie obelisku poświęconemu pamięci ks. Józefa Poniatowskiego

4. Park w zespole placowo – parkowym

Park W zespole placowo – parkowym wpisany jest do rejestru zabytków nr 410/319 z dnia 11.07.1967 r. Park wraz z ogrodem to miejsca niegdyś najzamożniejsze biorąc pod uwagę okolicę Krośniewic. Park jest obszerny. Założony został W I poł. XIX w. Zlokalizowany jest W nim pałac, który został wzniesiony W stylu neorenesansowym. W parku znajduje się obelisk poświęcony pamięci ks. Józefa Poniatowskiego.

W parku znajdują się trawniki, które biorąc pod uwagę aspekty architektury krajobrazu stanowią podłogę tego wnętrza urbanistycznego. Wjazd do parku odbywa się ozdobną bramą. Przy bramie zlokalizowana jest neobarokowa kordegarda z mansandrowym dachem, wpisana do rejestru zabytków decyzją nr 472 z dnia 14.11.1978 r. W parku znajduje się aleja lipowo - jesionowa.

Historyczne zdjęcie bramy wjazdowej i kordegardy

Aktualne zdjęcie bramy wjazdowej i kordegardy

Historyczne zdjęcie pałacu zlokalizowanego w parku

Aktualne zdjęcie pałacu zlokalizowanego w parku

5. Kościół parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

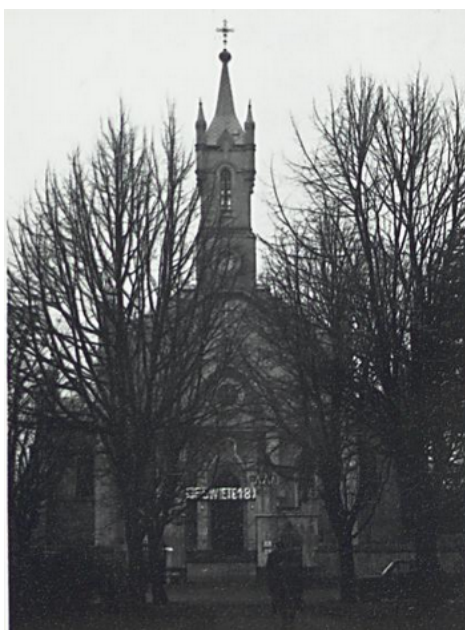
Kościół powstał w latach 1862 – 1872 w stylu neogotyckim, z otynkowaną elewacją oraz filigranowym detalem. Obiekt wzniesiony z cegły i kamienia polnego został oddany do użytku wraz z dzwonnica w 1872 r. Zlokalizowany jest w centrum miasta, przy Placu Wolności. Znajduje się w południowej pierzei rynku. Kościół wpisany jest do rejestru zabytków wraz z dzwonnica, wzniesioną na planie kwadratu i murem cmentarnym decyzją z dnia 14 listopada 1978 r. nr 471. Wzniesiony został na planie krzyża Łacińskiego z prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Po obu stronach prezbiterium znajdują się zakrystie. Kościół jest jednonawowy.

Cała bryła kościoła składa się z wielu elementów: nawy głównej, niższego prezbiterium, ramion transeptu krytych dachami dwuspadowymi, zakrystii wschodniej i zachodniej, krytych dachami dwuspadowymi oraz wysokiej wieży krytej dachem wielopłociowym

umieszczonej nad wejściem W elewacji północnej. Drzwi i okna zwieńczone są ostrołukiem. W oknach umieszczone są witraże, które pochodzą z lat 50. XX w.

Obiekt ten prawdopodobnie, pierwotnie, został wzniesiony jako drewniany w 1453. Spłonął w XVII wieku. Wzniesiono go po raz drugi w 1692 r. ponownie jako drewniany kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Michała Archanioła.

Kościół został zniszczony W czasie II wojny światowej. Zniszczono wówczas: wieżę, sklepienie nad prezbiterium, dach a także wybito okna i witraże. Uszkodzono również ławki, szaty i naczynia liturgiczne. W 1945 r. został odbudowany. Zabytek ogrodzony jest parkanem murowanym. Obiekty zespołu sakralnego stanowią dominantę.

Historyczne zdjęcie Kościoła 1960-1970

Aktualne zdjęcie Kościoła

6. Zajazd z wozownią

Powstał na początku XIX w. Zlokalizowany przy zbiegu ul. Toruńskiej i Placu Wolności. Dawniej istniała tu karczma (1792-94 r.), budynek wzniesiony w stylu klasycystycznym. Obecnie w tym miejscu znajduje się muzeum im. Jerzego Dunin-Borkowskiego. Zajazd jest murowany i otynkowany. Wszystkie ściany są tynkowane z wysokim cokołem. Jego materiał konstrukcyjny to cegła. Budynek jest podpiwniczony w części piętrowej. Dach kryty jest dachówką karpiówką (w rybią łuskę). Do budynku prowadzą drzwi główne oraz boczne. Budynek składa się z trzech części. Front jest dwu i trzytraktowy podłużny. Skrzydło płu. jest jedno i dwutraktowe. Skrzydło zach. Ma układ dwutraktowy podłużny. Na froncie znajduje się ryzalit. Również na elewacjach budynku zauważalne są pilastry. Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 346/261 z 11.07.1967 r.

Historyczne zdjęcie zajazdu

Aktualne zdjęcie zajazdu

7. Cmentarz przykościelny kościoła pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

Cmentarz powstał w II. poł. XIX w. Zlokalizowany w centrum miasta. Jego kształt jest regularny. Wpisany jest do rejestru zabytków nr 471 z dnia 14 listopada 1978 r. Pierwotne założenie cmentarza jest nieznane. Natomiast obecnie jest to cmentarz na planie prostokąta ze ściętymi narożami. Na cmentarzu nie są czytelne nagrobki i mogiły. Stan zachowania zieleni na cmentarzu określany jest jako dobry.

Zdjęcie cmentarza przykościelnego

Aktualne zdjęcie cmentarza przykościelnego

8. Cmentarz parafii rzymskokatolickiej

Cmentarz powstał w II poł. XIX w. Zlokalizowany jest przy zbiegu ulic Targowej i Ogrodowej. Na jego terenie znajduje się grób nieznanego żołnierza z 1939 roku oraz pomnik ofiar terroru politycznego.

Historyczne zdjęcie bramy cmentarza

Aktualne zdjęcie bramy cmentarza

9. Cmentarz żydowski

Cmentarz zlokalizowany jest przy ul. Poznańskiej w Krośniewicach oraz przy Obwodnicy Krośniewic, w zachodniej części miasta. Cmentarz na planie prostokąta. Założony został po 1765 r., kiedy tworzyła się miejscowa gmina żydowska. Zniszczony został w czasie II wojny światowej. Przy bramie cmentarza znajduje się tablica, która upamiętnia ludność żydowską z Krośniewic.

Historyczne zdjęcie cmentarza żydowskiego

Aktualne zdjęcie cmentarza żydowskiego

10. Rynek (Plac Wolności)

Plac Wolności znajduje się w centralnej części miasta. Przy Placu Wolności w Krośniewicach znajduje się wiele zabytków. Są to: cmentarz przykościelny, dzwonnica, kościół p.w. Najświętszej Maryi Panny, Ogrodzenie z bramami rzymskokatolickiego kościoła parafialnego, Zajazd z wozownią - wpisane do rejestru zabytków oraz liczne zabytkowe domy mieszkalne znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Zabytki zlokalizowane przy placu Wolności to: cmentarz przykościelny, dzwonnica, Kościół z ogrodzeniem, zajazd z wozownią (zabytki rejestrowe) oraz domy mieszkalne o numerach Plac Wolności 3,8,10,11,13,15,18,19,21,24.

Historyczne zdjęcie Placu Wolności, lata 1960-1970

Aktualne zdjęcie Placu Wolności

11. Młyn przemysłowy

Zlokalizowany jest w Krośniewicach, przy ul. Poznańskiej 9a/7, w zachodniej części miasta. Powstał w XIX w. Jego czas powstania datowany jest dokładnie na 1921 i 1938 r. Prawdopodobnie młyn powstał w 1921 r., co może potwierdzać data widniejąca na elewacji budynku. Inicjatorem budowy miał być p. Jakubiak. Upaństwowienie młyna miało miejsce w 1949 r. Cały zespół wraz z młynem posiada zwartą kompozycję, na planie prostokąta. To budynek jednotraktowy, położony na cokole ceglanym, nieotynkowany z zewnątrz. Nad starym budynkiem młyna znajduje się dach dwuspadowy, jednospadowy nad nowym budynkiem młyna. W części starego budynku, w pozornym ryzalicie-układ dwutraktowy. Dach kryty papą. Budynek w starszej części jest podpiwniczony. Wejście znajduje się na elewacji frontowej - wschodniej.

Historyczne zdjęcie młyna

Aktualne zdjęcie młyna

12. Dzwonnica przy rzymskokatolickim kościele parafialnym p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

Dzwonnica powstała w 1870 r. Jej właścicielem jest parafia kościoła Rzym.-Katol. pw. NMP w. Jest to budynek murowany z cegły, tynkowany. Jego fundamenty są murowane z cegły oraz kamienia polnego. Budynek jednotraktowy, na planie prostokąta. Bryła budynku

to wysoki prostopadłościan z dachem czterospadowym, z okapami. Dach pokryty jest blachą. Na narożnikach znajdują się pilastry. Na elewacji frontowej znajduje się również gzyms.

Historyczne zdjęcie dzwonnicy

Aktualne zdjęcie dzwonnicy

13. Młyn

Młyn zlokalizowany jest przy ul. Łęczyckiej 23. Powstał na początku XX w.

Historyczne zdjęcie młyna

Aktualne zdjęcie młyna

Położenie wybranych zabytków w mieście Krośnice

MILONICE

Pierwsza wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 1357 r. Niegdyś było to dziedzictwo rodziny Suilmów Oporowskich. Później właściciele wsi się zmieniali. Po II wojnie światowej majątek był rozparcelowany. Zabudowania folwarczne wówczas należały do Kółka Rolniczego, a dwór oraz park przeszły na własność i zarząd Gminy. W 1457 r. powstała tu parafia rzymskokatolicka.

1. Park w zespole dworsko – parkowym

Park dworski powstał w XIX w. Park sąsiaduje od południa ze stawami rybnymi. Przez teren parku przebiegają drogi. Dawniej na terenie parku istniał dwór. Obecnie w parku nie występują żadne drzewa z pierwotnego założenia. Rola jaką pełni ogranicza się do ekologicznej. Skupiska drzew chronią przed wiatrem i stanowią również miejsce życia zwierząt.

Historyczne zdjęcie stawu w parku

Aktualne zdjęcie parku

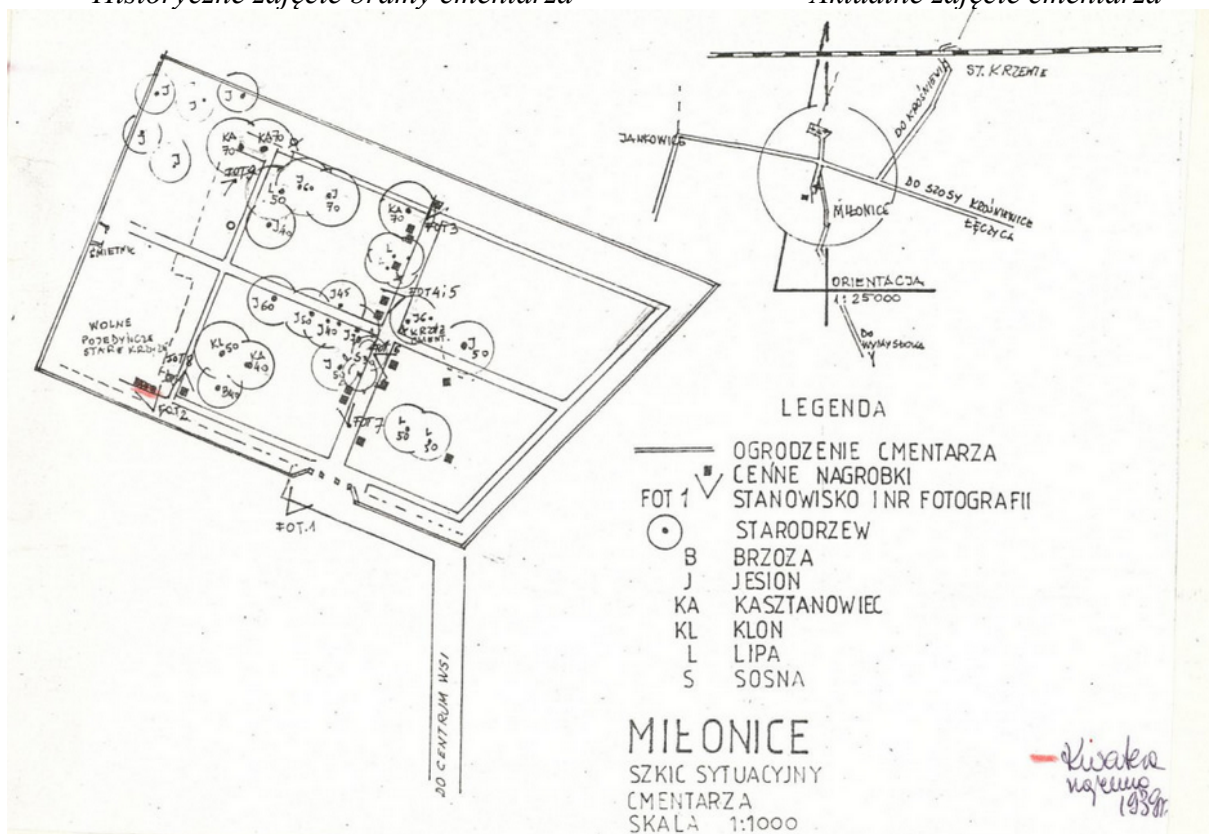
2. Rzymskokatolicki cmentarz grzebalny

Powstał w II. poł. XIX w. Znajduje się na północy miejscowości Miłonice. Obiekt w kształcie trapezu. Na terenie cmentarza znajduje się mogiła żołnierzy poległych na polu chwały w 1939 r. Cmentarz położony jest przy końcu drogi znajdującej się na osi kościoła parafialnego. Najstarsze nagrobki pochodzą z pierwszego dziesięciolecia XX w. Pochowano tu właścicieli majątku w Miłonicach – rodzinę Walewskich. Na terenie cmentarza znajdują się alejki. Jedna prowadząca od bramy i druga równoległa krzyżują się z kolejną alejką poprzeczną. Wzdłuż ogrodzenia cmentarza również biegnie alejka. Na cmentarzu znajduje się wiele nagrobków pochodzących nawet z początku XX w.

Historyczne zdjęcie bramy cmentarza

Aktualne zdjęcie cmentarza

Szkic sytuacyjny cmentarza w Miłonicach

3. Gorzelnia w zespole dworsko – parkowym

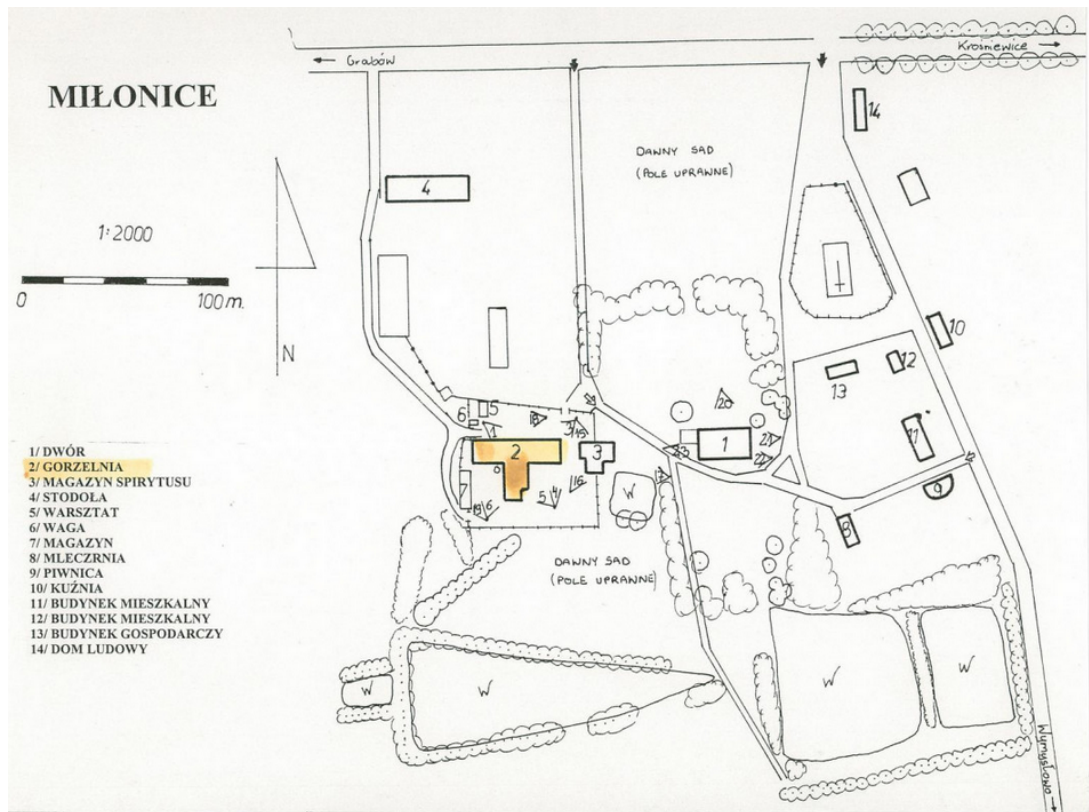
To część założenia dworsko – parkowego. Budynek powstał na planie litery T. Składa się z centralnej części jednotraktowej oraz kotłowni dwutraktowej. Również można dostrzec półtraktowe skrzydła budynku. Gorzelnia powstała w roku 1905. Gdy powstał ten budynek, właścicielem dóbr była rodzina Szypowskich lub Walewskich. Na froncie gorzelni znajduje się datownik z inicjałami: „F.J.K.”. Teren wokół gorzelni jest ogrodzony. Budynek wzniesiony jest z cegły palonej, jest otynkowany i malowany. Materiałem konstrukcyjnym ścian wewnętrznych jest również cegła palona. Dach gorzelni jest dwuspadowy.

Historyczne zdjęcie gorzelni, rok 1995

Aktualne zdjęcie gorzelni

Szkic sytuacyjny zespołu dworsko-parkowego w Milonicach

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Milonice

NOWE

Nowe – miejscowość w gminie Krosniewice. Od XV w. Jest siedzibą parafii rzymskokatolickiej św. Floriana. Na terenie tej miejscowości znajduje się wiele zabytków, w tym zabytków rejestrowych.

1. Kościół pod wezwaniem św. Floriana parafii rzymskokatolickiej

Powstał W I. poł. XV w. W 1755 r. miał miejsce remont kościoła. Niestety W XVII w. (Dokładnie W 1688 r.) uległ pożarowi. Zlokalizowany jest przy drodze prowadzącej do Wroczyń. Kościół, który można obserwować obecnie powstał W XVIII w. Co bardzo ciekawe obiekt jest wykonany z drewna (modrzewia). Kościół św. Floriana W Nowem jest orientowany,

można zauważyć nawę z kruchtą. Prezbiterium, które zakończone jest ściętymi narożami w formie sześcioboku. Zakrystia znajduje się od północy nawy i prezbiterium. Obiekt jest pokryty dwoma rodzajami dachów. Kruchta i Nawy kryte gontem oraz zakrystia kryta blachą. Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 415/324 z 18.07.1967 r.

Historyczne zdjęcie kościoła

Aktualne zdjęcie kościoła

2. Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Floriana w parafii rzymskokatolickiej

Podobnie jak Kościół - wykonana z drewna. Powstała w XVIII w. Zlokalizowana jest na południe od kościoła. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków decyzją nr 416/325 z 18.07.1967 r. Pierwsza dzwonnica z XVIII w. została odbudowana i wyremontowana w XX w. Obiekt obity jest deskami w układzie pionowym. Na przecięciu osi znajduje się słup drewniany. Jej fundamenty wykonane są z cegły i kamienia polnego, są też otynkowane. Dach kryty jest blachą. Na ścianie dzwonnicy znajduje się gzyms.

Historyczne zdjęcie dzwonnicy

Aktualne zdjęcie dzwonnicy

3. Cmentarz przykościelny wraz z ogrodzeniem przy kościele parafialnym p.w. św. Floriana

Powstał pod koniec XVIII w. Znajduje się przy kościele św. Floriana w Nowem. Zlokalizowany przy drodze z Nowego do Woli Nowskiej. Cmentarz otoczony jest ogrodzeniem wykonanym z cegły i kamienia. To ogrodzenie znajduje się na liście gminnej ewidencji zabytków. Kształt cmentarza jest nieregularny. Określany jako: nieregularny wielobok.

Historyczne zdjęcie cmentarza przykościelnego

Aktualne zdjęcie cmentarza przykościelnego

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Nowe

OSTAŁÓW

Miejscowość zlokalizowana na po zachodniej stronie gminy. Na jej terenie znajduje się jeden zabytek, który wpisany jest do gminnej ewidencji zabytków.

1. Park w zespole dworsko -parkowym

Powstał w II. poł. XIX w. Zlokalizowany po wschodniej stronie drogi. Znajduje się na liście gminnej ewidencji zabytków (GEZ). Park został w XX w. przebudowany dla potrzeb szkoły. Obiekt w kształcie prostokąta. Na terenie parku zachowało się wiele cennych drzew: graby, dęby, robinie akacjowe, jesiony i inne.

Historyczne zdjęcie dawnego wjazdu do parku

Aktualne zdjęcie wjazdu do dawnego parku

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Ostałów

SKŁÓTY

Wieś ta wspomiana była w dokumentach z XVI w. Na początku była zamieszkiwana przez szlachtę, czyli była wsią szlachecką, podobnie jak inne pobliskie wsie. Kolejne przekazy o wsi pochodzą z 2 poł. XIX w. jako zapisy w księgach hipotecznych (w języku rosyjskim). W miejscowości znajduje się wiele zabytków, również takich, które wpisane są do rejestru zabytków.

1. Dwór w zespole dworsko – parkowym

Dwór powstał w I poł. XIX w. Został przebudowany w 1888 r. Położony na północ od drogi Kutno-Krośniewice. To budynek murowany z cegły, podpiwniczony w części północnej. Zbudowany pierwotnie na planie prostokąta. Jego fundamenty wykonane są z kamienia polnego i cegły. Bryła budynku to prostopadłościan. Dach obiektu kryty jest papą. Budynek posiada taras z balustradą. Plan nieruchomości jest złożony. Styl dworu jest klasycystyczny. Na elewacji

budynku znajduje się ryzalit w osi poprzecznej. Obiekt jest wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 498 z dnia 23.05.1979 r.

Historyczne zdjęcie dworu

2. Park w zespole dworsko – parkowym wraz ze strefą konserwatorską (150 m strefy)

Park powstał w I. poł. XIX w. Wygląd parku zmieniał się od lat 30. XX w. W zachodniej części parku zlokalizowany jest dwór murowany z cegły. Do parku prowadzi brama żelazna o szerokości 4 m. Park jest ogrodzony. Ogrodzenie go otaczające jest wysokie (murowane). Dawniej na terenie tego obiektu istniały okazałe stawy, obecnie zarastają. Szata roślinna cechuje się różnorodnością gatunkową. Wiele gatunków drzew zachowało się do dziś. Park ma znaczenie ekologiczne oraz wizualne w miejscowości. Obiekt jest wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 498 z dnia 23.05.1979 r.

Historyczne zdjęcie bramy wjazdowej

Aktualne zdjęcie bramy wjazdowej

3. Zespół dworsko – folwarczny

Założony na przełomie XIX i XX w. Wpisany jest do rejestru zabytków decyzją nr 498 z dnia 23.05.1979 r. Zespół dworsko – folwarczny zajmuje prawie cały obszar współczesnej wsi. Zespół założony został na planie prostokąta. Podobnie jak wiele innych zespołów dworsko – folwarcznych w gminie składa się z trzech części: rezydencjonalnej, do której prowadzi aleja lipowa, folwarcznej z budynkami gospodarczymi oraz mieszkaniowej, której zabudowania rozciągają się wzdłuż drogi. Warto wspomnieć, że podwórze folwarczne podobnie jak całe

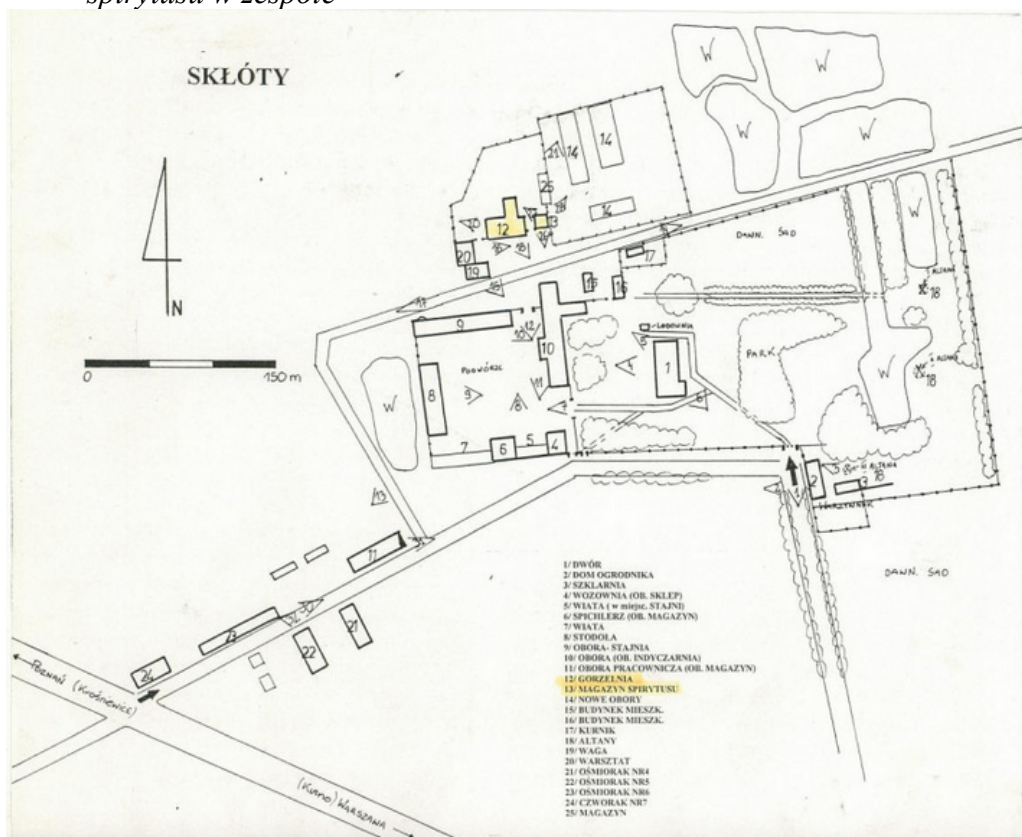
założenie ma układ prostokąta. Oś kompozycji (oś widokowa) obecnie jest nieczytelna. Jest to prosta o przebiegu wschód-zachód. Gdzie na jednym końcu znajduje się dwór i stawy a na drugim zabudowania folwarczne. Dawniej do stawów prowadziła aleja grabowa.

Dominantą przestrzenną W tym obszarze jest budynek gorzelni. Na terenie zespołu znajduje się wiele gatunków drzew. Natomiast drzewa z pierwotnego założenia zachowały się W niewielkiej ilości. Na terenie parku znajdowały się również altany. W zespole znajduje się wiele zabudowań.

Historyczne zdjęcie magazynu spirytusu w zespole

Aktualne zdjęcie magazynu spirytusu

4. Gorzelnia w zespole dworsko – folwarcznym

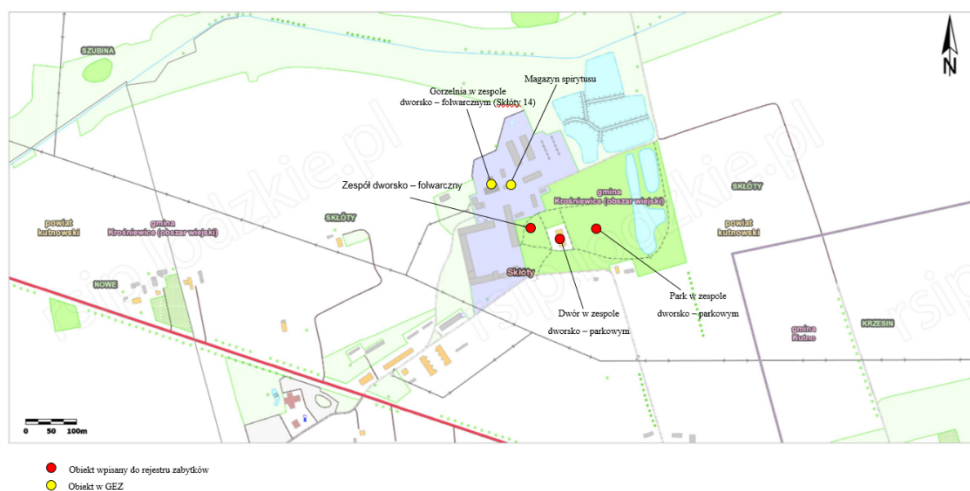
Powstała w 1903 r. Obecnie budynek użytkowany jest w celach produkcyjnych. Budynek został założony na planie litery T. Własność nieruchomości jest prywatna. Obiekt sąsiaduje z magazynem spirytusu, który powstał w pierwszej dekadzie XX w. Budynek zbudowany na cokole z cegły i kamienia polnego, podpiwniczony. Jego ściany zewnętrzne i wewnątrz wykonane są z cegły palonej. Jego bryła jest złożona. Nieruchomość składa się z: części dwukondygnacyjnej (aparatowni) z dachem dwuspadowym, skrzydła mieszkalno-biurowego również dwukondygnacyjnego z dachem dwuspadowym, przylega do tego obiektu również budynek drożdżowni. Elewacja frontowa tego budynku jest dwuosiowa.

Historyczne zdjęcie gorzelnii

Aktualne zdjęcie gorzelnii

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Skłoty

SZUBSK DUŻY

Miejscowość zlokalizowana po południowo-wschodniej stronie gminy. W tej wsi znajdują się dwa zabytki wpisane do GEZ (gminnej ewidencji zabytków).

1. Remiza Ochotniczej Straży Pożarnej

Powstała na początku XX w. Budynek OSP zlokalizowany jest w Szubsku Dużym 18., przy drodze asfaltowej prowadzącej do Woli Nowskiej.

Aktualne zdjęcie Remizy Ochotniczej Straży Pożarnej

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Szubsk Duży

WITÓW

Witów – miejscowość W gminie Krośniewice. Zlokalizowana jest po wschodniej stronie tej gminy. Pod koniec XVIII i na początku XIX w. Witów należał do Ildefonsa Gąsiorowskiego. Dalej właściciele się zmieniali. W 1945 r. majątek Witów został rozparcelowany, a budynki znajdujące się na terenie miejscowości, w tym już nieistniejący dwór, stały się własnością gminy Krośniewice. Na terenie wsi Witów znajdują się trzy zabytki.

1. Czworak w zespole dworsko – parkowym

Powstał w II połowie XIX w. Zlokalizowany w Witowie. Jest to budynek nr 7. Obiekt murowany z cegły. Nieruchomość nie jest otynkowana i nie jest również podpiwniczona. Fundamenty są wykonane z kamienia polnego i cegły. Dach kryty jest papą. Układ elewacji jest osiowy i symetryczny.

Budynek powstał na planie prostokąta. Ma układ dwutaktowy podłużny. O podobnych szerokościach traktów z sieniami w układzie powtarzalnym tzw. lustrzanym odbiciu. Bryła budynku to dość niski i długi prostopadłościan z dachem dwuspadowym. Co ciekawe, część wschodnia ma mniejszy kąt nachylenia połaci dachowych. Na budynku widoczny jest gzyms oraz okap krokwiowy dachu. Kominy znajdują się na najwyższym elemencie budynku-kalenicy. Na szczytowej ścianie parterowej budynek ma naroża z pilastrami.

Historyczne zdjęcie czworaka

Aktualne zdjęcie czworaka

2. Czworak w zespole dworsko – parkowym

Powstał w II połowie XIX w. Zlokalizowany w miejscowości Witów. Jest to budynek nr 8. Budynek jest murowany, z cegły. nie jest on otynkowany i również nie jest podpiwniczony. Konstrukcja dachowa z okapem krokwiowym. Dach kryty jest dachówką. Budynek powstał na planie prostokąta. Kominy znajdują się na najwyższym elemencie budynku-kalenicy. Układ tej nieruchomości jest dwutraktowy, podłużny. Układ pomieszczeń w tzw. lustrzanym odbiciu. Obiekt posiada gzyms.

Historyczne zdjęcie czworaka (Witów nr 8)

Aktualne zdjęcie czworaka (Witów nr 8)

3. Oficyna piętrowa w zespole dworsko – parkowym

Powstała na początku XX w. Zlokalizowana jest na zachód od dwóch czworaków.

Aktualne zdjęcie oficyny

Położenie wybranych zabytków w miejscowości Witów

Inne zabytki charakterystyczne dla Gminy Krośnice:

a) Kapliczki przydrożne

Na terenie gminy Krośnice znajduje się wiele kapliczek i figurek przydrożnych. Część z nich uległa przekształceniu przez człowieka. Natomiast kilka z nich zachowało swoje pierwotne cechy. Również warto dodać, że na terenie gminy znajduje się 7 kapliczek wpisanych do GEZ (gminnej ewidencji zabytków). Ze względu na dużą ich ilość powinny być brane pod uwagę np. pod względem turystyki kulturowej. Poniżej zostaną przedstawione zdjęcia kilkunastu kapliczek z terenu gminy Krośnice.

b) Budynki z margla

Na terenie gminy znajduje się wiele atrakcyjnych budynków, które wykonane są z margla – naturalnego budulca.

Domy z margla na terenie gminy Krośniewice

c) Pomnik i tablica pamiątkowa

Na terenie Placu Wolności znajduje się pomnik, który upamiętnia gen. Władysława Andersa. W czasie II wojny światowej dowodził on Polskimi Siłami Zbrojnymi W ZSRR.

Pomnik gen. Władysława Andersa

Przy budynku Straży Pożarnej w Krośniewicach zlokalizowana jest tablica pamiątkowa. Widnieje na niej napis: „Tablica pamiątkowa z okazji 130 rocznicy powstania Ochotniczej Straży Pożarnej w Krośniewicach 1880-2010”.

Tablica pamiątkowa

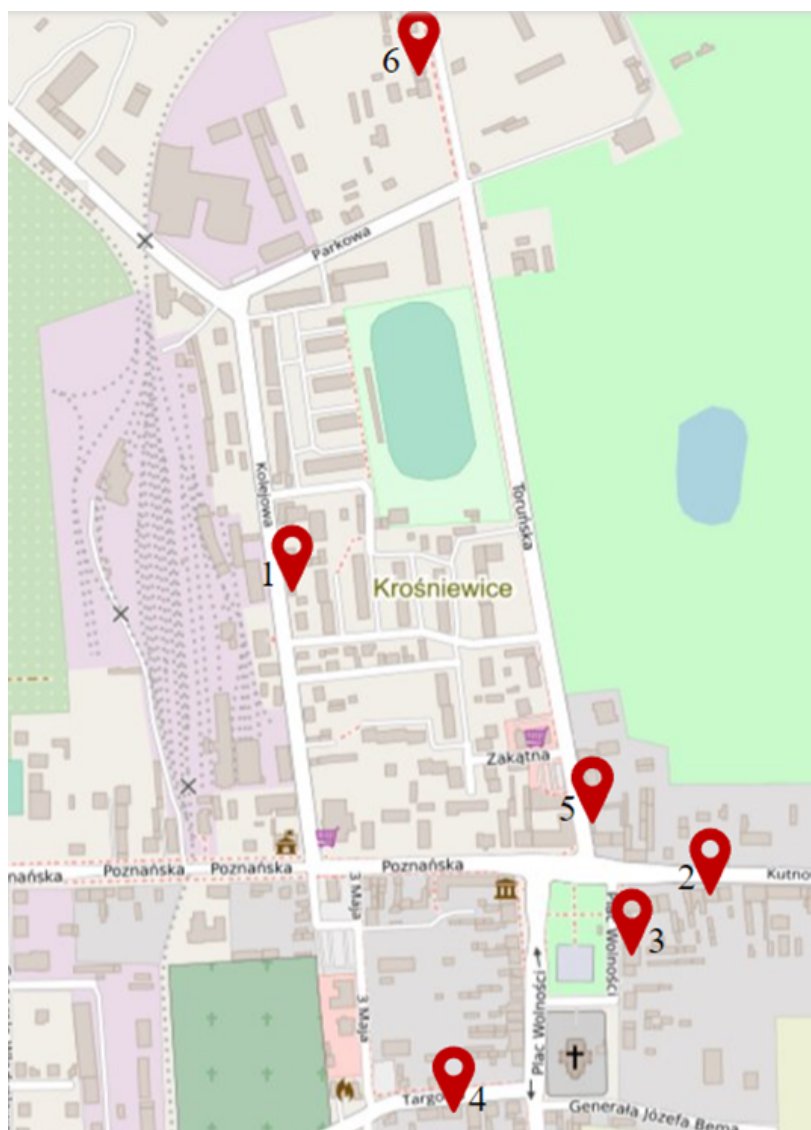
d) Sanktuarium

W Miłonicach zlokalizowany jest budynek sanktuarium. Jest to budynek atrakcyjny, wykonany z cegły czerwonej. Styl budynku nawiązuje do stylu bazylikowego. Świątynia jest trójnawowa, wzniesiona na prostokątnym planie. Mimo tak wielu cennych cech architektonicznych budynek nie jest ujęty w ewidencji zabytków.

Sanktuarium w Miłonicach

Remonty kamienic w Krośniewicach

Lp.	Adres	Rodzaj budynku, funkcja	Stan zachowania
1.	Ul. Kolejowa 19	Kamienica, mieszkaniowy wielorodzinny	Budynek wyremontowany
2.	Ul. Kutnowska 13	Kamienica, mieszkaniowy wielorodzinny	Budynek w trakcie remontu
3.	Ul. Plac Wolności 18	Kamienica, mieszkaniowy wielorodzinny	Budynek w trakcie remontu
4.	Ul. Targowa 10	Kamienica, mieszkaniowy wielorodzinny	Budynek w trakcie remontu
5.	Ul. Toruńska 1	Kamienica, mieszkaniowy wielorodzinny	Budynek w trakcie remontu
6.	Ul. Toruńska 28	Kamienica, mieszkaniowy wielorodzinny	Budynek w trakcie remontu

Remonty kamienic w Krośniewicach obejmują 6 budynków/kamienic:

1. Budynek mieszkalny, komunalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy ulicy Kolejowej 19

2. Budynek mieszkalny, komunalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy ulicy Kutnowskiej 13

3. Budynek mieszkalny, komunalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy Placu Wolności 18 (obiekt zabytkowy)

Kamienica przy ul. Plac Wolności 18 (nr 3 na mapie) znajduje się we wschodniej pierzei rynku, to budynek mieszkalny wielorodzinny, którego własnością jest gmina. Powstał pod koniec XIX w. Nie ma wyraźnych cech przyporządkowanych do konkretnego stylu. Budynek ten usytuowany jest kalenicowo w stosunku do ulicy. Ma on trzy kondygnacje, poddasze nieużytkowe oraz jest podpiwniczony. Fundamenty budynku wykonane są z cegły i kamienia polnego. Ściany wykonane są z cegły palonej, są otynkowane. Dach budynku jest dwupołaciowy, pokryty papą. Budynek ten został zbudowany na planie prostokąta, o zwartej bryle, jest on trójtraktowy oraz trójciągowy.

W budynku istnieje przejazd na podwórze, zlokalizowany jest on między ciągiem środkowym, a północnym. Elewacja frontowa – zachodnia znajduje się na niskim cokole. Elewacja czteroosiowa w parterze i sześćoosiowa na kolejnych kondygnacjach. Środkowe osie w pseudoryzalicy. Między kondygnacjami znajdują się gzymsy kordonowe. W zwieńczeniu znajduje się gzyms koronujący. Elewacja wschodnia jest czteroosiowa na parterze, na kolejnych kondygnacjach jest pięćoosiowa. Elewacje szczytowe nie mają podziałów. Szczyty budynku są lekko wyniesione ponad poziom połaci dachowych.

4. Budynek mieszkalny, komunalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy ulicy Targowej 10

5. Budynek mieszkalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy ulicy Toruńskiej 1

6. Budynek mieszkalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy ulicy Toruńskiej 28.
Znajduje się w GEZ (gminnej ewidencji zabytków). Powstał on w II połowie XIX w.
Dach budynku jest dwuspadowy, kryty blachą, obecnie w trakcie remontu.

Zakres prac:

Prace termomodernizacyjne kamienic będą obejmowały docieplenie ścian i stropów, otynkowanie elewacji i nadanie im odpowiedniej kolorystyki, wymianę stolarki okiennej

i drzwiowej oraz montaż instalacji centralnego ogrzewania oraz jeśli będzie to możliwe, montaż fotowoltaiki. Mieszkańcy wytypowanych budynków nie poniosą żadnych kosztów inwestycyjnych.

Wartość ogólna zadania wyniesie ponad 3 000 000 złotych. Na wykonanie przedmiotu zamówienia Gmina Krośniewice otrzymała dofinansowanie z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi z dziedziny Ochrona Powietrza. Zakończenie prac budowlanych zaplanowano na 31 października br.

Zabytek archeologiczny – stanowisko w Skłótach to wpisane do rejestru zabytków grodzisko wczesnośredniowieczne położone w dolinie rzeki Miłonki, na północ od zespołu dworsko-folwarcznego w Skłótach.

Krajobraz kulturowy

Teren gminy Krośniewice położony jest na obszarze Równiny Kutnowskiej. Rzeźba terenu gminy jest stosunkowo urozmaicona – wyróżniają się w niej ciągi dolin rzecznych rzeki Ochni (w północno-wschodniej części gminy) i jej dopływu, rzeki Miłonki (przebiegającej

z południowego zachodu na północny wschód) oraz tereny wysoczyzny – płaskiej moreny dennej zlodowacenia środkowo-polskiego.

Główne zręby współczesnej rzeźby powierzchni gminy kształtowały się w okresie czwartorzędu. Szczególny wpływ na rzeźbę terenu wywarły zlodowacenia epoki plejstocenijskiej, głównie drugie - środkowopolskie, warciańskie. Różnice wysokości terenu wahają się od 107,0 we wschodniej części gminy do 137 m n.p.m. w południowo-zachodniej jej części. Warunki klimatyczne, glebowe, korzystna rzeźba terenu i wysoka kultura rolna powodują, że Gmina Krośniewice ma charakter rolniczy. Jej krajobraz kulturowy ma także taki charakter. Lasy zajmują tylko 2,2 % powierzchni gminy, są rozproszone i zajmują niewielkie, wyizolowane powierzchnie.

Parki podworskie i cmentarze stanowią istotne W praktycznie bezleśnym krajobrazie gminy skupiska zieleni wysokiej. W dolinach rzek koncentrują się, potwierdzone W trakcie badań Archeologicznego Zdjęcia Polski, pierwotne osady ludzkie. Ślady osadnictwa pochodzą z okresu starszej i środkowej części epoki kamienia (paleolitu i mezozoiku). Stanowiska archeologiczne o własnej formie przestrzennej stanowią, urozmaicenie krajobrazu gminy. Niezaprzeczalny walor krajobrazowy i przyrodniczy mają doliny rzek Ochni i Miłonki uzupełniające zasób form krajobrazowych gminy. Zielone łąki W dolinach nadrzecznych tworzą ciągi ekologiczne i naturalny łącznik miasta Krośniewice z otaczającym go gminnym krajobrazem rolniczym. Cały obszar gminy Krośniewice leży W obrębie korytarza ekologicznego o znaczeniu krajowym, związanym z doliną rzeki Bzury.

W krajobrazie kulturowym gminy wyróżniają się także czytelne elementy historycznych układów przestrzennych wsi, w tym także tych, w których zlokalizowane są zespoły dworsko-parkowe. Najbardziej znaczące w przestrzeni gminy to:

- Błonie. Dawna wieś – przedmieście Krośniewic, obecnie włączona jest W granice miasta. W 1883 r. majątek Krośniewice składał się z 10 folwarków: Błonie, Ostrowy, Bzówki, Wola Pierowa, Grodno, Perna, Pomarzany, Szubina, Morawce i Wysoka Wielka. Folwark w Błoniu miał 955 mórg obszaru, a W tym 940 mórg ziemi ornej. Zespół pałacowo-parkowo-folwarczny W Krośniewicach, obejmujący rozległy park wraz z pałacem i towarzyszącymi budynkami, folwarkiem i kolonią mieszkaniową leży na dawnym pograniczu Krośniewic i Błonia.

- Głaznów. Prawdopodobnie W II. połowie XVIII w. majątek ten należał do Antoniego Brochockiego. W latach 1799 i 1800 przejęty został przez Floryana Bardzińskiego, a w 1825 r. przez jego syna Karola. W 1827 r. we wsi było 25 domostw i 175 mieszkańców. Na dobra

W Głaznowie składały się także folwark W Bardzinku oraz wsie Pniewko i Teresin. W 1881 r. właścicielem majątku był Jakób Engelman. Majątek wraz z folwarkiem liczył wtedy 500 mórg ziemi ornej, 160 mórg lasu i 60 mórg łąk. We wsi było 21 domów i mieszkało 220 mieszkańców. Prawdopodobnie W końcu XIX wieku majątek w Głaznowie nabył Zieliński, a od niego Adolf Smoleński – lekarz z Nowej Wsi. W 1914 r. majątek wraz z folwarkiem Bardzinek i wsiami Teresin, Pniewko, Głaznów nabył Władysław Kiejstut Matlakowski. Majątek wtedy prowadzony był W sposób wzorowy. Po II wojnie światowej działało tu Państwowe Gospodarstwo Rolne.

- Głogowa. Najstarsze informacje na temat wsi Głogowa pochodzą z 1827 r. We wsi było wtedy 17 domostw i 109 mieszkańców. W 1858 r. dobra Jankowice i Głogowa stały się własnością Marcina Krzymuskiego, a W 1862 r. Józef Krzymuskiego. W 1864 r. dobra nabył Jakób Engelman. Około 1880 r. wieś liczyła 27 domostw i 313 mieszkańców. Od początku XX w. do 1940 r. majątek był W posiadaniu rodziny Kosińskich. Po 1945 r. majątek nie został rozparcelowany – W całości przejęty został przez Skarb Państwa. Działo tu Państwowe Gospodarstwo Rolne W Głogowej. Od 1992 r. gospodarstwo jest własnością Agencji Nieruchomości Rolnych.

- Miłonice. Wieś Miłonice W XV w. wymieniana jest jako dziedzictwo rodziny Sulimów Oporowskich z Oporowa pod Żychlinem. W końcu XVIII w. właścicielem Miłonic była rodzina Brochockich, a następnie Walewscy i kolejno Szyprowscy oraz Koneccy. Po II wojnie światowej majątek został rozparcelowany. Zabudowania folwarczne przejęło Kółko Rolnicze W Miłonicach, a wydzielone zabudowania zespołu gorzelnii – Państwowe Gospodarstwo Rolne.

- Skłóty. Wieś wspomniana jest W dokumentach z XVI w. Miała tu mieszkać, podobnie jak i w okolicznych wsiach - prawie sama szlachta. Kolejne przekazy dotyczące Skłót pochodzą z II. poł. XIX w., kiedy to stanowiły własność Szerzyńskich. Ok. 1883 r. majątek był własnością Stanisława Zawadzkiego, a następnie jego córki Janiny Dangel i kolejno jej córki – Celiny Fijałkowskiej. Po II wojnie światowej majątek przejęty został przez Państwowe Nieruchomości Ziemskie. Część ziemi rozparcelowano pomiędzy miejscowych chłopów (15 działek po 5 ha), natomiast zabudowania folwarczne, dwór, park i reszta ziemi weszły W skład Państwowego Gospodarstwa Rolnego W Skłótach. W 1992 r. zabudowania wraz z gruntami przejęła Agencja Nieruchomości Rolnych.

Elementem wyróżniającym krajobraz kulturowy obszaru gminy Krośniewice jest kolejka wąskotorowa, stanowiąca część południowo-wschodnią sieci Kolei Wąskotorowych Kujawskich. Zbudowana została ona W 1910 r., jako kolej własna Cukrowni W Ostrowach W celu usprawnienia obrotu płodami rolnymi – głównie burakami cukrowymi, wysłódkami i cykorią. Linia kolejki prowadziła z cukrowni W dwóch kierunkach – południowym do stacji Krośniewice

Wiedeńskie i normalnotorowej Drogi Żelaznej Warszawsko-Bydgoskiej (stacja Ostrowy) i północnym – przez zachodnie przedmieście Krośniewic do dużych majątków ziemskich W północnej części ziemi łęczyckiej. Kolej poza drogą żelazną posiadała własny tabor parowozowy i wagonowy. W styczniu 1915 r. połączono tę kolejkę z częścią wojskową, zrealizowaną przez armię niemiecką, prowadzącą z Inowrocławia przez Dobre i Boniewo do Krośniewic. Wtedy też rozbudowano ją o odcinek prowadzący przez Łęczycę do Strykowa i później do Dzierzbic, Krzewiaty i Opiesina. Kolej zdemilitaryzowano i oddano do ruchu publicznego W 1916 r.

Ewidencja zabytków

W gminnej ewidencji zabytków Miasta i Gminy Krośniewice przyjętej Zarządzeniem Burmistrza zamieszczono 133 obiektów i obszarów zabytkowych oraz 90 stanowisk archeologicznych. Zamieszczenie zabytków w gminnej ewidencji daje podstawę prawną do ich ochrony we wszystkich procesach inwestycyjnych.

Lp.	Nazwa obiektu	Położenie	Wpis do rejestru zabytków
Bielice			
1.	Dwór w zespole dworsko - parkowym	Bielice 11	decyzja nr 497 z 22.05.1979 r.
2.	Park w zespole dworsko – parkowym wraz ze strefą konserwatorską (150 m strefa konserwatorska)	Bielice 11	decyzja nr 497 z 22.05.1979 r.
Cygany			
3.	Dwór w zespole dworsko – parkowym	Cygany 11	decyzja nr 517 z 28.07.1979 r.
4.	Park w zespole dworsko – parkowym (założenie ogrodowo-parkowe)	Cygany 11	decyzja nr 517 z 28.07.1979 r.
5.	Kapliczka w zespole dworsko - parkowym	Cygany 11	
Głaznów			
6.	Dwór w zespole dworsko - parkowym	Głaznów	decyzja nr 490 z 10.04 1979 r.
7.	Park w zespole dworsko – parkowym wraz ze strefą konserwatorską (150 m strefa konserwatorska)	Głaznów	decyzja nr 490 z 10.04 1979 r.

8.	Oficyna ze stajnią i wozownią w zespole dworsko - folwarcznym	Głaznów	decyzja nr 490 z 10.04 1979 r.
9.	Stajnia koni roboczych w zespole dworsko folwarcznym (obecnie magazyn)	Głaznów	
10.	Stajnia koni roboczych w zespole dworsko – folwarcznym (obecnie jałownik)	Głaznów	
11.	Stodoła w zespole dworsko - folwarcznym	Głaznów	
12.	Spichlerz w zespole dworsko - folwarcznym	Głaznów	
13.	Obora w zespole dworsko - folwarcznym	Głaznów	
14.	Kuźnia w zespole dworsko - folwarcznym	Głaznów	
15.	Budynek mieszkalny pięciorodzinny nr 7 w zespole dworsko - folwarcznym	Głaznów	
16.	Budynek mieszkalny pięciorodzinny nr 8 w zespole dworsko - folwarcznym	Głaznów	
17.	Budynek mieszkalny pięciorodzinny nr 9 w zespole dworsko - folwarcznym	Głaznów	
18.	Budynek mieszkalny pięciorodzinny nr 10 w zespole dworsko - folwarcznym	Głaznów	
19.	Budynek mieszkalny dwurodzinny w zespole dworsko – folwarcznym	Głaznów	
20.	Kapliczka w zespole dworsko-parkowym	Głaznów	
21.	Zespół dworsko - folwarczny	Głaznów	
Głogowa			
22.	Dwór w zespole dworsko - parkowym	Głogowa 11	decyzja nr 648 z 29.08.1994 r.
23.	Park w zespole dworsko – parkowym wraz ze strefą konserwatorską (150 m strefa konserwatorska)	Głogowa 11	decyzja nr 648 z 29.08.1994 r.
24.	Aleja grabowa do zespołu dworsko - parkowego	Głogowa 11	decyzja nr 648 z 29.08.1994 r.

25.	Brama wjazdowa na teren zespołu dworsko - parkowego	Głogowa 11	decyzja nr 648 z 29.08.1994 r.
26.	Ogrodzenie zespołu dworsko – parkowego wraz z bramą wjazdową	Głogowa 11	decyzja nr 648 z 29.08.1994 r.
27.	Rządówka w zespole dworsko - folwarcznym	Głogowa	
28.	Stajnie koni wyścigowych w zespole dworsko - folwarcznym	Głogowa	
29.	Budynek gospodarczy w zespole dworsko - folwarcznym (parownik? wozownia?)	Głogowa	
30.	Spichlerz w zespole dworsko - folwarcznym	Głogowa	
31.	Obora w zespole dworsko - folwarcznym	Głogowa	
32.	Stodoła w zespole dworsko - folwarcznym	Głogowa	
33.	Zespół dworsko - folwarczny	Głogowa	
34.	Figurka świętego w zespole dworsko - parkowym	Głogowa	
Jankowice			
35.	Dwór w zespole dworsko – parkowym	Jankowice 32	
36.	Kapliczka w zespole dworsko - parkowym	Jankowice 32	
37.	Park w zespole dworsko - parkowym	Jankowice 32	
38.	Obora w zespole dworsko - folwarcznym	Jankowice	
39.	Piętrowa oficyna dworska	Jankowice 32	
40.	Piętrowa oficyna dworska	Jankowice 32	
41.	Ogrodzenie i brama wjazdowa na teren parku dworskiego	Jankowice 32	
Krośniewice			
42.	Przestrzenny układ komunikacyjny Krośniewickiej Kolei Dojazdowej PKP- Trasa kolejki biegnie przez gminy Dąbrowice, Nowe		decyzja nr 661 z 28.12.1998 r.

	Ostrowy, Krośniewice, Daszyna i Łęczycza		
43.	Nieruchomość gruntowa, oznaczona jako działki o numerach ewidencyjnych 7/5 i 7/7 w obrębie 0001 Krośniewice	Krośniewice, ul. Kolejowa	decyzja nr A/264 z 25.01.2016
44.	Budynek montowni parowozów	Krośniewice, ul. Kolejowa 2-20	decyzja nr A/264 z 25.01.2016
45.	Budynek odlewni i kuźni	Krośniewice, ul. Kolejowa 2-20	decyzja nr A/264 z 25.01.2016
46.	Budynek warsztatów (hale maszyn nr 1 i 2)	Krośniewice, ul. Kolejowa 2-20	decyzja nr A/264 z 25.01.2016
47.	Budynek rozdzielni elektrycznej	Krośniewice, ul. Kolejowa 2-20	decyzja nr A/264 z 25.01.2016
48.	Budynek ustępów	Krośniewice, ul. Kolejowa 2-20	decyzja nr A/264 z 25.01.2016
49.	Budynek warsztatowy (wagonownia)	Krośniewice, ul. Kolejowa 2-20	decyzja nr A/264 z 25.01.2016
50.	budynek mieszkalny	Krośniewice, ul. Kolejowa 4	decyzja nr A/264 z 25.01.2016
51.	Budynek kolejowej wodociągowej wieży ciśnień	Krośniewice, ul. Kolejowa 2-20	decyzja nr A/264 z 25.01.2016
52.	Budynek parowozowni	Krośniewice, ul. Kolejowa 2-20	decyzja nr A/264 z 25.01.2016
53.	Cmentarz parafii rzymskokatolickiej	Krośniewice, ul. Targowa	
54.	Dom mieszkalny	Krośniewice, ul. Kutnowska 1	
55.	Dom mieszkalny	Krośniewice, ul. Kutnowska 2	decyzja nr 384/300 z 31.05.1976 r.
56.	Dom mieszkalny	Krośniewice, ul. Kutnowska 14	
57.	Dom mieszkalny	Krośniewice, ul. Kutnowska 19	
58.	Dom mieszkalny	Krośniewice ul. Łęczycza 3	

59.	Plebania w zespole rzymskokatolickiego kościoła parafialnego p.w. Najświętszej Marii Panny	Krośniewice, ul. Łęczycka 5	
60.	Młyn	Krośniewice, ul. Łęczycka 23	
61.	Zespół pałacowo - folwarczny	Krośniewice, ul. Toruńska	decyzja nr 409/318 z 11.07.1976 r.
62.	Kordegarda wraz z bramą wjazdową na teren zespołu pałacowo - parkowego	Krośniewice, ul. Toruńska	decyzja nr 472 z 14.11.1978 r.
63.	Spichlerz w zespole pałacowe - folwarcznym	Krośniewice, ul. Toruńska	
64.	Spichlerz /mleczarnia/ w zespole pałacowe - folwarcznym	Krośniewice, ul. Toruńska	
65.	Obora w zespole pałacowe - folwarcznym	Krośniewice, ul. Toruńska	
66.	Budynek mieszkalny /oficyna/ w zespole pałacowo - folwarcznym	Krośniewice, ul. Toruńska	
67.	Stajnia koni wyjazdowych w zespole pałacowe - folwarcznym	Krośniewice, ul. Toruńska	
68.	Oranżeria w zespole pałacowo parkowym	Krośniewice, ul. Toruńska	decyzja nr 472 z 14.11.1978 r.
69.	Bank rolny	Krośniewice, ul. Toruńska 5	
70.	Obelisk poświęcony pamięci ks. Józefa Poniatowskiego na terenie parku w zespole pałacowe - parkowym	Krośniewice, ul. Toruńska 7	
71.	Pałac w zespole pałacowe - parkowym	Krośniewice, ul. Toruńska 7	decyzja nr 409/318 z 11.07.1967 r.
72.	Park w zespole pałacowe - parkowym	Krośniewice, ul. Toruńska 7	decyzja nr 410/319 z 11.07.1967 r.
73.	Dom mieszkalny	Krośniewice, ul. Toruńska 12	
74.	Ośmiorak w zespole pałacowe – folwarcznym	Krośniewice, ul. Toruńska 19	
75.	Rządcówka w zespole pałacowe - folwarcznym	Krośniewice, ul. Toruńska 26	
76.	Budynek mieszkalny w zespole pałacowo - folwarcznym	Krośniewice, ul. Toruńska 28	
77.	Budynek wielorodzinny w zespole pałacowe - folwarcznym	Krośniewice ul. Toruńska 30	

78.	Cmentarz przykościelny kościoła pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	Krośniewice, Plac Wolności	decyzja nr 471 z 14.11.1978 r.
79.	Dzwonnica przy rzymskokatolickim kościele parafialnym p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	Krośniewice, Plac Wolności	decyzja nr 471 z 14.11.1978 r.
80.	Kościół parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	Krośniewice, Plac Wolności	decyzja nr 471 z 14.11.1978 r.
81.	Ogrodzenie z bramami rzymskokatolickiego kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	Krośniewice, Plac Wolności	decyzja nr 471 z 14.11.1978 r.
82.	Zajazd z wozownią	Krośniewice, Plac Wolności 1	decyzja nr 346/261 z 11.07.1967 r.
83.	Dom mieszkalny	Krośniewice, Plac Wolności 3	
84.	Dom mieszkalny	Krośniewice, Plac Wolności 8	
85.	Dom mieszkalny	Krośniewice, Plac Wolności 10	
86.	Dom mieszkalny	Krośniewice, Plac Wolności 11	
87.	Dom mieszkalny	Krośniewice, Plac Wolności 13	
88.	Dom mieszkalny	Krośniewice, Plac Wolności 15	
89.	Dom mieszkalny	Krośniewice, Plac Wolności 18	
90.	Dom mieszkalny	Krośniewice, Plac Wolności 19	
91.	Dom mieszkalny	Krośniewice, Plac Wolności 21	

92.	Dom mieszkalny	Krośniewice, Plac Wolności 24	
93.	Cmentarz żydowski	Krośniewice, Poznańska	
94.	Willa miejska - dom właściciela młyna	Krośniewice, ul. Poznańska 9	
95.	Młyn przemysłowy	Krośniewice, ul. Poznańska 9a	
96.	Dom mieszkalny	Krośniewice, ul. Poznańska 26	
97.	Dom mieszkalny	Krośniewice, ul. Poznańska 28	
98.	Budynek administracji w zespole pałacowo- folwarcznym (tak zwana - Andersówka)	Krośniewice, ul. Błonie 9	
Milonice			
99.	Park w zespole dworsko - parkowym	Miłonice 14	
100.	Gorzelnia i magazyn spirytusu w zespole dworsko - folwarcznym	Miłonice 28	
101.	Rzymskokatolicki cmentarz grzebalny	Miłonice	
102.	Kapliczka przydrożna	Miłonice	
Nowe			
103.	Kościół pod wezwaniem św. Floriana parafii rzymskokatolickiej	Nowe	decyzja nr 415/324 z 18.07.1967 r.
104.	Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Floriana w parafii rzymskokatolickiej	Nowe	decyzja nr 416/325 z 18.07.1967
105.	Ogrodzenie kościoła wraz z brama wjazdową	Nowe	
106.	Cmentarz przykościelny wraz z ogrodzeniem przy kościele parafialnym p.w. św. Floriana	Nowe	
107.	Dawna plebania w zespole rzymskokatolickiego kościoła parafialnego p.w. św. Floriana	Nowe 27	

108.	Cmentarz grzebalny rzymskokatolickiej parafii p.w. św. Floriana	Nowe	
109.	Kapliczka	Nowe	
Ostałów			
110.	Park w zespole dworsko - parkowym	Ostałów 12	
Pawlikowice			
111.	Aleja dawnego parku krajobrazowego	Pawlikowice	
Skłóty			
112.	Dwór w zespole dworsko - parkowym	Skłóty 1	decyzja nr 498 z 23.05.1979 r.
113.	Park w zespole dworsko - parkowym z ogrodzeniem	Skłóty 1	decyzja nr 498 z 23.05.1979 r.
114.	Ogrodzenie dworu wraz z bramą wjazdową	Skłóty	
115.	Dom ogrodnika ze szklarnią w zespole dworsko - parkowym	Skłóty 3	
116.	Wozownia, spichlerz i wiaty w zespole dworsko - folwarcznym	Skłóty 14	
117.	Stodoła w zespole dworsko - folwarcznym	Skłóty 14	
118.	Obora w zespole dworsko - folwarcznym	Skłóty 14	
119.	Obora w zespole dworsko - folwarcznym	Skłóty 14	
120.	Gorzelnia w zespole dworsko - folwarcznym	Skłóty 14	
121.	Magazyn spirytusu w zespole dworsko - folwarczny	Skłóty 14	
122.	Czworak nr 7 w zespole dworsko - folwarcznym	Skłóty	
123.	Ośmiorak nr 6 w zespole dworsko - folwarcznym	Skłóty 6	
124.	Ośmiorak nr 5 w zespole dworsko - folwarcznym	Skłóty 5	
125.	Ośmiorak nr 4 w zespole dworsko - folwarcznym	Skłóty 4	
126.	Obora dla inwentarza pracowników folwarku	Skłóty A	

127.	Kapliczka w zespole dworsko - folwarcznym	Skłóty	
128.	Zespół dworsko - folwarczny	Skłóty	decyzja nr 498 z 23.05.1979 r.
Szubsk Duży			
129.	Remiza Ochotniczej Straży Pożarnej	Szubsk Duży 18	
130.	Kapliczka	Szubsk Duży	
Witów			
131.	Czworak w zespole dworsko - parkowym	Witów 7	
132.	Czworak w zespole dworsko - parkowym	Witów 8	
133.	Oficyna piętrowa w zespole dworsko-parkowym	Witów 5	

Wykaz stanowisk archeologicznych zamieszczonych w Gminnej ewidencji zabytków Miasta i Gminy Krośnice przyjętej Zarządzeniem Burmistrza Miasta i Gminy Krośnice

Lp.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stanowisk a na obszarze AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Rodzaj stanowiska	Kultura	Chronologia
1.	Kajew	55-48	16	2	Ślad osadniczy		Okres nowożytny
2.	Kajew	55-49	62	1	Ślad osadniczy		Okres nowożytny
3.	Kajew	55-49	63	2	Ślad osadniczy		Okres nowożytny
4..	Bielice	56-48	1	1	Ślad osadnictwa		Pradzieje
					Ślad osadnictwa		Średniowiecze
5	Bielice	56-48	2	2	Osada	Łużycka?	Pradzieje
					Ślad osadnictwa		Pradzieje
					Osada		Średniowiecze
6.	Bielice	56-48	3	3	Obozowisko?	KPL	
					Osada	Łużycka?	Pradzieje
					Osada	Przeworska ?	
7	Bielice	56-48	4	4	Osada	Przeworska	
					Ślad osadnictwa		Średniowiecze
8.	Bielice	56-48	5	5	Ślad osadnictwa		Pradzieje
9.	Bielice	56-48	6	6	Osada?		Średniowiecze

10.	Bielice	56-48	7	7	Osada		Średniowiecze
11.	Bielice	56-48	8	8	Ślad osadnictwa	Łużycka	
12.	1. Głaznów	56-48	9	1	Ślad osadnictwa	KPL	
					Osada		Średniowiecze
13.	Bielice	56-48	10	9	Ślad osadnictwa	Przeworska ?	Pradzieje
14.	Bielice	56-48	11	15	Ślad osadnictwa		Nowożytność
15.	Bielice	56-48	12	16	Ślad osadnictwa		Pradzieje
16.	1. Bielice	56-48	13	17	Ślad osadnictwa		EK
					Ślad osadnictwa		Późne Średniowiecze
17.	Bielice	56-48	14	18	Ślad osadnictwa	Przeworska	
18.	Bielice	56-48	15	19	Osada	Przeworska ?	
19.	1. Bielice	56-48	16	20	Ślad osadnictwa		Pradzieje
					Ślad osadnictwa		Późne Średniowiecze
20.	Jankowice	56-48	17	1	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
21.	Jankowice	56-48	18	2	Ślad osadnictwa	Przeworska	
22.	Teresin	56-48	19	1	Ślad osadnictwa		Nowożytność
23.	Bielice	56-48	20	11	Osada		Średniowiecze
24.	Wymysłów	56-48	21	1	Ślad osadnictwa		Nowożytność
25.	Wymysłów	56-48	22	2	Ślad osadnictwa		Nowożytność
26.	Wymysłów	56-48	23	3	Ślad osadnictwa		Późne Średniowiecze
27.	1. Jankowice	56-48	24	3	Ślad osadnictwa		Epoka Kamienia
					Ślad osadnictwa		Nowożytność
28.	Wymysłów	56-48	25	4	Ślad osadnictwa		Nowożytność
29.	Bielice	56-48	26	12	Osada		Średniowiecze
30.	Bielice	56-48	27	13	Ślad osadnictwa	Przeworska	
31.	1. Bielice	56-48	28	14	Ślad osadnictwa		Pradzieje
					Osada		Średniowiecze
32.	Skłóty	56-49	4	1	Grodzisko		Wczesne Średniowiecze
33.	Skłóty	56-49	5	2	Osada/ informacja		Średniowiecze

					archiwalna		
34.	Skłóty	56-49	6	3	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Średniowiecze
35.	Skłóty	56-49	7	4	Cmentarzysko/ informacja archiwalna		Wczesna Epoka Żelaza
36.	Krośniewice	56-49	11	2	Grodzisko/Gródek		Średniowiecze
37.	Szubsk	56-49	15	1	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Nowożytność
38.	Szubsk	56-49	16	2	Ślad osadnictwa		Nowożytność
39.	Witów	56-49	17	1	Ślad osadnictwa		Nowożytność
40.	Witów	56-49	18	2	Ślad osadnictwa		Nowożytność
41.	Skłóty	56-49	19	8	Ślad osadnictwa		Nowożytność
42.	Skłóty	56-49	20	9	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
43.	Skłóty	56-49	21	10	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Średniowiecze
44.	Szubina	56-49	22	2	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
45.	Szubina	56-49	23	3	Ślad osadnictwa		Nowożytność
46.	Szubina	56-49	24	4	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Nowożytność
1.					Ślad osadnictwa		Starożytność
47.	Szubina	56-49	25	5	Ślad osadnictwa		Wczesna Epoka Żelaza
1.					Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Średniowiecze
48.	Szubina	56-49	26	6	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Starożytność
49.	Szubina	56-49	27	7	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
50.	Szubina	56-49	28	8	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
51.	Szubina	56-49	29	9	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
52.	Szubina	56-49	30	10	Ślad osadnictwa		Neolit
53.	Szubina	56-49	31	11	Osada		Wczesne Średniowiecze
54.	Szubina	56-49	32	12	Ślad osadnictwa		Wczesne

							Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Średniowiecze
55.	Szubina	56-49	33	13	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Nowożytność
56.	Szubina	56-49	34	14	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Nowożytność
57.	Pomarzany	56-49	35	2	Ślad osadnictwa		Paleolit/Mezolit
58.	Pomarzany	56-49	36	3	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
59.	Pomarzany	56-49	37	4	Osada		Starożytność
1.					Osada		Wczesne Średniowiecze
60.	Krośniewice	56-49	38	3	Osada		Późne Średniowiecze
61.	Pawlikowice	56-49	39	1	Ślad osadnictwa		Nowożytność
62.	Pawlikowice	56-49	40	2	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Średniowiecze
63.	Pawlikowice	56-49	41	3	Ślad osadnictwa		Nowożytność
64.	Pawlikowice	56-49	42	4	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
65.	Nowe	56-49	43	2	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
66.	Nowe	56-49	44	3	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
67.	Nowe	56-49	45	4	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
68.	Nowe	56-49	46	5	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
69.	Skłóty	56-50	92	6	Cmentarzysko/ informacja archiwalna		Wczesna Epoka Żelaza
70.	Jankowice	57-48	5	4	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
71.	Jankowice	57-48	6	5	Ślad osadnictwa	Przeworska ?	
1.					Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
72.	Jankowice	57-48	7	6	Ślad osadnictwa		Wczesna Epoka Żelaza?
1.					Ślad osadnictwa	Przeworska	Okres Rzymski?
73.	Jankowice	57-48	8	7	Osada	Przeworska	Okres Rzymski
74.	Jankowice	57-48	9	8	Ślad osadnictwa	KPL	Neolit
1.					Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
75.	Cudniki	57-48	13	1	Ślad osadnictwa		Wczesne

							Średniowiecze
76.	Cudniki	57-48	16	2	Wieś Historyczna		Późne Średniowiecze/ Okres Nowożytny
77.	Głogowa	57-48	17	1	Wieś Historyczna		Późne Średniowiecze
78.	Jankowice	57-48	18	9	Wieś Historyczna		Późne Średniowiecze
79.	Łubno	57-48	19	3	Wieś Historyczna		XVI – XIX w.
80.	Luboradz	57-49	5	1	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Okres Nowożytny
81.	Cygany	57-49	6	1	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Późne Średniowiecze
82.	Cygany	57-49	7	2	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Okres Nowożytny
83.	Szubsk- Towarzystwo	57-49	8	1	Ślad osadnictwa		Wczesne Średniowiecze
1.					Ślad osadnictwa		Późne Średniowiecze
84.	Wymysłów	57-49	11	5	Ślad osadnictwa		Epoka Brązu
85.	Szubsk- Towarzystwo	57-49	20	2	Ślad osadnictwa		Starożytność
86.	Godzięby	57-49	23	1	Wieś Historyczna		XVI – XIX w.
87.	Luboradz	57-49	26	2	Wieś Historyczna		Okres Nowożytny
88.	Miłosna	57-49	27	1	Wieś Historyczna		Okres Nowożytny
89.	Szubsk- Towarzystwo	57-49	29	3	Wieś Historyczna		Późne Średniowiecze /Okres Nowożytny
90.	Zieleniew	57-49	35	1	Wieś Historyczna		Nowożytność

Zabytki archeologiczne

Gmina Krośniewice należy do obszarów dobrze rozpoznanych pod względem archeologicznym na terenie województwa łódzkiego. W ramach badań powierzchniowych Archeologicznego Zdjęcia Polski (1990, 1999 i 2004 r.) oraz badań weryfikacyjno-sondażowych (1984 r.) przebadano 100 % obszaru gminy, określając usytuowanie 213 stanowisk archeologicznych.

Dotychczasowe badanie pozwalają wysnuć wnioski dotyczące osadnictwa na terenie gminy. Pierwsi mieszkańcy tej ziemi pojawili się w starszej i środkowej części epoki kamienia paleolitu i mezozoiku – znaleziska z tego okresu znajdowano w Pomarzanach, Frankach i Jankowicach. Ślady osadników z neolitu odkryto w Szubinie, Frankach i Jankowicach. Stwierdzono ponowny napływ ludności w epoce żelaza, w okresie halsztackim. Skupiska osadnicze z tego okresu odkryto w Szubinie, Skrótach, Suchodołach i Bielicach.

Przed II wojną światową na terenie gminy, we wsi Franki odkryto przypadkowo toporek oraz skarb zawierający narzędzia i ozdoby z V w. p.n.e.

Zabytki ruchome

Zabytki ruchome stanowią w większości wyposażenie dwóch kościołów z terenu gminy. Z wyposażenia kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Krośniewicach do rejestru zabytków wpisano 16 obiektów ruchomych. Kościół wyróżniają piękne, kolorowe witraże. W kościele parafialnym pw. św. Floriana w Nowem do rejestru zabytków wpisanych zostało 21 obiektów ruchomych. Wśród wyposażenia kościoła jest późnobarokowy ołtarz główny z obrazami Matki Boskiej z Dzieciątkiem z XVII w. z sukienkami barokowymi, św. Józefa z XVIII w. i Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Panny Marii z XIX w. Dwa późnobarokowe ołtarze boczne i ambona pochodzą z XVIII w. Chrzcielnica pochodzi z 1 połowy XVII w., podobnie jak krucyfiks w belce tęczowej.

Zabytki ruchome występują także na cmentarzach położonych na terenie gminy.

Parafialny cmentarz rzymsko-katolicki w Krośniewicach, usytuowany przy zbiegu ulic Targowej i Ogrodowej założony został w 2 połowie XIX w. Teren dawnego cmentarz żydowskiego (2 połowa XIX w.), położonego poza miastem Krośniewice (Błonie) jest trudno dostępny, porośnięty gęstymi krzewami.

Cmentarz rzymsko-katolicki w Miłonicach, założony w początkach XX w. położony jest przy końcu drogi znajdującej się na osi kościoła parafialnego. Najstarsze nagrobki pochodzą z pierwszego dziesięciolecia XX w. Pochowano tu właścicieli majątku w Miłonicach – rodzinę Walewskich oraz innych okolicznych majątków ziemskich – Głogowej, Bielic i Jankowic. Na cmentarzu znajdują się:

- nagrobek Józefa R. Sulimy Garbowskiego (1907), Eufrozyny z Gałęckich Garbowskiej (1908)
- nagrobek Michaliny Modrzewskiej ze Szperlingów (1910)
- nagrobek Antoniego Kosińskiego, właściciela Głogowej (1911), wykonany przez warszawskiego rzeźbiarza P. Płeckiego

- nagrobek Kazia Śniegockiego (1923)
- nagrobek Adama Lewandowskiego (1927)
- nagrobek Ignacego Wiśniewskiego (1929)
- nagrobek Teodora Zuchowicza (1932).

Rzymsko-katolicki w Nowem, pochodzący z 2 połowy XIX wieku, cmentarz parafialny znajduje się po południowej stronie drogi z Nowego do Woli Nowskiej. Najcenniejsze nagrobki na cmentarzu poświęcone są między innymi właścicielom okolicznych majątków ziemskich.

Znajdują się tu:

- nagrobek Antoniego Zielińskiego, obywatela ziemskiego (1886)
- nagrobek Ignacego Cygańskiego (1898)
- nagrobek Stanisławy Drogosław ze Złotnickich Kuszell (1907)
- nagrobek Józefy z Trzeciakowskich Pietrzykowskiej (1909)
- nagrobek Wojciecha Piechowskiego, artysty malarza (1911)
- nagrobek Wojciecha Bazaniaka (1912)
- nagrobek Feliksa Jana Zuchowicza, właściciela majątku w Witowie (1919)
- nagrobek Marianny z Pietrzaków Bombrych (1922).

Dziedzictwo kultury niematerialnej.

Herb gminy Krośniewice – to symbol miasta i gminy Krośniewice. Przedstawia on w polu czerwonym łąkawicę srebrną. To herb aktywnego uczestnika lokacji Krośniewic, który wywodził się z rodu Awdańców herbu Abdank. To pierwszy właściciel miasta. Motyw, który znajduje się na herbie znajdował się na pieczęci z roku 1746 (z tego roku właśnie pochodzą pierwsze wzmianki o herbie), w polu pieczęci (25/22 mm) była tarcza herbowa z godłem herbu Abdank. Pieczęć ta jednak nie zachowała się do dziś.

Z Krośniewicami związanych jest wiele znanych postaci, które odegrały wybitną rolę w polityce, kulturze czy sztuce: Do sławnych osób związanych z Krośniewicami należą:

- Wiesław Sieradzan ur. 01.01.1957 r. w Krośniewicach, był polskim historykiem, specjalizującym się w historii średniowiecza, historii regionalnej, historii nauk i kartografii.
- Jerzy Dunin Borkowski ur. 27.11.1908 r. w Krośniewicach, był kolekcjonerem sztuki, muzeologiem, farmaceutą jak również twórcą Muzeum im. Jerzego Dunin-Borkowskiego w Krośniewicach.

Jerzy Dunin Borkowski

- Jan Juliusz Tajchman ur. 21.05.1929 r. w Krośniewicach, był polskim architektem specjalizującym się w historii technik budowlanych i konserwacji zabytków architektury.

Jeden z projektów Tajchmana, Kościół pw. św. Piotra i Pawła w Ciechocinku

- Zdzisław Arentowicz ur. 08.11.1890 r. w Krośniewicach, był polskim poetą i publicystą, działaczem kulturalnym Kujaw.

Grób Arentowicza we Włocławku

- Andrzej Hundziak ur. 11.03.1927 r. w Krośniewicach, był polskim kompozytorem, pedagogiem i animatorem życia muzycznego.
- Lech Jakubiak ur. 1932 r. w Krośniewicach, był polskim malarzem i architektem.

Lech Jakubiak

Obraz Jakubiaka "Łódzie na brzegu"

- Mieczysław Kaufman ur. 14.10.1864 r. w Krośniewicach, był polskim lekarzem, ginekologiem i łódzkim działaczem społecznym.

Ulica Mieczysława Kaufmana w Łodzi

- Stanisław Rapalski ur. 01.03.1891 r. w Krośniewicach, był działaczem socjalistycznym i wiceprezydentem miasta Łodzi.

Stanisław Rapalski

- Zygmunt Szweykowski ur. 07.04.1894 r. w Krośniewicach, był polskim historykiem literatury.

Zygmunt Szweykowski

- Mieczysław Ryś-Trojanowski ur. 21.10.1991 w Krośniewicach, był generałem brygady Wojska Polskiego.

Mieczysław Ryś-Trojanowski

- Rajmund Jacek RembIELiński ur. w 1775 r. w Warszawie, był polskim działaczem politycznym i gospodarczym w okresie Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego, oficerem Wojska Polskiego oraz właścicielem ziemskim min. Jedwabnego i Krośniewic.

Rajmund RembIELiński

Twórcy ludowi

Kapela Krośniewiaczy

Kapela powstała W 2005r. Swoją działalność zespół rozpoczął od repertuaru ludowego i przez kilka lat wykonywał wyłącznie utwory tego gatunku. Obecnie W programach koncertów Krośniewiaków nadal dominuje folklor W odmianie miejskiej. W muzyce o takim charakterze panowie czują się jak przysłowiowa ryba W wodzie. Z ludowego muzykowania nie rezygnują – W sezonie dożynkowym niejeden korowód W regionie ma piękną oprawę dzięki temu, że na jego czele kroczą Krośniewiaczy.

Jubileusz 10-lecia kapeli panowie świętowali koncertowo – zaprosili zaprzyjaźnione zespoły i sami wystąpili w różnych wcieleniach (również w stylizacji salonowej). Pokazali wówczas swoją wszechstronność, talent i poczucie humoru.

W 2015 r. kapela wydała swoją pierwszą płytę (jej nakład został wyczerpany). Znalazły się na niej utwory coverowe, czyli pochodzące z repertuaru innych kapel lub powszechnie znane. Zespół pracuje również nad swoim autorskim programem.

Krośniewiaków często można spotkać na festiwalach, przeglądach, koncertach plenerowych W całym województwie i W bardziej odległych miejscach. W pierwszym okresie swojej działalności rywalizowali z innymi zespołami, z sukcesami prezentując folklor polskiej wsi. W 2009 r. zostali laureatami III miejsca W XIX Międzywojewódzkim Przeglądzie Kapel Ludowych W Bedlnie. W 2015 r. wygrali festiwal Nutki Złotej Jesieni W Łęczycy, a W 2018 r. zostali wyróżnieni podczas IV Ogólnopolskiego Przeglądu Kapel Podwórkowych W Świeciu.

W swoim rodzinnym mieście Krośniewiaczy są znani i lubiani. Każdy wie, że przez wiele lat ich uliczne muzykowanie ściśle łączyło się z tradycją zbiórki WOŚP. Ludowe melodie w ich

wykonaniu są stałym elementem części obrzędowej dożynek, a koncerty zawsze zachęcają do wspólnej zabawy. Zespół współpracuje również przy tworzeniu specjalnych programów okolicznościowych.

Skład kapeli:

Stanisław Stokfisz – akordeon, wokal

Ryszard Jaszczak – banjo, wokal

Tadeusz Pokorski – akordeon

Tomasz Obijalski – kontrabas, gitara basowa

Sławomir Tomczak – instrumenty perkusyjne

Chór A'CAPPELLA

Chór powstał jesienią 2006 r. z inicjatywy Aleksandry Kołodziejkiej, która od początku istnienia zespołu pełni funkcję jego dyrygentki. Jeszcze tego samego roku debiutował na scenie, wykonując koncert bożonarodzeniowy dla społeczności lokalnej. Od tamtej pory chór wielokrotnie występował, prezentując różnorodne programy we własnym środowisku oraz w innych miejscowościach. Były to koncerty patriotyczne, oprawy mszy świętych, programy okazjonalne i tematyczne przygotowane samodzielnie lub we współpracy z pozostałymi sekcjami Gminnego Centrum, występy w domach pomocy społecznej, w kutnowskiej Placówce Opiekuńczo – Wychowawczej „Tęcza” oraz wyjazdy na przeglądy. Przez lata działalności w składzie chóru występowało ponad 50 osób, a niezaprzeczalną wartością zespołu jest wielopokoleniowość. Ogromnym atutem jest także dystans do siebie, dzięki któremu członkowie chóru są gotowi na różne sceniczne kreacje, a przy tym dobrze się bawią. Nazwa chóru jest nieco przewrotna, bo większość swojego repertuaru zespół wykonuje jednak z akompaniamentem.

5 listopada 2016r. z okazji 10. rocznicy istnienia zespołu odbył się koncert zatytułowany Co nam zostało z tych lat..., prezentujący kulturę okresu międzywojennego. Przygotowania do jubileuszowej gali oraz widowisko finałowe zrealizowano we współpracy z Łódzkim Domem Kultury w ramach programu Współorganizacja projektów kulturalnych na terenie województwa łódzkiego.

Chór wielokrotnie uczestniczył w dużych przedsięwzięciach artystycznych, wymagających wokalnego, ale też często aktorskiego zaangażowania. Najważniejsze w historii zespołu programy to:

A słowo Ciałem się stało – pierwszy koncert kolędowy (2006 r.) i jednocześnie debiut sceniczny,
Do wolnej Polski Nam powrócić daj (2008 r.) – koncert poświęcony gen. W. Andersowi i jego żołnierzom,

Trzech pasażerów pociąg wiozł, czyli rzecz o podróżach, rozstaniach i powrotach (2014 r.);
koncert z okazji 100. rocznicy utworzenia kolei wąskotorowej w Krośniewicach,

W drodze do świętości (2015 r.) – koncert z okazji kanonizacji Jana Pawła II,
Zapomniane piosenki (cykl dorocznych koncertów z piosenkami z dawnych lat),
Wiejskie świętowanie (2016 r.),

Co nam zostało z tych lat (2016 r.) – koncert z okazji jubileuszu zespołu,

Kolęda z historią w tle, czyli ludzkie kłopoty małego Boga (2008 i 2018 r.) – program o tym, jak historia Polski odbija się w tekstach kolęd i o kolędach z ciekawą historią, zrealizowany wspólnie z sekcjami artystycznymi GCKSiR,

Wdzięk, szyk, szarm, styl... (2018 r. i 2019 r.) – widowisko o kulturze i modzie okresu międzywojennego,

Wolność... – (2018 r.) koncert z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości,

Zakazane piosenki (2019 r.) – widowisko prezentujące kulturę czasu II wojny światowej.

Chórzyści z przyjemnością wykonują pieśni, i piosenki. Nie stronią od repertuaru patriotycznego, ludowego czy pieśni religijnych. Zawsze śpiewają z serca, a czasem z nut.

Chór seniorów „młodzi duchem”

Chór powstał w 2003r. z inicjatywy Janiny Arent, która pełni funkcję dyrygentki przez wszystkie lata jego działalności. Początkowo do zespołu należało 6 osób. Pierwszy występ miał miejsce jeszcze w 2003r. (kilka tygodni po utworzeniu) – był to koncert kolęd.

Obecnie „Młodzi Duchem” to chór mieszany. Należy do niego 17 osób, w tym kilka małżeństw. Zespół wykonuje utwory o różnorodnej tematyce – patriotyczne, ludowe, religijne, biesiadne, a nawet należące do nurtu pop.

W 2013 r. chór świętował 10. rocznicę powstania. Na tą okazję powstał specjalny utwór – „Oratorium na cześć Chóru Seniorów”.

Chór „Młodzi Duchem” brał udział w programach z okazji kolejnych finałów WOŚP, w czasie Festynu Majowego, podczas Dni Krośniewic. Ponadto uświetniali spotkania kombatantów, wigilie organizowane dla podopiecznych kutnowskich ośrodków pomocy społecznej, spotkania w gronie seniorów oraz inne uroczystości w środowisku lokalnym.

Chór występował nie tylko w Krośniewicach, ale również m. in. w Dąbrowicach, Chodczu, Chodowie, Oporowie, Łowiczu, Kole i w Kutnie. Były to pikniki, wieczory kolęd, koncerty z okazji Dnia Kobiet i Dnia Seniora. Wyjazdy chóru są również związane z udziałem w przeglądach twórczości artystycznej seniorów. W takim celu zespół wyjeżdżał do Łodzi, Skierniewic, Główna, Łęczycy, Żychlina, Klonowca i Bedlna. Zwykle wracał z dyplomami i nagrodami, w Głównie zdobył nawet puchar. Chórzyści kilkakrotnie uczestniczyli także w Wojewódzkim Festiwalu Piosenki Zapomnianej w Wiśniowej Górze oraz w Regionalnym Przeglądzie Śpiewaków Ludowych „Siedlisko” w Aleksandrowie Łódzkim.

Członkowie zespołu słyną z elegancji i dbałości o swój wizerunek sceniczny, ale chętnie też korzystają z kostiumów. Ostatnio połknęli teatralnego bakcyła i łączą śpiewanie z występami kabaretowymi, świetnie się przy tym bawiąc, w czym pomaga im młodość ducha.

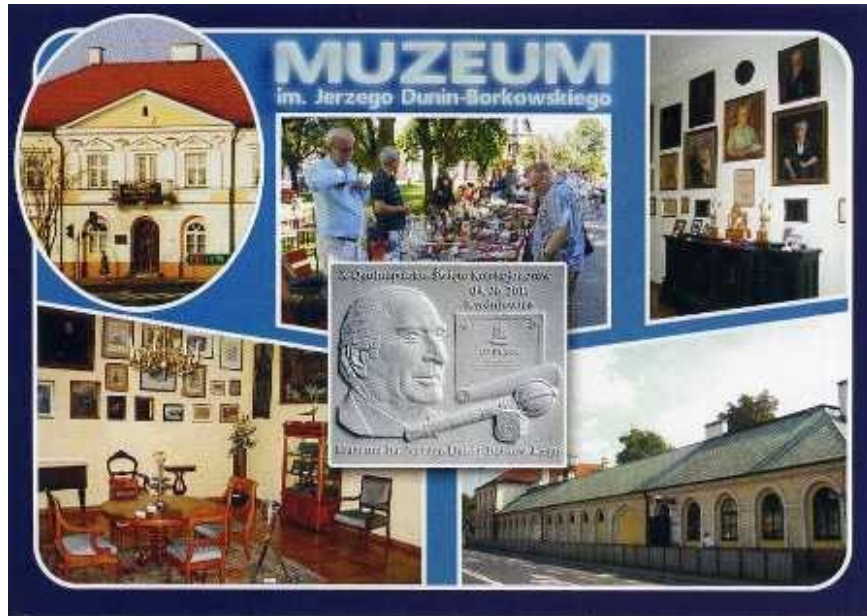
Muzeum

Muzeum im. Jerzego Dunin-Borkowskiego - muzeum zlokalizowane przy Placu Wolności 1, powstałe w oparciu o zbiory prywatne kolekcjonera Jerzego Dunin-Borkowskiego.

Muzeum początkami sięga lat 50. XX wieku, kiedy to Jerzy Dunin-Borkowski zaczął eksponować swoje zbiory sztuki w prywatnych pomieszczeniach, czyli tzw. Muzeum nad Apteką. 24 października 1978 przekazał całą kolekcję narodowi i został dożywotnim kustoszem muzeum swojego imienia, które stało się oddziałem Muzeum Narodowego w Warszawie. Kolekcjoner zmarł 23 lipca 1992 roku. Przez całe swoje życie zebrał około 15.000 przedmiotów.

Ekspozycja muzeum ukazuje zarówno zbiory kolekcjonera, jak i przybliża samą postać Jerzego Dunin-Borkowskiego. Dzieli się na pięć sekcji:

- **gabinet kolekcjonera** - obrazy i pamiątki związane z rodzinami Dunin-Borkowskich i Bacciarellich (żona kolekcjonera pochodziła z tego rodu);
- **sala gen. Władysława Sikorskiego** z pamiątkami po tym polityku;
- **sala portretowa z portretami i obrazami z 2. połowy XVIII wieku**, malowanymi m.in. przez Marcello Bacciarellego i Antoine'a Pesnego;
- **salonik Biedermeierowski** - dawny gabinet Jerzego Dunin-Borkowskiego z jednym z większych w Polsce zbiorem miniatur oraz grafikami;
- **kolekcyjerskie pasje Jerzego Dunin-Borkowskiego** - meble, militaria, srebra, zastawy stołowe, zegary i pamiątki po sławnych Polakach (min. Tadeusz Kościuszko, Adam Mickiewicz i inni).

Bilans walorów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośnice

W wyniku przeprowadzonej analizy zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośnice można wskazać następujące elementy bilansu - analizy SWOT w zakresie dziedzictwa kulturowego

Mocne strony:

- bogata historia obszaru, wysoka kultura niematerialna - tradycje regionu,
- występowanie zabytkowego układu przestrzennego Miasta Krośnice,
- zabytki wysokiej rangi – kolejka wąskotorowa, zespół pałacowo – parkowy,
- występowanie Muzeum,
- przeprowadzane remonty kamienic,
- prowadzone prace rewaloryzacyjne parku,
- występowanie szlaków kulturowych – kolejki wąskotorowej, pałaców i dworów,
- duża liczba obiektów zabytkowych,
- bogata gama imprez o charakterze kulturowym,
- działania integrujące wokół strategicznych przedsięwzięć z zakresu promocji regionu (Jarmark Wojewódzki w Łodzi, Targi „Na styku kultur” w Łodzi),
- zachowane wielu kapliczek,

- bogate tradycje kulinarne, do zamieszczenia na Krajowej Liście Produktów Regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju,
- udział w konkursach kulinarnych m. in. „Ocalić od zapomnienia – z receptur prababci, babci, mamy ...”
- tworzone symbole regionu mogące stać się symbolami o charakterze ponadregionalnym – kolejka wąskotorowa,
- oznakowanie atrakcji kulturowych na terenie Miasta i Gminy Krośniewice,
- oferty edukacji regionalnej prowadzona przez Muzeum
- coraz lepsze wyposażenie w techniczne środki promocji – wydawnictwa, internet, własna strona www.

Słabe strony

- zaniedbania XIX wiecznej zabudowy historycznej Starego Miasta Krośniewice,
- zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych,
- brak użytkowania niektórych obiektów zabytkowych,
- nie w pełni wykorzystane zasoby przyrodniczo – kulturowe – elementy kolejki wąskotorowej, parowozownia towarowa, brak wypracowanego produktu regionalnego,

Szanse

- możliwość utworzenia parku kulturowego w granicach obszaru zabytkowego starego miasta Krośniewice,
- przeprowadzenie procesów rewitalizacyjnych historycznego założenia urbanistycznego,
- przeprowadzenie procesów rewaloryzacyjnych kolejki wąskotorowej,
- utworzenie szlaku kulturowego kolejki wąskotorowej z wykorzystaniem na cele turystyki kulturowej,
- ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o obiekty sakralne i liczne kapliczki,

- działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego Lokalnych Instytucji Kultury i Stowarzyszeń,
- rewaloryzacja zespołu pałacowo-parkowego w Krośniewicach,
- współpraca z organizacjami dająca szansę odnowy zabytków na Szlaku kolejki wąskotorowej i pałaców i dworów,
- współpraca ze Stowarzyszenie Miłośników Kolei,
- moda na folklor - podniesienie atrakcyjności obszaru poprzez kreowanie produktów i imprez o charakterze kulturowym,
- edukacja regionalna mieszkańców,
- wykorzystanie możliwości finansowania ochrony zabytków z różnych źródeł - środków unijnych, z budżetu państwa i samorządu województwa,
- wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele komercyjne,
- wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków - organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych,
- możliwość włączania się w krajowe, wojewódzkie programy promocji,
- naturalna chęć ludzi do poznawania świata, kultur i zwyczajów innych narodów.

Zagrożenia

- niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru,
- zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych,
- utrudnienia w pozyskiwaniu środków na ochronę i zachowanie zabytków,
- niewystarczające środki finansowe w stosunku do potrzeb na ochronę i rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych.

Obszar Miasta i Gminy Krośniewice w zakresie walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej posiada bardzo duży potencjał. Ma to związek z wysokimi walorami krajobrazu kulturowego, bogatą historią, istnieniem wielu cennych obiektów reprezentujących różne kultury. Możliwość rewaloryzacji kolejki wąskotorowej z wykorzystaniem na cele turystyki kulturowej stanowi olbrzymi atut Miasta i Gminy. Istnienie historycznych szlaków kulturowych stanowi silny potencjał terenu. Drogi pielgrzymkowe powodują możliwość rozwoju turystyki pielgrzymkowej.

Wśród słabych stron Miasta i Gminy Krośniewice zwraca uwagę niewystarczające działanie w celu zachowania obiektów kolejki wąskotorowej, zniszczenie niektórych obiektów zabytkowych, które nieodwracalnie znikną z krajobrazu.

Założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Krośniewice

W wyniku przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że Miasto i Gmina Krośniewice posiada bogate walory dziedzictwa kulturowego o znaczącej randze, które należy chronić i jednocześnie odpowiednio wykorzystywać i udostępniać społeczeństwu. Biorąc pod uwagę wymogi płynące z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku i uwzględniając zbilansowane zasoby i wartości należy stwierdzić, iż Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice uwzględnia:

a) ochronę walorów i wartości materialnych i niematerialnych przy jednoczesnym ich wykorzystaniu jako czynnik rozwoju obszary Miasta i Gminy Krośniewice

W tym celu należy prowadzić działania zmierzające do :

- zachowania krajobrazu kulturowego,
- rewitalizacji historycznego układu przestrzennego z jednoczesnym wykorzystaniem jako przestrzeń publiczną stanowiącą salon - serce Miasta i Gminy Krośniewice,
- rewaloryzacji kolejki wąskotorowej z wykorzystaniem na cele kulturowo – turystyczne,
- rewaloryzacji założenia pałacowo – parkowego,
- dalszej rewaloryzacji cennych zespołów zabudowy, obiektów sakralnych,

- adaptacji obiektów i obszarów zabytkowych na cele edukacyjne, kulturalne i społeczne,
- tworzenia nowych atrakcji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice
- wzrostu identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu i uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych,
- poprawy społecznej akceptacji do konieczności ochrony zabytków,

b) promocję zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice

W tym celu podjęto działania upowszechniania wyjątkowego dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice poprzez:

- edukację regionalną mieszkańców,
- wydawnictwa i programy edukacyjne,
- digitalizację walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego,
- zamieszczenie wykazu i kart Gminnej Ewidencji na stronie www.

Najważniejsze aspekty ochrony wartości kulturowych Miasta i Gminy Krośniewice

Miasto i Gmina Krośniewice dysponuje niezwykle cennym dziedzictwem kulturowym w tym nieprzeciętnymi walorami krajobrazowymi co predysponuje do aktywizacji mieszkańców w sferze zachowania zabytków. Miasto i Gmina Krośniewice podejmie działania w następujących zakresach strategicznych:

Zachowanie tożsamości regionalnej

- kształtowanie lokalnej dumy,
- kreowanie lokalnych produktów regionalnych,
- integracja kulturalna mieszkańców,
- edukacja mieszkańców o bogactwie lokalnego dziedzictwa,

Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gospodarczego Miasta i Gminy

Krośniewice

- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego,
- promocja,
- podniesienie rangi najbardziej wartościowych zabytków,
- rewitalizacja i rewaloryzacja obszarów,
- kształtowanie wizerunku Miasta i Gminy Krośniewice jako obszaru o unikatowym dziedzictwie kulturowym,
- wspieranie posiadaczy obiektów zabytkowych w działaniach mających na celu poprawę stanu obiektów i ich wykorzystania na cele kulturalne, edukacyjne i społeczne,
- kreowanie produktów turystyki kulturowej.

Wszelkie przewidywane działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Miasto i Gminy Krośniewice rozpatrzy w następujących ujęciach:

- **Studia badawcze** - wspieranie przeprowadzania prac studialnych w celu poprawy stanu obiektów i obszarów zabytkowych,
- **Digitalizacja zasobów i walorów** - dalsze cyfrowe upowszechnienie dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice na stronach internetowych,
- **Ochrona i zachowanie obiektów i obszarów zabytkowych** – dalsze prowadzenie prac w zakresie rewitalizacji układów urbanistycznych, prowadzenie prac w zakresie rewaloryzacji założeń zieleni, przeprowadzenie prac obiektów zabytkowych z adaptacją na cele turystyczne, kulturalne, edukacyjne i społeczne,
- **Edukacja regionalna mieszkańców poprzez** organizację rekonstrukcji wydarzeń historycznych, imprez kulturowych, upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie Miasta i Gminy Krośniewice w lokalnych mediach, cykliczne artykuły, organizowanie wystaw, programy edukacji regionalnej w szkołach,
- **Aktywizacja** - pobudzanie aktywności mieszkańców w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa poprzez organizację konkursu na najlepiej odnowioną elewację rawskiego budynku, na najciekawsze zdjęcie krajobrazu kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice,

najlepiej zachowany obiekt lub obszar zabytkowy, włączenie organizacji społecznych, Instytucji Kultury i Stowarzyszeń do wspólnych starań prowadzących do polepszenia stanu dziedzictwa kulturowego,

- **Kreowanie rozwoju turystyki kulturowej** - wykorzystanie walorów dziedzictwa Szlaku kolejki wąskotorowej, zamków i sakralnego dla rozwoju produktów turystycznych,
- **Promocja** - wzrost aktywności w zakresie promocji i popularyzacji walorów kulturowych, wydanie folderów z informacją o zabytkach Miasta i Gminy Krośniewice, upowszechnianie regionalnych produktów, kreowanie pamiątek z wizerunkiem dziedzictwa Miasta i Gminy Krośniewice.
- **Współpraca** z samorządem województwa, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony i zachowania obiektów i obszarów zabytkowych oraz tożsamości regionalnej.

CELE, KIERUNKI I DZIAŁANIA

Cel strategiczny

Cenne dziedzictwo kulturowe Miasta i Gminy Krośniewice podstawą dumy i motywem rozwoju

Cel operacyjny

Kreowanie wartości i walorów Miasta i Gminy Krośniewice

Zasoby dziedzictwa kulturowego w dobie gospodarki rynkowej posiadają nie tylko wartość historyczną, ale także wymierną wartość ekonomiczną, decydującą o potencjale gospodarczym. Tak więc świadome zarządzanie tymi zasobami i ich skuteczne wykorzystanie w połączeniu z promocją może przyczynić się do rozwoju Miasta i Gminy Krośniewice.

Dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne w dużej mierze kształtuje świadomość oraz współczesną kulturę. Dlatego też należy je zachować, chronić i pielęgnować ze szczególnym uwzględnieniem elementów decydujących o tożsamości i specyfice regionalnego dziedzictwa.

Działanie 1

Zachowanie ciągłości cennych wartości dziedzictwa kulturowego

W celu zachowania cennego dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice są tworzone odpowiednie warunki i procedury postępowania wspierające rewitalizację, rewaloryzację

i remonty obszarów i obiektów zabytkowych. Należy prowadzić skuteczne działania w celu pozyskania funduszy ze środków zewnętrznych.

Zadania

– Zintegrowana rewitalizacja tkanki urbanistycznej struktury historycznej

Zostaną podjęte działania w celu odnowy historycznej tkanki miejskiej. Prace będą prowadzone z uwzględnieniem elementów społecznych procesów rewitalizacji i rewaloryzacji. Znowelizowana przestrzeń publiczna powinna być udostępniona lokalnej społeczności i wykorzystywana na funkcje kulturalne, turystyczne i społeczne.

Katalog zadań z zakresu rewitalizacji dotyczy zachowania zabytków dziedzictwa kulturowego poprzez renowację substancji architektonicznej, społecznej, rewitalizacji, rozwoju infrastruktury turystycznej na zrewitalizowanym obszarze, rozwoju usług związanych z obsługą ruchu turystycznego (punkty informacji turystycznej, infrastruktura gastronomiczna, noclegowa), ożywienia i rozwoju oferty kultury, podniesienia atrakcyjności gospodarczej miasta.

Powinno się dokonać wszelkich starań w celu przeprowadzenia działań prowadzących do realizacji rewaloryzacji struktury Miasta Krośniewice. Potrzeba podjęcia działań w tym zakresie została zapisana w kontrakcie terytorialnym województwa łódzkiego, więc jest traktowana jako zadanie o charakterze ponadlokalnym, znaczącym dla regionu.

Historyczny obszar rynku poddawany działaniom rewitalizacyjnym

– Możliwość utworzenie parku kulturowego

Proponuje się rozważenie uznania za park kulturowy na mocy podjęcia uchwały Rady Miasta i Gminy Krośniewice obszaru o wysokiej wartości kulturowej, obejmującego struktury historyczne

–
w granicach strefy ochrony konserwatorskiej.

Decyzję o utworzeniu parku podejmuje Rada Miasta i Gminy. Wprowadzenie tej formy ochrony zabytków podnosi prestiż obszaru i powoduje większe możliwości pozyskania środków finansowych, ponieważ przyznawana punktacja przy ocenie wniosków jest zwiększana dla parków kulturowych. Miasto i Gmina Krośniewice tworząc park kulturowy zyskują mocną kartę przetargową w ubieganiu się o fundusze na przeprowadzenie kompleksowej rewitalizacji obszaru objętego granicami parku.

Na terenie województwa utworzono cztery parki kulturowe „Miasto tkaczy” w Zgierzu, „Wzgórze Zamkowe w Sieradzu, Kutnowskiego podregionu kulturowego Leszczyńku gm. Kutno i Ulicy Piotrkowskiej w Łodzi. Obszary parków poddawane są procesom kompleksowej rewitalizacji z wykorzystaniem środków m. in. z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego.

Istniejące parki kulturowe

- **Konserwacja i restauracja czterech ołtarzy w kościele w Parafii Rzymskokatolickiej pw. Wniebowzięcia N.M.P. w Krośniewicach**

W siedzibie Starostwa Powiatowego w Kutnie wręczono promesy z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków - Polski Ład. Jest to pierwsza edycja rządowego programu, który ma na celu poprawę stanu zabytków. Również na rok 2024 planowany jest budżet, który przyczyni się do dalszego rozwoju inwestycji.

Na konserwację i restaurację czterech ołtarzy w kościele w Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Krośniewicach przeznaczono 671 300,00 zł.

Ołtarze w kościele parafialnym

– Promowanie obiektów reprezentatywnych

Na etapie sporządzania wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego wytypowano obiekty uznane za reprezentatywne. Wśród nich w poszczególnych kategoriach figuruje sześć obiektów i obszarów z terenu Miasta i Gminy Krośniewice. Są nimi: krośniewicka kolejka wąskotorowa i zespół pałacowo - parkowy.

Obiekty i obszary zamieszczone na liście obiektów reprezentatywnych są brane pod uwagę przy ocenianiu wniosków złożonych do Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi przy ubieganiu się o środki przyznawane na rewaloryzację zabytków. Działania promocyjne będą przede wszystkim lokować Miasto i Gminę wśród najwartościowszych obszarów dziedzictwa kulturowego.

Obiekty reprezentatywne

- **Ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o obiekty sakralne i miejsca kultu religijnego - kapliczki**

Obiekty sakralne Miasta i Gminy Krośniewice stanowią cenny walor do rozwijania turystyki pielgrzymkowej. Proponuje się podjęcie wspólnych działań uwzględniając wybrane obiekty sakralne takie jak Kościół parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Krośniewicach i Kościół pod wezwaniem św. Floriana parafii rzymskokatolickiej w miejscowości Nowe. Taki kierunek działań wynika z dokumentów o charakterze wojewódzkim i projekt proponowane działania powinny uzyskać środki na rewaloryzację.

Cenne obiekty sakralne turystyki pielgrzymkowej

- **Przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych zabytkowych układów zieleni z terenu Miasta i Gminy Krośniewice do zamieszczeniu na liście obszarów przeznaczonych do rewaloryzacji w celu pozyskania funduszy na przeprowadzenie wymaganych prac**

Celowe jest przeprowadzenie prac układów zieleni komponowanej m. in. parku w Krośniewicach. Prace w parku w Krośniewicach docelowo obejmują:

- odtworzenie alejek, mostków,
- usunięcie wszystkich śmieci oraz powalonych drzew,
- wykonanie korekty uszkodzonego starodrzewu,
- oczyszczenie stawów,
- naprawa i uzupełnienie ogrodzenia.

Pierwszy etap prac polega na oczyszczaniu założenia parkowego z traw, podrostów oraz samosiejek.

Park w Krośniewicach

- **Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym**

W celu stworzenia mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym należy nawiązać współpracę z innymi miejscowościami leżącymi na trasie wojenki wąskotorowej w celu tworzenia wspólnych inicjatyw tworzenia szlaku Krośniewickiej Kolejki Wąskotorowej na terenie Miasta i Gminy Krośniewice .

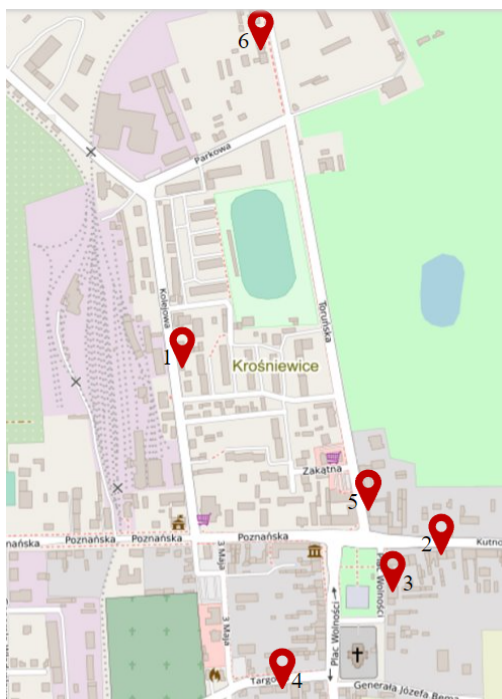
Celowa jest również wymiana doświadczeń ze Stowarzyszeniem Miłośników Kolei <http://www.psmk.org.pl/pl/>.

Stacja Kolejki wąskotorowej w Krośniewicach

– **Przeprowadzenie prac remontowych zaniedbanych zabytkowych kamienic**

Miasto i Gmina Krośniewice dokona wszelkich starań, by doprowadzić do poprawy stanu obiektów zamieszczanych w gminnej ewidencji zabytków. Obecnie prowadzone są prace remontowe 6 budynków – kamienic. Obejmują one następujące obiekty:

7. Budynek mieszkalny, komunalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy ulicy Kolejowej 19

8. Budynek mieszkalny, komunalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy ulicy Kutnowskiej 13

9. Budynek mieszkalny, komunalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy Placu Wolności 18 (Zabytek)

10. Budynek mieszkalny, komunalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy ulicy Targowej 10

11. Budynek mieszkalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy ulicy Toruńskiej 1

12. Budynek mieszkalny, wielorodzinny w Krośniewicach przy ulicy Toruńskiej 28

Prace termomodernizacyjne kamienic obejmują docieplenie ścian i stropów, otynkowanie elewacji i nadanie im odpowiedniej kolorystyki, wymianę stolarki okiennej i drzwiowej

oraz montaż instalacji centralnego ogrzewania oraz jeśli będzie to możliwe, montaż fotowoltaiki. Mieszkańcy wytypowanych budynków nie ponoszą żadnych kosztów inwestycyjnych.

Wartość ogólna zadania wyniesie ponad 3 000 000 złotych. Na wykonanie przedmiotu zamówienia Gmina Krośniewice otrzymała dofinansowanie z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi z dziedziny Ochrona Powietrza.

– **Rozważenie możliwości uruchomienia konkursu na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych**

Miasto i Gmina Krośniewice rozważy możliwość uruchomienia konkursu na najlepiej odnowioną elewację krośniewickiego budynku, którego celem jest zachęcenie właścicieli budynków do wykonania remontów elewacji, co wpłynie na poprawę wizerunku centrum Miasta Krośniewice. Uczestnikami konkursu będą mogły być inwestorzy remontowanych budynków usytuowanych w centrum Miasta Krośniewice w obszarze określonym strefą ochrony konserwatorskiej.

Największą inicjatywę w podobnym zakresie podjęła Łódź wprowadzając projekt "Mia100 kamienic", którego realizacja pozwoliła zrewaloryzować około 100 nieruchomości (tj. około 300 budynków), wydając około stu milionów złotych.

Podobny konkurs uruchomiły Skierniewice, finansując prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych.

- **Kontynuacja wirtualnej panoramy Miasta i Gminy Krośniewice i dalsze zamieszczenie informacji zawartych w opracowanych kartach Gminnej ewidencji na stronie internetowej**

GEZ		KARTA ADRESOWA GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW		3. Miejscowość
1. Nazwa Spichlerz w zespole pałacowo-folwarcznym		2. Czas powstania Początek XX w.		Krośniewice
8. Fotografia				4. Adres 99-340 Krośniewice Toruńska
				5. Przynależność administracyjna województwo łódzkie powiat kutnowski gmina Krośniewice
				6. Formy ochrony Nr i data wpisu do rejestru zabytków
7. Opracowanie karty (autor, data i podpis) Miasto i Gmina Krośniewice Marzec 2014				

W celu upowszechniania dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice zostanie kontynuowana na stronie internetowej inicjatywa wirtualnej panoramy Miasta i Gminy Krośniewice, zawierającej najciekawsze zabytki z terenu Miasta i Gminy Krośniewice oraz nastąpi udostępnianie informacji zawartych w opracowanych kartach zawartych w Gminnej ewidencji zabytków.

- **Wyeksponowanie obiektów rozwoju turystyki i oznakowanie zabytków znajdujących się w rejestrze WKZ**

Zostanie podjęta współpraca z powiatem krośniewickim, do którego zadań należy znakowanie obiektów zabytkowych. Powiat krośniewicki systematycznie oznakuje cenne

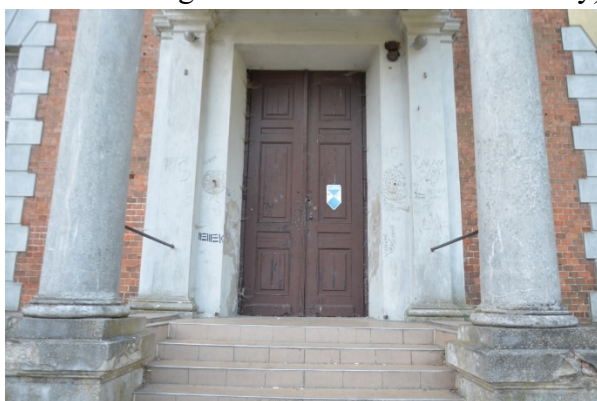
obiekty zabytkowe. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami na umieszczenie w odpowiednim miejscu na zabytku wpisanego do rejestru tj. zanku niebieskiej tarczy wyraża zgodę Wojewódzki Konserwator Zabytków.

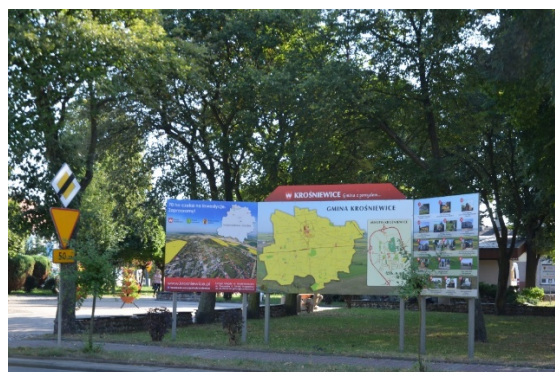

Oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie Polski obowiązujące od 2004 r.

Dawne oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków (na podstawie ustawy z dnia 15 lutego 1962 o ochronie dóbr kultury)

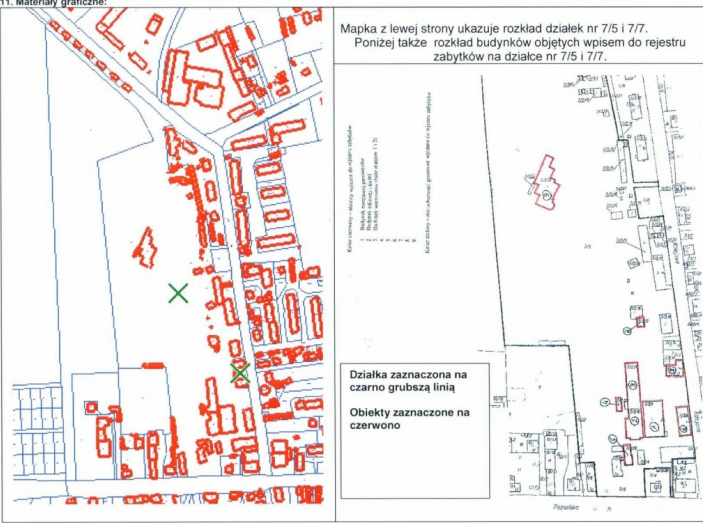

Oznakowanie zabytków w Mieście i Gminie Krośniewice

- **Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym**

W celu stworzenia mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym należy zaktualizować Gminną ewidencje zabytków Miasta i Gminy Krośniewice.

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW		3. Miejscowość:
2. Nazwa: Zespół Krośniewickiej Kolejki Dojazdowej - nieruchomość gruntowa oznaczona geodezyjnie jako działka ewidencyjna nr 7/5 i 7/7 (z wyłączeniem budynków nie wpisanych do rejestru zabytków pod nr A/264)		Krośniewice
3. Czas powstania:		4. Adres: ul. Kolejowa 2-20 Krośniewice 99-340 nr ewidencyjny działki: działka nr 7/5 i 7/7, obręb 0001 Krośniewice nr księgi wieczystej: KW LD1Y/00055854/4
11. Materiały graficzne:		5. Przynależność administracyjna: województwo: łódzkie powiat: kutnowski gmina: Krośniewice
 <p>Mapka z lewej strony ukazuje rozkład działek nr 7/5 i 7/7. Poniżej także rozkład budynków objętych wpisem do rejestru zabytków na działce nr 7/5 i 7/7.</p> <p>Działka zaznaczona na czarno grubszą linią Obiekty zaznaczone na czerwono</p> <p>N ↑ - kierunek mapy</p>		6. Współrzędne geograficzne:
		7. Poprzednie nazwy miejscowości: Kroświtz
		8. Właściciel i jego adres: Właściciel nieruchomości gruntowej: Skarb Państwa, Użytkownik wieczysty na gruncie SP i właściciel budynków: "Polskie Koleje Państwowe" - Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie, ul. Szczęśliwicka 62, Warszawa 00-973
		9. Użytkownik i jego adres: Użytkownik wieczysty na gruncie SP: "Polskie Koleje Państwowe" - Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie, ul. Szczęśliwicka 62, Warszawa 00-973
		10. Formy ochrony: Wpis do rejestru zabytków pod nr A/264 z dnia 25.01.2016 r.

W ewidencji powinny być zamieszczone obiekty świadczące o specyfice obszarów, gdyż jest to jedyny sposób ochrony zabytków „znikających” z krajobrazu Miasta i Gminy Krośniewice.

Gminna ewidencja zabytków przyjęta Zarządzeniem Burmistrza Miasta i Gminy Krośniewice i powinna być zamieszczane na stronach Miasta i Gminy Krośniewice.

– **Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych**

Niezbędne jest wykonania zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w obiektach zabytkowych, do których należą obiekty architektury takie jak m. In.:

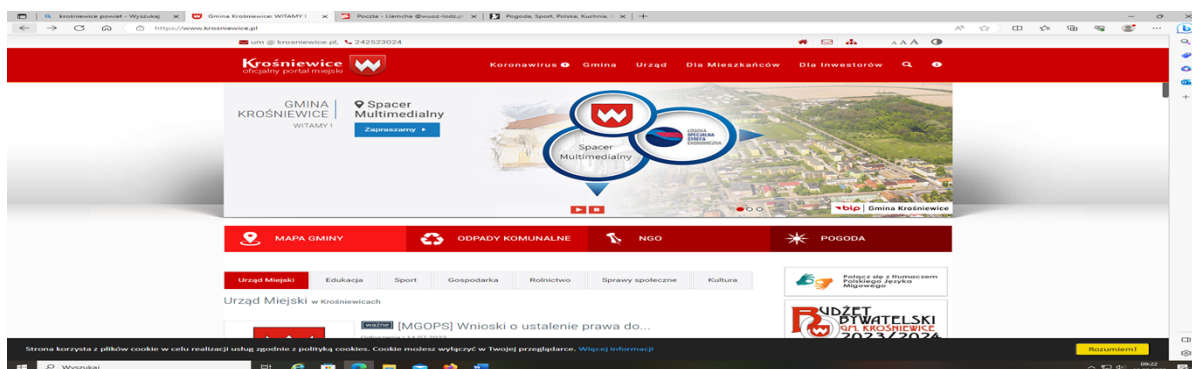
- Zespół kościoła w Krośniewicach,
- Zespół pałacowy w Krośniewicach,
- Zespół kościoła w miejscowości Nowe,

Obiekty wymagające zabezpieczeń

- **Kontynuacja inicjatywy opracowanej wirtualnej panoramy Miasta i Gminy Krośniewice**

W celu upowszechniania dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Krośniewice będzie kontynuować inicjatywę opracowanej i udostępnionej na stronie internetowej wirtualnej panoramy Miasta i Gminy Krośniewice, zawierającej najciekawsze zabytki z terenu Miasta i Gminy Krośniewice.

Zabytki Miasta i Gminy Krośnice

Działanie 2

Kreowanie poczucia tożsamości regionalnej

Kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej z całą pewnością wpłynie na zacieśnianie więzi społeczności lokalnej i poczucia własnej wartości. Miasto i gmina Krośnice na kanwie bogatej historii i tradycji może kultywować swoje walory niematerialne i wartości materialne.

Zadania

- **Organizacja imprez o charakterze kulturowym**

Na terenie Miasta i Gminy Krośnice organizowane są imprezy o charakterze kulturowym, do których należą m.in. Dożynki – prezentujące artystyczne dokonania twórców, w trakcie których – prezentowane są regionalne potrawy przygotowane przez Koła Gospodyń Wiejskich, Coroczne cykliczne imprezy promocyjno-folklorystyczne wzmacniają poczucie tożsamości regionalnej.

Ten rodzaj imprezy powinien być w dalszym ciągu podtrzymywany i promowany, prowadzi bowiem do propagowania historii regionu.

- Krośniewice na kajaki

- Warsztaty ogrodnicze

- Piknik rodzinny

Burmistrz Krośniewic Katarzyna Erdman,
Gminne Centrum Kultury, Sportu
i Rekreacji w Krośniewicach,
Gminna Komisja Rozwiązywania
Problemów Alkoholowych oraz
Gminny Zespół Interdyscyplinarny
w Krośniewicach
ZAPRASZAJĄ NA

PIKNIK RODZINNY
„Rodzina bez uzależnień!”

W PROGRAMIE:

15:00 -rozpoczęcie Pikniku Rodzinnego
15:10 -rozstrzygnięcie konkursu
profilaktycznego „STOP UZALEŻNIENIOM”
15:30 - występ uczniów z Oddziału Przedszkolnego
oraz Szkoły Podstawowej im. gen.
Władysława Andersa w Nowem
16:00 -występy uczniów ze Szkoły Podstawowej
nr 1 w Krośniewicach
16:30 -występ rodziców z Przedszkola Miejskiego
w Krośniewicach
17:00 -Bajkowy Świat Iluzji w wykonaniu magika Damatusa
18:00 -Koncert „Kapele Krośniewiaczy”
19:00 -występ zespołu Retro
20:00 -zabawa taneczna
z Dj Dawidem
22:00 -zakończenie pikniku

ZAPRASZAMY
17 CZERWCA 2023 R.
GODZ.15:00
STADION MIEJSKI
W KROŚNIEWICACH

**DARMOWE
ATRAKcje !!!**

- dmuchane zjeżdżalnie
- konkursy z nagrodami
- zabawy dla dzieci
z animatorami
- grill
- słodkie niespodzianki

STOISKA I POKAZY!!!

- pokaz sprzętu pożarniczego OSP Krośniewice
- pokaz sprzętu z Zakładu Usług Komunalnych
- wystawa motocykli
- stoiska z potrawami regionalnymi KGW Wychny, KGW Kąjów,
KGW Szubsk Towarzystwo - DARMOWY POZĘSTUNEK
- stoiska z zabawkami
- stoisko z miodem
- namiot z instruktażem udzielania pierwszej pomocy
- Wojewódzka Stacja Ratownictwa Medycznego w Łodzi
- stoiska promocyjne: Komenda Powiatowej Policji w Kutnie,
Wojskowe Centrum Rekrutacji w Skierniewicach

WYKONAWCY I SPONSORZY:

- „Kwiaciarstwa w Aldehy” Anna Mordasik
- Bartosz Mordasik
- Artysty Wiskawoszewi i Księgarstwo
Eliżbieta Antczak
- Ślad Węglowy Kamro Katarzyna Mrowicka
- RASIA fashion Sklep Odzieżowy Krośniewice
- MOTO PRESS Lukasz Ręglowski
- DAR POL Dariusz Antczak
- BUS Jahał Grotlak
- Rajfil Kuciński
- KALITO Katarzyna s.c.
- NASI SPONSORZY I PRZYJACIELE

MEDIA:

radio Q, KCI, EKSP, ELEK

- Promocja imprez o charakterze kulturowym

Organizacja imprez kulturowo – folklorystycznych takich jak np. Dożynki Powiatu Krośniewickiego, Dni Krośniewic, Dożynki Gminne, powodują zwiększenie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu. Udziały twórców i artystów z terenu Miasta i gminy Krośniewice powodują rozwój rzemiosła ludowego i wzmocnienie podregionu etnograficznego. Odbywające się imprezy powinny być silnie promowane na terenie Miasta i gminy Krośniewice, Powiatu Krośniewickiego, Województwa i Kraju.

- Akcja lato

- Planszówki, czyli wielkie granie!

- Rajd rowerowy - ale jazda

– Dni Krośńewic

– Krośńewice park run

- Wigilia Miejska oraz Kiermasz Bożonarodzeniowy

- Dzień Kobiet

- Wykreowanie pamiątek regionalnych

Należy poszukiwać inspiracji tworzenia lokalnych pamiątek np. wagoniki kolejki wąskotorowej z terenu Miasta i Gminy Krośniewice lub szydełkowych inspiracji twórców ludowych, czy wyrobów kowalstwa artystycznego.

Skrzynia ludowa – pamiątka regionalna

– **Wpisanie specjalów lokalnych na Ministerialną listę krajowych produktów regionalnych i promocja specjalów regionalnych**

Produkty regionalne decydują o kolorycie, odrębności i specyfice wyodrębnionego obszaru stanowiąc jego bogactwo kultury kulinarnej, dlatego należy promować np. placki - racuch i miody z terenu Miasta i Gminy Krośniewice i wpisywać je na Listę Produktów Tradycyjnych.

Nadal należy kreować regionalne specjały takie jak np. placki - racuchy, zalewajka, pierogi, bigosy z kiszonej i młodej kapusty, nalewki tradycyjne, miody. Przy czym nazwy tych produktów powinny nawiązywać do charakteru kulturowego obszaru i legend.

Potrawy regionalne z obszaru Gminy Krośniewice to: placki – racuchy, miody, wykwentne danie z młodego koguta, trunki – cytrynówka, lecznicze Wino z Dzikiej Róży, bigosy z kiszonej i młodej kapusty, zalewajka, pierogi, wilcze kluchy.

Gmina Krośniewice otrzymała wyróżnienie w konkursie „Łódzkie: najsmaczniejsze potrawy świąteczne” za pierogi z kapustą i grzybami.

Wilcze kluchy z kapustą zasmażaną zajęły I miejsce w powiatowych eliminacjach konkursu „Bitwa regionów” w 2023 r., KGW Wołanki.

Zdjęcie z konkursu „Bitwa regionów”, koło Gospodyń Wiejskich Wola Nowska „Wolanki”

Lokalne potrawy są promowane np. w „Smakach Ziemi Łódzkiej” i konkursie „Smaczne Łódzkie”, „Bitwa regionów” i innych konkursach. Potrawy regionalne są promowane również na dożynkach.

Zakłada się wpisanie na listę produktów regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi takich produktów jak: wykwintne danie z młodego koguta, trunki - cytrynowka, Lecznicze Wino z Dzikiej Róży.

Doskonałą promocją specjałów regionalnych Miasta i Gminy Krośnice jest udział Kół Gospodyń Wiejskich m. in. w „Smakach Ziemi Łódzkiej i konkursie „Smaczne Łódzkie”.

Obecnie kultywowany jest Festiwal potraw karnawałowych i tłustoczwartkowych.

Festiwal potraw karnawałowych i tłustoczwartkowych

- **Realizacja projektów podnoszących atrakcyjność obiektów i obszarów zabytkowych Miasta i Gminy Krośnice**

Dobrym przykładem realizacji projektów prowadzących do rewaloryzacji zabytkowych obszarów jest koncepcja rewaloryzacji kolejki wąskotorowej z utworzeniem szlaku turystycznego przeznaczonego do uprawiania turystyki kulturowej.

Zakłada się też realizację kompleksowego projektu, którego celem jest rozwój społeczno – gospodarczy oraz wzmocnienie więzi i tożsamości regionalnej i lokalnej, poprzez wykorzystanie walorów turystycznych i kulturowych.

Walory kulturowe

– •**edukacja regionalna mieszkańców**

Zachowanie i propagowanie dziedzictwa winno odbywać się przy współudziale społeczności regionalnej. Dlatego trzeba podjąć działania w celu propagowania wiedzy o zabytkach i zasadach ochrony. Należy umacniać w mieszkańcach Miasta i Gminy Krośnice poczucie tożsamości poprzez identyfikowanie specyfiki i odrębności regionalnej. Szczególną uwagę należy zwrócić na edukację w zakresie dziedzictwa kulturowego począwszy od szkół, gdzie dzieci i młodzież trzeba zachęcać do poznawania historii swojego regionu. Kolejną ważną grupą, do której należy kierować te działania są właściciele i użytkownicy zabytków.

Edukacja regionalna mieszkańców pozwoli na kształtowanie poczucia dumy ze swojego regionu

- Konkurs na wielkanocne jajko „ale jaja”

- Warsztaty czytelniczo-artystyczne

- Organizacja konkursu „Ziemia Krośniewicka - moja mała ojczyzna w malarstwie i obiektywie”

Ziemia Krośniewicka - moja mała ojczyzna w malarstwie i obiektywie” to propozycja edycji konkursów.

Prace laureatów mogą być wystawiane na terenie Miasta i gminy Krośniewice. Konkursy te sprzyjają identyfikacji mieszkańców z regionem i podnoszą świadomość mieszkańców o cennych zabytkach, doskonale je promując.

Konkurs „Ziemia Krośniewicka - moja mała ojczyzna w malarstwie i obiektywie”

– **Organizacja Festiwalu w obiektach zabytkowych na terenie Miasta i Gminy Krośniewice**

W cennych obiektach zabytkowych Miasta i gminy Krośniewice organizowane mogą być wystawy promujące najcenniejsze zabytki regionu. Inicjatywa sprzyja identyfikacji mieszkańców w „Małych Ojczyznach”. Podnosi prestiż obiektów i edukuje społeczność lokalną.

Działanie 3

Rozwój turystyki kulturowej w oparciu o walory krajobrazowe i historię obszaru

Rozwój turystyki w oparciu o zabytki pozwoli na ożywienie omawianego obszaru, zwiększy miejsca pracy i wpłynie na rozwój gospodarczy Miasta i Gminy Krośniewice. W obecnych procedurach wykorzystanie zabytków na potrzeby turystyczne, edukacyjne i społeczne jest wymogiem w staraniu się o dotacje finansowe.

Zadania

- **Wykreowanie markowych produktów np. „Spotkanie z kulturą na szlaku kolejki wąskotorowej”**

Spotkanie z historią i kulturą - produkt turystyczny dający szansę rozwoju, ożywienia i odnowy obiektów zabytkowych i ich wykorzystania na cele turystyczne.

Wykreowanie produktu turystycznego opartego na wartościach materialnych i niematerialnych krośniewickiej kolejki wąskotorowej

– **Poprawy stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeum oraz obiektach sakralnych**

Istnieje potrzeba wprowadzenie w Muzeum nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych.

Digitalizacja zasobów wymagana jest w obiektach sakralnych.

Omawiane ośrodki muzealne i sakralne powinny mieć stworzone profesjonalne strony internetowe.

Natomiast Muzeum powinno rozszerzyć działalności kulturalno -edukacyjną.

Do udziału w Programie Europejska Noc Muzeów winno przystępować Muzeum i obszar kolei zasobów kolei wąskotorowej.

– **Promowanie muzeum**

Na terenie Miasta i Gminy Krośniewice istnieje cenne Muzeum im. Jerzego Dunin-Borkowskiego, w którym organizowane są lekcje i warsztaty. Są tam prezentowane i omawiane zwyczaje przekazane nam przez przodków i symbole tradycji regionu.

Muzeum im. Jerzego Dunin-Borkowskiego w Krośniewicach jest jedną z nielicznych w kraju instytucji, której dzieje i zbiory, nierozzerwalnie związane są z kolekcjonerstwem. To tutaj od lat pięćdziesiątych XX w., wtedy jeszcze w prywatnym „Muzeum nad apteką”, istniała jedna z największych i najbogatszych kolekcji w Polsce. Jej częstymi gośćmi byli najwybitniejsi ówcześni muzealnicy i kolekcjonerzy.

Muzeum im. Jerzego Dunin-Borkowskiego

WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW WYŻSZEGO RZĘDU

Rekomendacje do wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami wynikające z opracowanego Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Krośnice

Wnioskuje się o uwzględnienie w wojewódzkim programie opieki na zabytkami:

- podregionu kulturowego,
- realizacji zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących:
  - Kolejki wąskotorowej,
- rewitalizacji historycznych układów przestrzennych o randze:
  - lokalnej miasta Krośnice,
- możliwość utworzenia parku kulturowego,

- rewaloryzacji obiektów reprezentatywnych:
  - Kolejki wąskotorowej,
  - Zespołu pałacowo – parkowego w Krośniewicach.
- konieczności wykonania zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w następujących obiektach zabytkowych:
  - zespole kościoła w Krośniewicach,
  - pałacu w Krośniewicach,
  - zespole kościoła w miejscowości Nowe,
- rewaloryzacji założeń zieleni parkowej, cmentarzy i alei:
- promocji Muzeum,
- promocja szlaków kulturowych:
  - Kolejki wąskotorowej,
- rozwoju turystyki pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne, z uwzględnieniem zabytkowych kościołów i kapliczek,
- promocja produktów regionalnych,
- promocji specjalów do zarejestrowania jako produkty lokalne.

MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY KROŚNIEWICE

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

- z budżetu gminy finansowanie odbywa się w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840), lub dotyczy stanowisk archeologicznych odkrytych na terenie będącym własnością gminy;

- z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840);
- z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840.);
- z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840.) w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy;
- z dotacji unijnych;
- od fundacji;
- od osób fizycznych, prawnych, kościelnych.

Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840) dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującego się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;

- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, wieży dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w przypadku, jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”.

Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Właściciel zabytków – osoby fizyczne lub jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego, finansują prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane. Działania te wchodzi w zakres sprawowanej przez właścicieli opieki i ochrony nad zabytkiem, polegającej w szczególności na zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku wraz z otoczeniem w jak najlepszym stanie zgodnie z zapisami ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami. Właściciele mają prawo i możliwość pozyskiwania funduszy na dofinansowanie prac przy zabytkach ze źródeł publicznych krajowych (budżet państwa i budżety jednostek samorządu terytorialnego), zagranicznych (fundusze Unii Europejskiej) oraz innych, w tym prywatnych (np. od osób fizycznych i prawnych, organizacji pozarządowych). Poniżej zaprezentowano możliwości finansowania opieki nad zabytkami, wskazując najważniejsze źródła pozyskiwania funduszy na ten cel.

Finansowanie działań należy opierać na środkach własnych oraz możliwych dofinansowaniach ze strony Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (projekty resortowe – priorytety), Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Województwa Łódzkiego (prace konserwatorskie przy zabytkach nieruchomych i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków). Optymalnym rozwiązaniem jest przeniesienie części ciężaru finansowania działań z zakresu ochrony zabytków na inwestorów indywidualnych (np. adaptacja dla potrzeb komercyjnych historycznych budynków, przy zachowaniu formy i detalu historycznego). Ponadto źródłami finansowania działań mogą być fundusze regionalne i krajowe.

ŹRÓDŁA PUBLICZNE - ŚRODKI KRAJOWE

Budżet państwa: Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków - Istotą funkcjonowania państwowego funduszu celowego jest ratowanie najbardziej zagrożonych zabytków.

Ochrona zabytków - Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Osoby fizyczne są uprawnione do składania wniosków w tym programie. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony będzie na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji.

Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach programu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne.

Kultura cyfrowa - Celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniające opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego.

Zwiększenie dostępności opracowanych i zdigitalizowanych zbiorów, przy zastosowaniu atrakcyjnych form ich prezentacji, także wykorzystujących możliwości nowoczesnych technologii, ma na celu przełamywanie barier w dostępie do dóbr kultury, w tym w dostępie do kultury dla osób z niepełnosprawnościami i wykluczonych cyfrowo. Prowadzenie działań edukacyjnych związanych z zasobami cyfrowymi ma służyć świadomemu i bezpiecznemu korzystaniu z nowych mediów oraz rozwojowi kompetencji odbiorczych związanych ze stymulowaniem działań twórczych obywateli w posługiwaniu się nimi. Istotnym celem programu jest zwiększenie dostępności

do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Ochrona zabytków archeologicznych - Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Strategicznym celem Programu jest świadoma i zrównoważona ochrona dziedzictwa archeologicznego in situ, zgodna z normami międzynarodowymi, wskazanymi w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska).

Program ma dwa cele szczegółowe. Pierwszym jest wzmocnienie instrumentów ochrony konserwatorskiej zasobu dziedzictwa archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków poprzez lepsze rozpoznanie, analizę i dokumentację stanowisk archeologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych metod badawczych, które dają szansę na weryfikację ustaleń naukowych z ograniczeniem do minimum działań destrukcyjnych. Konieczność podjęcia działań w tym zakresie wynika z ustaleń weryfikacji tego zasobu, przeprowadzonej w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022. Drugim celem szczegółowym Programu jest wspieranie działań mających na celu opracowanie i upowszechnienie wyników zakończonych już, często jeszcze w XX w., badań archeologicznych, które nie zostały dotychczas wprowadzone do obiegu naukowego. Upowszechnienie i wprowadzenie do obiegu naukowego pozyskanych w wyniku badań informacji o naszym dziedzictwie kulturowym jest warunkiem wykorzystania tych danych do jego ochrony i zachowania dla przyszłych pokoleń.

- o Szczegółowe cele Programu będą realizowane poprzez dwie kategorie zadań: weryfikacja zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, w przypadku, których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, zwłaszcza tych nieposiadających własnej formy terenowej;
- o opracowanie i publikacja książkowa wyników badań archeologicznych, zwłaszcza tych zakończonych przed 2000 r.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, a także przekazanie wojewódzkim konserwatorom zabytków dokumentacji niezbędnej do prowadzenia dalszych działań administracyjnych i konserwatorskich służących świadomej i zrównoważonej ochronie dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość

społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Wspieranie działań muzealnych - Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.

Kultura ludowa i tradycyjna - Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania. Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z tradycjami funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane są przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszącymi się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym m.in. dotyczących folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują i w ramach, których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy

z przejawów lokalnych i regionalnych kultur. Zakres programu został rozszerzony o zadania, związane z międzypokoleniowym przekazem unikatowej wiedzy i umiejętności kulturowych, adresowany do „mistrzów tradycji”, będących depozytariuszami wiedzy lokalnej i regionalnej. Zakres podejmowanych działań jest zgodny z założeniami Konwencji UNESCO z 2003 roku. Głównym celem tego trybu dofinansowania jest wspieranie procesu transmisji w obrębie danej wspólnoty kulturowej, przejawiającego się w bezpośrednim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji – ze szczególnym naciskiem na ich unikatowość bądź zagrożenie zanikiem. Istotnym jest przy tym czynnik in situ – przekaz winien odbywać się pomiędzy osobami wywodzącymi się z tej samej wspólnoty i kultury lokalnej, bądź możliwie najbliższej. Sposób przekazywania powinien odbywać się w jak najbardziej naturalny sposób, z uwzględnieniem lokalnie rozwijających się technik i sposobów transmisji, będących integralną częścią tradycji. O dofinansowanie mogą ubiegać się także przedstawiciele mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych, których kultura lokalna stanowi integralną część niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski.

Najbardziej pożądanym efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu ich funkcjonowania.

Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju - Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Fundusz kościelny

Celem jest wspieranie działań takich jak konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej z dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Dotacją mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczające obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Fundusz może być wykorzystany dla poprawy stanu technicznego budynków komunalnych objętych ochroną konserwatorską.

DOTACJE NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA

Zarząd Województwa Łódzkiego ogłasza konkursy na udzielenie dotacji na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego. O dofinansowanie może się ubiegać każdy, kto posiada tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków województwa łódzkiego. Dotacja z budżetu województwa łódzkiego na wykonanie prac przy zabytku może być udzielona w wysokości do 50% całkowitej wartości planowanego zadania, w szczególnie uzasadnionych przypadkach - do 100%, przy czym maksymalna wnioskowana kwota dotacji nie może być większa niż 100 tys. złotych.

Środki województwa łódzkiego

Budżet Województwa Łódzkiego

W województwie łódzkim sprawę ustalenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa Uchwała Nr II/36/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 18 grudnia 2018 r. W regulaminie określający zasady i tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa łódzkiego stwierdzono, że „Celem przyznania dotacji jest poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w województwie łódzkim i promowanie jego walorów wśród mieszkańców oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne.”

Dotacja z budżetu Województwa Łódzkiego na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. Jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych albo gdy sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych. Dotacje mogą być udzielane na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, ruchomym lub archeologicznym, jeżeli zabytek ten łącznie spełnia następujące kryteria: jest wpisany do rejestru zabytków województwa łódzkiego; znajduje się na stałe w granicach administracyjnych województwa łódzkiego; posiada duże znaczenie dla dziedzictwa kulturowego województwa łódzkiego, ze szczególnym uwzględnieniem jego wartości historycznej, naukowej lub artystycznej oraz dostępności na potrzeby społeczne, turystyczne, kulturalne lub edukacyjne. O dotację może ubiegać się każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Wysokość środków przeznaczonych na dotację ustalana jest corocznie w budżecie województwa.

„Mała architektura zabytkowa”

Zarząd Województwa Łódzkiego ogłasza nabory do programu, w ramach którego przeznaczono 300 tys. zł na prace przy tzw. małej architekturze.

Do konkursu mogą zostać zgłoszone obiekty małej architektury zabytkowej wpisane do rejestru zabytków województwa łódzkiego lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków z obszaru województwa. Mogą to być: kapliczki, krzyże przydrożne, figury, pomniki, posągi, wodotryski, kolumny, a także inne obiekty zaliczające się do architektury ogrodowej.

O dotację może się starać każdy, pod warunkiem, że właściciele zabytku wyrażają zgodę na remont.

Uzyskana pomoc finansowa może zostać przeznaczona na konserwację, odrestaurowanie zabytku oraz uporządkowanie i zagospodarowanie jego otoczenia.

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków

Celem jest dotowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków usytuowanych na terenie województwa łódzkiego.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Celem Funduszu jest dofinansowanie zadań dotyczących realizacji przedsięwzięć związanych z edukacją ekologiczną, ochroną przyrody i krajobrazu, ochroną powietrza, gospodarką odpadami i ochroną powierzchni ziemi oraz zasobów wodnych, badaniami naukowymi, a także monitoringiem środowiska.

DOTACJE NA POZIOMIE GMINY

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2022 poz. 559 z późn. zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest zadaniem własnym gminy.

Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Środki organów stanowiących gminy

Zasady udzielania dotacji określają uchwały organów w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dotacja może zostać udzielona do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie przez wykonawcę prac lub robót budowlanych przy zabytku, które wykonawca wykona w roku

następującym po złożeniu wniosku o udzielenie dotacji. Łączną kwotę dotacji w danym roku budżetowym określa uchwała budżetowa.

Rada może podjąć uchwałę w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków niestanowiących własności Gminy, sposobu ich rozliczania i kontroli wykonywania zleconych zadań.

ŹRÓDŁA PUBLICZNE - ŚRODKI ZAGRANICZNE

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej na poziomie krajowym i wojewódzkim.

Konkurs „Zabytek Zadbany”

Właściciele, posiadacze i zarządcy obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, po wykonaniu ich rewitalizacji mogą brać udział w konkursie „Zabytek Zadbany”. Ocenie Jury podlega jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. „Zabytek Zadbany” to doroczny konkurs ogłaszany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod nadzorem Generalnego Konserwatora Zabytków. Od 2011 roku za przebieg konkursu odpowiada Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs stawia sobie za cel upowszechnianie najlepszych przykładów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Dodatkowo niesie walor edukacyjny poprzez popularyzację wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury w trakcie ich użytkowania oraz prowadzonych remontów i adaptacji. Celem konkursu jest również promowanie właściwego użytkowania zabytkowych obiektów, ochrony „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli wraz z otoczeniem, które nierzadko także wpisane jest do rejestru zabytków.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

1. Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu.
2. Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe).
3. Adaptacja obiektów zabytkowych.
4. Architektura i budownictwo drewniane.
5. Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne.
6. Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru ze środków w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego -realizowane są głównie z:

Programu „Dziedzictwo kulturowe” priorytet „Ochrona zabytków”.

W jego ramach finansowane zadania z zakresu kultury, które corocznie ogłasza (od 2005 r.) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz organizuje Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Edukacja kulturalna

Celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego. Wsparcie finansowe kierowane będzie do projektów, obejmujących działania edukacyjno-animacyjne, stymulujące kreatywność i aktywizujące twórczo uczestników reprezentujących wszystkie grupy wiekowe i społeczne. Zasadniczym celem programu jest wspieranie zadań o charakterze niekomercyjnym.

Priorytetowo traktowane będą projekty o wysokiej wartości edukacyjnej i artystycznej, wykraczające poza podstawową działalność statutową wnioskodawców. Zadania powinny wyróżniać się oryginalną, spójną koncepcją, uwzględniającą potrzeby docelowych grup odbiorców. Ważne jest, aby działania prowadzone były w sposób umożliwiający uczestnikom rozwijanie zdolności, umiejętności i wiedzy. Istotna jest zatem forma realizacji przedsięwzięć oparta na interakcji, wykorzystująca odpowiednie metody i narzędzia edukacyjne, np. eksperymenty artystyczne, nowe technologie i media.

Jednym z głównych założeń programu jest wspieranie zadań umożliwiających uczestnictwo oraz integrację przedstawicieli różnych grup społecznych i wiekowych, a także zwiększenie dostępności do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Istotne jest też nawiązywanie współpracy z innymi podmiotami – szkołami, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi i placówkami opiekuńczymi, której efektem będzie tworzenie spójnej oferty edukacyjnej i kulturalnej. W tym kontekście istotne dla realizacji celów programu będzie wsparcie dla form działalności, których skuteczność została potwierdzona zarówno w rodzimej, jak i zagranicznej praktyce, wśród których wymienić należy działania, skierowane do osób dorosłych, realizowane w formule tzw. „uniwersytetów ludowych”.

Najważniejszym rezultatem zadań wspieranych w ramach programu powinno być podniesienie poziomu kompetencji artystycznych kulturowych i twórczych ich uczestników oraz kształtowanie poczucia, że kultura jest nieodzownym elementem rozwoju osobistego i społecznego.

Ważne jest również zachęcenie autorów przedsięwzięć kulturalnych do stałego podnoszenia jakości działań oraz korzystania z nieszablonowych rozwiązań edukacyjnych i artystycznych.

Infrastruktura kultury

Strategicznym celem programu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań programu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych programem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia programu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym, a także wzmocnienie infrastruktury podmiotów realizujących zadania z zakresu edukacji kulturalnej. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Istotnym celem programu jest zwiększenie dostępności do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Kultura dostępna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wy-miarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno-mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych.

Ważnym aspektem jest uwzględnienie potrzeb osób mających utrudniony dostęp do kultury i niezaangażowanych w życie kulturalne. Podejmowane działania powinny stwarzać warunki do włączania i współdziałania przedstawicieli różnych grup społecznych w życiu kulturalnym,

zdobywania pozytywnych doświadczeń w kontakcie z kulturą oraz budowaniu kompetencji odbiorców kultury.

Ważnym założeniem programu jest umożliwianie uczestnictwa oraz integracji społecznej przedstawicieli różnych grup społecznych, m.in.: dzieci i młodzieży szkolnej, osób starszych, a także wsparcie dla zadań zapewniających dostępność do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Program Promesa dla Kultury

Strategicznym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętych w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich. Katalog działań realizujących cele programu, obejmuje zarówno działania inwestycyjne, jak i tzw. projekty „miękkie”, realizujące najistotniejsze dla rozwoju kultury cele artystyczne i edukacyjne.

W zakresie projektów inwestycyjnych preferowane będą zamierzenia kompleksowe i gwarantujące zwiększenie dostępu do kultury. Dofinansowanie w ramach programu otrzymać mogą także projekty o znacznie mniejszym zasięgu, lecz ważne dla lokalnych społeczności. Preferowane będą zadania, których realizacja wpływa w sposób znaczący na dostępność do kultury na danym obszarze, jak również angażujące różnorodne grupy społeczne.

W odniesieniu do projektów „miękkich” preferowane będą projekty wspierające międzynarodową współpracę artystów, jak również projekty służące budowie kompetencji i konkurencyjności sektora kultury oraz projekty mające na celu zwiększenie dostępu do kultury.

Uga na zabytki

Ulga na zabytki pozwala na odliczenie od podstawy opodatkowania: 50% kwoty poniesionych wydatków na wpłaty na fundusz remontowy oraz na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dotyczące zabytku (wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków), wydatku na nabycie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, nie więcej niż kwota odpowiadająca iloczynowi 500 zł i liczby metrów kwadratowych powierzchni użytkowej tego zabytku; limit odliczenia na wszystkie inwestycje podatnika z tego tytułu nie może przekroczyć 500 000 zł.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej EWT

Zostały opracowane trzy typy programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2021-2027 (Interreg). Zasadniczą różnicą między trzema typami

współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży, – duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej, – wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi, mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten jest realizowany w latach 2021-2027 i zawiera podobnie, jak w poprzedniej edycji komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie, wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury. Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

Program Europa dla Obywateli 2021-2027

Ta propozycja jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich. Celami ogólnymi Programu są: – rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy, – rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli, – pogłębianie tolerancji

i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy. Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy: – gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości, – wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, – przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii, – zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych:

Pamięć Europejska oraz

Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie:

- partnerstwo miast
- sieci miast
- projekty społeczeństwa obywatelskiego

Program operacyjny Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS)

Program FEnIKS, jako kontynuacja programu Infrastruktura i Środowisko to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Budżet opiewa na 24 mld euro. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki, to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Priorytet Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

Polska Cyfrowa PO PC 2021-2027

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowało m.in. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Program został przyjęty przez Komisję Europejską o czym poinformowano 18.11.2022 r. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków. Dotychczasowo w ramach programu planowano realizację czterech osi priorytetowych: Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu. Oś priorytetowa II.

E-administracja i otwarty rząd. Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa. Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna.

Wszelkie harmonogramy i objaśnienia dotyczące możliwości uzyskania dotacji unijnych dostępne są na Portalu Funduszy Europejskich (www.funduszeuropejskie.gov.pl) lub na stronach internetowych www.nowedotacjeunijne.eu lub www.najdaconsulting.pl.

Polski Ład dla kultury

Założenia rządowego programu odbudowy zabytków „Polski Ład dla kultury” zostały opublikowane. Wynika z nich, że program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace.

Krajowy Plan Odbudowy

W ramach Krajowego Planu Odbudowy rząd powinien przekazać na remonty zabytkowych budynków i adaptację ich na mieszkania komunalne. Krajowy Plan Odbudowy to pieniądze na odbudowę gospodarek państw członkowskich Unii Europejskiej po koronawirusowym kryzysie. Polska dostanie z niego ok. 200 mld zł.

PODSUMOWANIE

Rekomendacje wynikające z Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Krośniewice na lata 2024-2027 powinny zostać wprowadzone w zapisy wszystkich dokumentów strategicznych i planistycznych Miasta i Gminy Krośniewice.

Zakłada się, że cele zakreślone w Gminnym programie opieki nad zabytkami będą osiągnięte w wyniku współpracy Władz Miasta i Gminy Krośniewice z Łódzkim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami i związkami, których działania obejmują ochronę dziedzictwa kulturowego.

W dokumentach określających politykę zachowania dziedzictwa kulturowego na szczeblu krajowym proponuje się uwzględnienie Miasta i Gminy Krośniewice jako obszaru cennego kulturowo. W nowej edycji Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim proponuje się uwzględnić wszystkie wskazania zawarte w rozdziale dotyczącym rekomendacji do dokumentów krajowych i wojewódzkich.

Uzasadnienie

Konieczność sporządzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z zapisów art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.).

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Krośniewice na lata 2024 -2027 został pozytywnie zaopiniowany przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi (pismo znak: WUOZ-PP.5120.68.2023.LL z dnia 06 listopada 2023 r.).

W związku z powyższym zasadne jest podjęcie uchwały w sprawie uchwalenia Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Krośniewice na lata 2024-2027.